



# EGYÜTT

A Magyar Írószövetség Kárpátaljai  
Írócsoportjának folyóirata

**IRODALOM**

**MŰVÉSZET**

**KULTÚRA**

VI. évfolyam

**2004**

**2**

2004

2

# EGYÜTT

## A MAGYAR ÍRÓSZÖVETSÉG KÁRPÁTALJAI ÍRÓCSOPORTJÁNAK FOLYÓIRATA

Szerkesztőbizottság: S. Benedek András (főmunkatárs, alapító főszerkesztő 1965–67), Botlik József, Dupka György (lapigazgató), Füzesi Magda, Horváth Sándor, Kőszeghy Elemér, Nagy Zoltán Mihály (főszerkesztő), Pomogáts Béla, Vári Fábián László (elnök)

A szerkesztésben közreműködnek: Fodor Géza, Gortvay Erzsébet, Tárczy Andor, Zselicki József



Védnöki testület: **Kovács Vilmos Baráti Társaság**

Megjelenik a Kárpáti Magyar Krónika önálló, negyedévi kiadványaként a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, a Magyar Újságírók Kárpátaljai Szövetsége, az Illyés Gyula Közalapítvány, a Nemzeti Kulturális Alapprogram, az Intermix Kiadó és a Credo Alapítvány támogatásával.

*Levélcím: Nagy Zoltán Mihály, 90221 Csonkapapi, Mező u. 168., Beregszászi járás,  
tel.: 06 70 231 72 20*

*A szerkesztőbizottság ungvári címe:*

*88000, Ungvár, Babuskin tér 5/a, tel. (00380-3122) 43737, fax: (00380-3126)17027*

*E-mail: titkarsag@mekk.uz.ua; <http://www.hhrf.org/mekk/egyutt.pdf>*

Felelős kiadó: **Dupka György**

Olvasószerkesztő: **Barzsó Tibor**

Művészeti szerkesztő: **Ivaskovics József**

Szedés: **Herdinszky Éva**

Intermix Kiadó, 88000 Ungvár, Tolsztoj u. 5/a. Tel/fax: (00380-3126)-1-70-27.

E-mail: [gyorgy@d.uzhgorod.ua](mailto:gyorgy@d.uzhgorod.ua)

Tördelés, képfeldolgozás, nyomdai előkészítés: CA Stúdió.

Készült a Borneo Kft-ben.

Forgalomba kerül a **Kovács Vilmos Baráti Társaság** terjesztésében

Terjesztő: Ugocsa Könyvesbolt-hálózat, vezető: **dr. Kovács Elemér és Kovács Katalin**

Tel./fax: 8 243 214-54, Nagyszőlős, Gagarin út 47.

Magyarországon terjeszti: a Kárpátaljai Szövetség  
(Magyarok Háza 1052 Bp., Semmelweis u. 1/3.)

Lapengedély száma: 3 T No 188

*A folyóiraton nyereség nem képződik*

## TARTALOM

- 4 FODOR GÉZA: Tavaszra hangolt estén, A folyó harmadik partján állva,  
Szárnyakat a hónaljakba (versek)
- 6 VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Tábori posta (regényrészlet)
- 15 BARTHA GUSZTÁV: a háború régi (vers)
- 16 BECSKE JÓZSEF LAJOS: Önarckép, Hideg dallamon, Szenteste (versek)
- 18 NAGY ZOLTÁN MIHÁLY: (F)utólag egy félsikerről (jegyzet)
- 19 S. BENEDEK ANDRÁS: Új tavasz, felsejlő remény, Hradzsin (versek)
- 21 VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Veránkai románc (vers)
- 22 BARTHA GUSZTÁV: Szép Ilona (elbeszélés)
- 24 FERENCZI TIHAMÉR: Tünődés, Hiány, Cselekvés, Cigánylány, Szent Mihály  
hava, Idegen anyag, Alkony (versek)
- 25 TÁRCZY ANDOR: Egy hét a nagy víznél, Jaj, kedvesem, Hogyha a lány... (versek)
- 27 SZÖLLŐSY TIBOR: Könyvkötés (elbeszélés)
- 30 PENCKÓFER JÁNOS: Különféle félelmekről, melyeket... (vers)
- 31 LENGYEL TAMÁS: ignoramus, A-tól lopott holmi, szomorú szeretkezés (versek)
- 34 BAGU LÁSZLÓ: a fehér láp, az onedin-fesztivál, erős összefüggések ég és  
föld között (versek)
- 36 NAGY ZOLTÁN MIHÁLY-KOCSIS CSABA: „...Aki nem jó lokálpatrióta, az  
nem jó patriótának sem” (interjú)
- 40 FÜZESI MAGDA: Ajtó, Fekete szonett (versek)
- 41 VASADI PÉTER: Stratégia, Csasztuska, Kancsal szózat (versek)
- 43 SCHÖBER OTTÓ: Trükkös ateizmus (humoreszk)
- 46 NYILAS ATILLA: Édes Anna, Hangya, Kutya világ, Majomház (versek)
- 47 NAGY ZOLTÁN MIHÁLY: Bitangjárat (elbeszélés)
- 55 A hármas varázsfű (ruszin népballada VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ fordításában)
- 56 S. BENEDEK ANDRÁS: A tudomány etikája, a tudós erkölcse (tanulmány)
- 61 BARZSÓ TIBOR: Egy monográfia (és egy recenzió) margójára (jegyzet)
- 66 PENCKÓFER JÁNOS: Ítélet lesz, kell lennie (recenzió)
- 69 RISKÓ ÉVA: A lélekben lévő tó elapad (recenzió)
- 71 BAGU BALÁZS-SÜTŐ LÁSZLÓ: „...Istennél semmi sem lehetetlen...” (interjú)
- 77 BOTLIK JÓZSEF: A *Kárpátalja* fogalom kialakulása és változásai (tanulmány)
- 87 D. GY.: Művelődési életünk krónikája
- 97 Tömondatok Gombos Ferencről
- 98 Új könyvek
- 98 Szerzőink
- IVASKOVICS JÓZSEF-FÜZESI MAGDA: Emelj magasba (megzenésített vers)
- KÖLCSEY FERENC: Zrínyi második éneke (vers)

FODOR GÉZA

## TAVASZRA HANGOLT ESTÉN

*Tücskök bordaciteráit  
Kipengető fehér jácint  
Nyit a törülköző szélben  
Lobéliasor mentében*

*Eleven gyöngyházzsínekkel  
Mossa esti harmatcseppel  
Kék fényét a kiskert alja  
Amaránthold ragyog rajta*

*Fényli virágágyköreit  
Mária türkiz könnyeit  
Cserefás éneket zenget  
Szirmokat, paraszat renget*

*Gyöngyvesszőbokros bokréta  
Gyúl mennyei selyemménfa  
Csillag csattog, csengő éjjel  
Szillevélfürészes éllel*

## A FOLYÓ HARMADIK PARTJÁN ÁLLVA

*Folyómnak harmadik partján túl  
szerbtövissel benőtt pagony  
holdviolás égerliget  
hová semmi híd nem vezet  
– rejtély, ide hogyan jutottam  
se út, se ösvény-alapon  
az esti ég is oly alacsony  
hogy a földet sűrűn éri  
és meztéllábas csillag lépi  
a gyűrűfasátoros időt –  
zöld szélvizek örvényterében  
hagy csak futó sodrásnyomot  
visszakörözve széles sávon  
s állóvízre dermedt magányom*

*tükreit sokszorozóan  
vakítja meg e nagy folyóban  
áldott éjjel és másnap reggel  
hol a napom túl korán kel  
cigányvirágos, oldott nyárban  
ahol liliomlila gyász van  
és csipogó óriáspipacs  
csapkodja ablakaimat  
s csak a folyó zúg, szakadatlan  
néma moraj és néma katlan  
minden olyan megfoghatatlan –  
  
de mélyörvénylő visszhangra lel  
mint tantrikus Sri Yantra-jel*

## SZÁRNYAKAT A HÓNALJAKBA

*A kövek nyelvén nem tudok  
Száraszt, fojt a böjti beszéd  
Vallanám inkább jázminok  
Sziromkézselymes énekét*

*A fényes pusztai szelet  
Éles töröksípsírással  
Felzokogva a vadvizek  
Nádzilált álmain által*

*Fáklyaként lángoló nyárfát  
Suhogtatni, köztes ágak  
Dallamára, hol fűhárfa  
Aranya még ránk szikrázhat*

*Fehér boglár-bokrétafa  
Elvirágzó lombja fölött  
Vércse köröz, rikoltozva  
Idézetvén az ördögöt*

*Jegenyecsúcs, mély ébrenlét  
Hatványszámra gyűlő álmok  
Borult égiszüink tengerét  
Jég kockázza – konok, álnok*

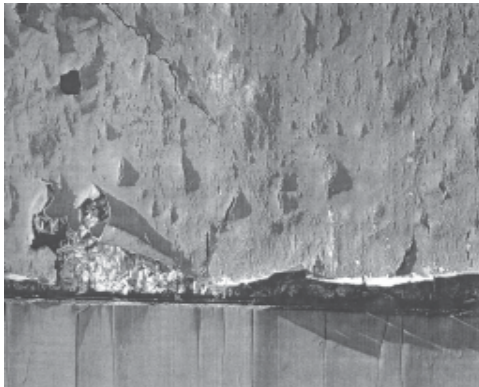
*Rézpatákkal váltószínben  
Legújabb kori nomádok  
Ültesgetnek fejbe, szívbe  
Piroslámpás mákvirágot*

*Strucctollbóbitás nagy lobbal  
Karikás ostorral tűzkört  
Tüzet vágni az égaljba –  
Zendüljön meg a varázskürt!*

*Szárnyakat a hónaljukba  
Feltündökölni a fényig  
Fölesküdvé a kardokra  
Mielőtt jövönk bemérik*

*Eleven föld, te szépséges  
Végzetes sorsunk gyámola  
Reggel majd maga a régens  
Villog ránk, csengve ostora*

*Minden időnk ellenére  
Elforog a fényes oltár  
Csordulgat rózsafánk vére –  
Homok issza, zöld folyondár*



## TÁBORI POSTA

(Folytatás)

1973. március 7-én, a reggeli eligazításon kiderült, hogy Holkint, a szerződéssel továbbszolgáló őrmestert, akinek már vissza kellett volna térnie szolgálati helyére, krónikussá vált betegsége miatt leszerelik. Pedig a gépe, melynek hajtóművét az ő távollétében túlmelegítettem, már egy hete harckész állapotban áll a helyén. Ütegparancsnokunk idegesen szaladgál a törzskar épületében, hogy az éjfélkor kezdődő légvédelmi ügyeletre embert találjon a kilövő egység üresen maradt vezetői fülkéjébe. Tudván tudja pedig, hogy az alakulatnál nincs több tartalékos vezető, ezért azon fáradozik, azt szervezi napok óta, hogy a tőlünk 20 kilométerre, Staats község határában állomásozó testvéralakulatunktól, a 2. számú tüzérosztálytól irányítsanak át hozzánk valakit. Csakhogy szomszédaink is több napos gyakorlatra készülnek, ezért a válasz elutasító.

A délelőtti órákban Pankov őrnagy a gépek kezelőszemélyzetének parancsnokaival az élen minden mozgatható embert a gépparkba irányít, hogy fejezzék be és ellenőrizzék az ügyeletre való tökéletes felkészülést. Nekem azonban a politikai tiszt, Kuznyecov őrnagy osztja ki a feladatot. Már jó ideje saját embereként tekint rám, hiszen elődöm, a május végén leszerelő Vaszilenko egyenesen a szemébe mondta, hogy őrá ezentúl ne számítsen. Azóta, ha bárkinek dolga van velem, a Lenin-szobában keres, mert ott, vagy annak környékén bizonyosan megtalál.

Ez az a helyiség, amely nélkül szovjet kaszárnya nem létezhet. Funkciója szerint – az asztalok, a székek erre utalnak – újságolvasásra, levélíráásra, beszélgetésre rendezték be, de a falak szalagfeliratokkal és tablókkal vannak borítva, amiből egyértelműen kitetszik, hogy a folyamatos eszmei nevelés egyik legfontosabb helyszínén vagyunk. „Ha a lózung idejét múlta, le kell cserélni!” – hangzik gyakran a Leninnek tulajdonított mondás, mihelyt valamelyik felirat vagy tabló adatai elavultak. Ezzel szemben ezeken a falakon állandó helyük van a szovjet állami és pártvezetők arcképeinek, az SZKP KB Politikai Bizottságának, a honvédelmi miniszternek és a felső hadvezetés tagjainak. Aki naponta bejön ebbe a sajátos szentélybe, minden egyes alkalommal szembesül velük, s egy idő után már ismerősként néznek vissza rá a főkolompok. Állandóak a szovjet állami jelképek is: a címer, a lobogó, a himnusz, valamint a katonai eskü jól olvasható betűkkel felrótt szövege, és persze,

az NDK-ról összegyűjtött legfontosabb tudnivalók Honecker elvtárs ábrázatával koronázva. Időszakonként változnak a pártkongresszusokon megfogalmazott, hol az egész szovjet néphez, hol pedig csak a hadsereghez szóló, lelkesítő felhívások, valamint e felhívásokra válaszként szentesített jelmondatok. Sokkal gyakrabban, félévenként cserélődnek az alakulat alegységeinek szocialista kötelezettség-vállalásai s a hozzájuk tartozó névsorok. Ha néha úgy tünnék, hogy minden rendben van, mehetek a laktanya külső területeire, mert időszakonként az ott elhelyezett, fémkeretbe ágyazott, bádoglemezre festett agitációs plakátokat is fel kell újítani. S ezeken kívül ott vannak a faliújságok különböző változatai: a „Harci lapok” (*Bojevoj listok*), a legfrissebb belső híreket közvetítő, úgynevezett „Villám-hírek” (*Molnyija*) és az alegységek mindennapjait fényképekkel szemléltető tudósítások. Mindezekhez én írom a fejléceket, a címeket és a képszövegeket.

Kuznyecov ma reggel utasít, hogy csomagoljam össze a szerszámaimat: a festékeket, a fekete és színes tusokat, ecseteket, plakátíró tollakat, vonalzókat, készletezzek elegendő Whatman-féle rajzpapírt a „tábori Lenin-szoba” számára, mert az ügyelet során szükség lesz rá. Aki még nem látott „tábori Lenin-szobát” (*Pohodnaja Lenkonnata*), annak halvány gőze sincs arról, hogy az ideológiai nevelés hatékonysága érdekében mi mindenre voltak képesek a szovjet hadsereg politikai tisztjei (*zampolitjai*). Ha valakiben fölhorgadna a kíváncsiság és fantáziáját szabadjárá engedve valami utánfutó-, esetleg lakókocsi-szerű, tábori körülményekhez igazított olvasóteremre gondolna, tegyen le róla. Sokkal primitívebb viszonylatokban kell gondolkodnia. Majd kalauzolom én a képzeletet!

Fából, pontosabban: vékonyra gyalult deszkából készült, 70x100 cm-es, bőröndszerű alkotmány áll előttünk. A vastagsága 10 cm lehet, és akár a bőröndnek, füle, illetve olyan fogantyúja van, amelyet kilincs nélküli, csappantyús zárral ellátott ajtókra szokás szerelni. Asztalosmunkának közepes. Ha magasságára állítva szétnyitjuk, egy nagy könyvvé alakul át, melynek lapjai a fedelek mélyedéseiből nyíló, keskeny léckeretbe ágyazott, préselt kartonlapok. Nos, ezeket az üres felületeket kell megtölteni tartalommal, ezekhez válogatom most az előre elkészített, s az idejük érkezévével felhasználandó képanyagokat. De – nem hajt a tatár! Kimegyek a *kurilkába* (dohányzóhely), hogy rágyújthassak egy méregerős, füstszűrő nélküli cigarettára. Az orosz katonai szleng „atomtöltetként” (*tyermojagyernije*) tiszteli ezt a dohányfajtát, s aki csak egyszer letüdözte a füstjét, az már nem firtatja többé senkitől, hogy miért.

A lépcsőn haladva hallom, hogy a *tumbocskán* (a napos telefonasztalkája) csörög a készülék. Az egyik ügyeletes ruhástól pihen a vetetlen

ágyon, váltótársa pedig éppen a bejárat előtt söpröget. A csörgésre falnak támasztja a seprűt és rohan a telefonhoz. A függöny nélküli ablakon át azonban azt is látom, amint benyit a Lenin-szobába, de menten ki is fordul. Csak nem engem keresnek? Jön is már Mikola, hisz neki is eszébe jutott, hogy ebben a szent percben látott kimenni.

– Ej, Khábján – szólít, a maga különös módján ejtve nevemet – a telefonhoz!

Hármat sem érkezttem szippantani, ekkora csikket csak nem dobok el! Bal tenyeremet teknővé formálom, ahogy a seregben tanultam, beleköpök, s a cigaretta parázsló végét belemártom a nyálba. Mikor a lelkét sísteregve kiadja, kifricskázom belőle az elbagósított véget, s mehet vissza a dobozba!

– Fábían közlegény vagyok, hallgatom – szólok a kagylóba.

– Itt Glazman beszél a törzsparancsnokságról. Azonnal gyere át, Bolsakov százados hívat.

– Ugyan mit akarhat tőlem a főnök? Nem tudod, Tolik? – kérdezem az őrnököt.

– Ne kérdezősködj, inkább siess, majd megtudod.

– Rendben, máris megyek – felelem, s leteszem a kagylót.

Indulás előtt még végignézek magamon, mert a magas beosztású tiszték kényesek a külalakra. A csizmám kissé poros, de a bejáratnál a napos tumboskájában állandóan ott a kefe és a boks. A kefe után nyúlok, néhányszor végighúzom a csizmán, derékszíjamat megigazítom, majd visszalépek a sapkámért és indulok. Az irodaépület bejáratánál egy tizedes tart ügyeletet. Tiszteleg, s mondom, hogy mi járatban vagyok. Az előtte heverő naplóba néz: valóban le van adva a nevem. Rendben, mehetek.

A párnázott ajtón hiába is kopognék. Benyitok, a sapkám leveszem, s mert fedetlen fővel nem szalutálunk, a századoshoz fordulva vigyázz-állásban jelentem:

– Százados elvtárs, parancsára Fábían közlegény megérkezett.

– Pihenj! – feleli Bolsakov maga elé bámulva, alig hallhatóan, s nyelvével állandó szokását követve körbenyaldossa ajkait.

A főnökön és az őrnökön kívül Szigyelnyikov is jelen van. Már sejtem, hogy a beosztásom rendezése miatt hívtak, de mielőtt velem kezdenének foglalkozni, még befejezik félbehagyott eszmecekerjüket. Bolsakov feláll az íróasztala mögül, megigazítja vállszíját, szorosra húzott öve alatt elsimítja a zubbonyán keletkezett ráncokat, s bal keze hüvelykujját, mintha csipőre rakná kezét, az övébe akasztja. Alacsony növésű ember, ezért úgy mozog, úgy domborítja a mellkasát, mint aki szeretne nagyobbak látszani.



S ahogy beszélni kezd, jobb keze kimerevített mutatóujjával, mintha csak mondatainak ritmusát vezényelné, ütemesen hasogatja maga előtt a levegőt.

– Nem győzöm eleget hangsúlyozni, amit a *kombrig* (mozaikszó – *komangvir brigádi* – brigádparancsnok) már több alkalommal is kifejtett, hogy a harci gépek kezelőlegénységének meg kell tanulniuk elvégezni egymás feladatát, hogy végszükség esetén minden egyes specialista helyettesíthető legyen. A traktor vezetéséhez az általános iskola is elegendő, egy ilyen önjáró irányítása sem lehet sokkal bonyolultabb. Az operátor miért ne tudna vezetni?

Ütegpáncsnokom arcán látom, hogy már a könyökén jön ki a több-profilú kiképzésről alkotott koncepció, amelynek háborús körülmények közt valóban lehet létjogosultsága, de békében mi értelme? Vitázni azonban nincs kedve, ezért egyetlen kérdéssel lezárja a témát.

– És ha az operátor a kormányrudak mögé ül, ki végzi el az ő teendőit?

– Csak példaként említettem ezt a lehetőséget. Különböztetjük... – s ezzel maga a százados is befejezettnek nyilvánítja a vitát, kezével az íróasztalán matatva.

Amikor felnéz az aktái közül, már a katonakönyvemmel tartja a kezében. Belelapoz, felegyenesedik, egészen közel jön hozzám, s egyenesen az arcomba beszél.

– No, nézzük csak, Fábián. Itt arról volt szó, hogy hamarosan légvédelmi gépágyúkat kap az alakulatunk, s akkor áthelyezünk valami neked való beosztásba. A mai napig erre nem került sor. De nem is baj, mert nekünk jelenleg egy komoly, felelősségteljes *mechanikra* (gépész) van szükségünk, s ténylegesen te máig ebben beosztásban szerepelsz. Amíg május végén, esetleg június elején meg nem érkezik a kiképző alakulatoktól a fiatal szakember-utánpótlás, kénytelenek vagyunk rád bízni a Holkin őrmester gépét. Más körülmények közt várhatnánk vele, de ma éjfélkor kezdetét veszi a harci ügylet, s ehhez teljes létszám kell.

Amikor idáig jutott, szünetet tartott, s tán új lélegzetet is vett, majd nyelvét karikába hajtva először belül, aztán kívül is végignyaldosta az ajkát. Míg beszélt, teljes figyelemmel hallgattam, helyeslőleg bólogattam, de erre az ajaknyaldosásra csaknem elnevettem magam, mert eszembe juttatta, amit alakulat-szerte rebesgetnek róla. Megvallom, orosz környezetben vele kapcsolatban hallottam először a *váfliszt*, illetve *váfljor* kifejezéseket, s azok mindannyiszor kedélyes nevetgélés közben hangzottak el. Azzal ugyan tisztában voltam, hogy a *váfli* magyarul nápolyi szeletet jelent, s a belőle továbbképzett főnév azt a személyt, aki kedveli, szívesen szopogatja az ostyát, de a szó másodlagos jelentésére magamtól

nem jöttem rá. A fiúk jót nevettek rajtam, amikor rákérdeztem, s derűs fejcsoválás közben hajtogatva, hogy néha úgy viselkedek, mint aki nem orosznak született, megmagyarázták: a kapitány tulajdonképpen a fiúkat szereti. S hogy mennyire így van, annak Glazman, a *moszkvics* (moszkvai) lenne a megmondhatója, de ő inkább hallgat.

Most egy pillanatra Tolikra nézek, aki a kis irodahelyiség egyik sarkában két ujjal gyakorol egy elektromos írógépen, s megpróbálom a helyébe képzelni magam. Borzongás fut végig a testemen, s kezdem érteni, hogy hallgatásával nemcsak a nyugodt, kényelmes írónoki beosztásáért, hanem emberi méltóságának a látszatáért is aggódik.

Katonakönyvemet Bolsakov a szolgálati beosztásokat tartalmazó oldalra lapozza, s elém tartja:

– Nézd, a gépjárművezetői kinevezésedet még nem semmisítettük meg, így egy hónapig, esetleg kettőig még érvényben marad. Tedd el és menj, végezd a kötelességedet.

– Igenis, százados elvtárs! Engedélyt kérek a távozásra! – válaszolom előírászerűen és megkönnyebbülten, mert valóban szeretnék már kint lenni, s legalább fél órára elrejtőzni valahová, hogy feldolgozzam magamban ezt a hirtelen változást. De még Szigyelnyikov parancsnoknak is van mondandója:

– Fábían! Én téged értelmes embernek tartalak, ezért a múltkori ügyetlenkedésed ellenére megbízom benned. Remélem, hogy az ügyelet ideje alatt maradéktalanul el tudod látni a kötelességedet, s odafigyelsz minden egyes műveletre, mert több hibát nem követhetsz el. Megértetted?

– Igenis, őrnagy elvtárs, megértettem, és igyekszem megszolgálni a bizalmat.

– Rendben, akkor öltözz át és menj a többiek után a gépparkba. Indítsd be a hajtóművet, melegítsd fel üzemi hőmérsékletre. Hadd töltődjenek az akkumulátorok, s a levegő-rendszert is töltsd fel sűrített levegővel.

Szavai pattogtak, mint általában, ha parancsokat osztogatott, de arcán az elégedettség ernyedte mosolya ült. Örült, mert letehetette válláról a gondot, s örülhetett, hogy az esetleges felelősséget ezúttal közösen osztják meg Bolsakovval...

A járműparkban már teljes iramban folyt a készülődés. A gépek kint sorakoztak a nagy betonplaccon, s rettenetes zakatolásuk a laktanya legkisebb zugába is behatolt. A társai közül kimagasló *SZOC* (*sztáncijá obnáruszsenijá celi* – célkereső-felderítő radarállomás) személyzete most bontogatta a ponyvát a hatalmas méretű parabolaantennáról, amit egy

520 lóerős nehéztüzérségi vontató bázisára telepítettek. A három darab *SZNR* (*sztáncijá návegyenyijá ráketi* – rakétarávezető állomás, tűzvezérlő radar) eltörpül mellette, akárcsak a lemeztelenített, ezüstszínű rakétáikat hátukon hordozó indítóállomások. Úgy néz ki, hogy a gépek parancsnokai csak az önállóan is működtethető aggregátok, energiaellátó rendszerek ellenőrzésére kaptak utasítást, mert az összehangolás e kis területen elképzelhetetlen. Az én járművem még a garázsban áll, de a hajtóműve ennek is jár. A kimagasított vezetői ülésben Borogyijt látom, a Lemberg-környéki ukrán fiút, akinek valamelyik őse az Osztrák–Magyar Monarchiában talán még a magyaros hangzású Boródi nevet viselte. A garázs bejáratánál a hadnagy áll, s felemelt kezekkel, maga felé fordított tenyérrel integetve utasítja a vezetőt a kigördülésre. De ekkorra ütegparancsnokunk is megérkezik. Maga mellé int és a géphez kísér. Jobb, ha ő mondja meg Krecsetovnak, hogy szükségmegoldásként most ismét engem ültetnek az önjáróra...

Itt vagyok hát újra a 312-es fedélzetén. Aki ismeri e számok üzenetét, megállapíthatja, hogy ez a bámulni való fegyver a 3. *divizion* 1. ütegének 2. számú egységéhez tartozik, melynek mától ismét rendes tagja vagyok. A motor egyenletesen zakatol, bal vállam fölött megnyitom a légtartályok csapját, s egy kézi szabályozókarral emelem a fordulatszámot. A kompresszor bekapcsol, a nyomásmérő mutatója lassan emelkedni kezd. Hangos túlkölés zavar meg a műveletben: az üzemanyag-szállító tartálykocsi áll mellettem. Utántöltés következik. Az üzemanyag-szintmérő a parancsnok és az operátor fülkéjében található. Mőlnyikovot keresem, hogy nézné meg az állást, de épp a rakéták vezérsíkjaival foglalatосkodik, azokat rakja a helyükre. Magam ereszkedek az enyémnél sokkal tágasabb részlegbe, s a jobb első sarokban rápillantok a hosszú, vastag falú, skálázott üvegcsőre. A gázolaj-szint 195 litert mutat, a tartály azonban 480 literes. Kikászálódok, nyitom a tanksapkát, s amikor a szűkszemű csuvas fiú a pisztolyt a nyílásba helyezi, mondom neki, hogy 280 liter elegendő lesz.

21 órakor, az első fokú készülség érvénybelépésével a menetoszlop elindul. Végigdüböngünk a géppark nagy betonlapjain és a szélesre tárt kapun át, felkapcsolt fényszórókkal a homokos, többször megjárt erdei útra kanyarodunk.

A *tocska* bejáratához érve a kapuszárnyak tárt karokkal, ismerősként fogadnak, de az oldalra állított parancsnoki terepjáró is jelzi, hogy *Kede* apánk már kiterjesztette fennhatóságát új szolgálati helyünkre és otthonunkra. Az előttem haladó gép megáll, parancsnoka kiszáll. Négyöt méterrel mögöttem én is a kuplungra lépek, semlegesbe teszem a

sebességkapcsoló kart, fékhelyzetbe állítom a kormányrudakat. A sisak fülhallgatójában Krecsetov hangját hallom:

– Én most kiszállok, s te egyes fokozatban, óvatosan gyere utánam.

A dupla szögesdrót-kerítésen belül egy földút gyűrűként futja körbe a bázist, s ebből indulnak a kör belseje felé, a betonozott lőállásokhoz vezető utak. A 311-es balra kanyarodik, Krecsetov hadnagy engem jobbra irányít. A jobb láncalpatt kissé fékezem, a bal pedig magától is ráigazodik a szükséges irányra. 35-40 méteren át követem a tisztet, amikor a fényszórók mezejében feltűnik a lőállás. „Révkalauzom” ekkor visszanéz, s a helyzet tisztázása végett megállít. Jobb karjával a fedezéket mutatja, ahová be kell állnom, majd előre sétál a lejtőn. Háttal áll meg a szemben lévő betonfal előtt, aztán int, hogy indulhatok. Mielőtt a lejtőhöz érnék, mégis fékezésre ad utasítást, s bal kezével a jobb hernyótalpra mutatva, kinyújtott hüvelyk- és mutatóujja közt 5-6 centiméteres távolságot jelezve adja tudtomra, hogy annyival kell jobbra igazítanom a jármű orrát, hogy nagyjából egyforma távolságra legyek a falaktól. Óvatosan indulok, elvégzem a kívánt korrekciót. A hadnagy elégedetten bólint, s két tenyerét maga felé fordítva ad engedélyt a behajtásra. Saját testi épségét mégsem érzi biztonságban, mert közben oldalra fordul, két kezét a betonfalra helyezi, s feltornázza magát a kilövőállás peremére. Ösztönei arra figyelmeztetik, hogy legyen óvatosabb. Csöppet sem nevetséges, most mégis kuncogok magamban, mert eszembe jut, hogy e tekintetben Ivljevnek, a berdicsevi tanezred szakaszparancsnokának is lenne mesél-nivalója. Mivel ő nincs itt, helyette mondom el, hogy '72 augusztusában kis híján eltapostam a főhadnagyot.

...A *tankodrom* (harckocsizó-gyakorlótér) kiszikkadt, a nap által már-már cseréppé égetett agyaggöröngyeit finom, helyenként bokáig érő porrá törték a láncalpatok. A gyalogosnak, akárcsak a mezítlábasnak a tarlón, itt tanulni kell a járást, mert az amúgy is nehéz katonacsizma, úgy tűnik, elakad benne. nem mindegy, lépés közben hogyan helyezzük el, majd emeljük ki lábunkat a nehéz, szinte folyékony közezből, s ez az elől haladókra a mögöttük járók miatt fokozottan vonatkozik. Néhány tank és nehéztüzérségi vontató itt állandóan úton van, s ahol elhaladnak, tömény füst és tonnányi por, valóságos felhő emelkedik a levegőbe, s növekszik, épül átláthatatlan, átjárhatatlan falként, követi lerázhatatlanul a távolodó hernyótalpatokat. Lomb, madár egy szál se – zaj, hőség és verejték annál több.

Míg az irányítótoronny árnyékába húzódva várjuk az előttünk indított szakasz vezetési gyakorlatának végét, Ivljev újra azt részletezi, hogy az utászok által használatos hídelem makettjén áthaladva milyen viszonyítási

pontokat kell egybevetnünk, hogy a gép le ne essen a fél méter magas építményről. Nyitott vezetőfülkében ülve semmi az egész, de a lezárt páncéltető és a bal oldalt elhelyezett vezetői ülés, no meg az a kis semiség, hogy az önjáró 30 centiméterrel szélesebb az adott nyomtávnál, jelentősen megnehezíti a helyes megközelítést. Ezt a különbséget kell úgy elosztani, hogy 20 centiméternél több egyik oldalán se lógjon le a lánctalpakkból. Az 5x15 centiméteres *trimplexen*, a prizmás szerkezetű kémlelő nyíláson át a külvilágból nem sokat látni, ezért ez a vezetési művelet kellő gyakorlat, tapasztalat nélkül csak ritkán sikerül.

Befut a három jármű, a belőle kiszálló katonák képe sötét, akár a négereké, mert a fekete védősisak alatt örökös párában dunsztolódik a fej, s az alóla szivárgó verejtekre vastagon tapad a por. Némelyek védőszemüveget viselnek, s ha levetik, az általa eltakart, tisztán maradt arcrész világít, akárcsak a sorstársak fogsora, akik ezen a furcsaságon nevetnek.

Ezek, befejezván a foglalkozást, sorban elvonulnak, de az *instruktorok* (oktatók) egyike felénk közeledik. Félúton megáll, kissé földre fordul, s hüvelykujja begyével egyik orrlíkat betapasztva fuvint egy rendeset. A levegő így teljes erejével a másik járatba irányul, s a beszívott portól fekete váladékot golyóként vágja ki a világosszürke porba. Ezt rögtön a másikkal is megismétli, de ez alkalommal alig produkál valamit, így ujját a nadrágjába törölve jelenti a főhadnagynak, hogy a gyakorló járművek készen állnak a következő menetre.

A szakaszvezető megáll a hídmakett túlsó végén, s a gyakorlat vezényléséhez oldaltáskájából egy piros és egy fehér jelzőzászlót vesz elő. A felemelt piros szín „Megállj!”-t, a fehér „Tovább!”-ot jelent. Az instruktor ezután a híd elé állítja járművét, s feltárja előttünk a szakmai titkot: a gyakorlat hibátlan végrehajtásához lehetőleg már 15-20 méterről a motorháztető egyik kiszögellését – ezt meg is mutatja – kell a hídmakett bal oldali nyomvonalának belső peremével egy vonalba állítani.

– Ezek az elemek most tökéletesen egy vonalban vannak, győződjön meg róla mindenki személyesen!

S miközben egymásnak adva át az ülést, a *kurszántok* (szakmai kiképzés alatt álló növendékek) a saját szemükkel is meggyőződhetnek a helyes irányválasztásról, a mestervezető a sokéves tapasztalat szerint jól bevált, sajátos oktatói módszerekre is felhívta a figyelmünket:

– Aki ezt nem képes elsajátítani, az majd a porban kúszva, az orrával fogja meghúzni azt a húszméteres képzeletbeli vonalat, amelyet a fülkéből követnie kell. Mire végigszántja a terepet, s az orrán nem marad bőr, biztosan megjegyzi, hogyan kell bemérni a helyes irányt!

Erre többen felkapták a fejüket, Fartukov, a szakaszvezető kedvence pedig helyettük is kimondta, hogy ez bizony gúnyolódásnak sem utolsó.

Amikor rám került a sor, magamra zártam a vezetőfülke nehéz fedelét, elindítottam a motort.

A parancsnoki részleg ezúttal üres maradt. Senki sem szabta meg, milyen fokozatban haladjak, merre kanyarodjak. Az indulást követően megfordultam, s az utasítás szerint rétértém az első akadály felé vezető egyenes szakaszra. Homlokomat a trimplex keretéhez szorítva próbáltam összehozni azt a bizonyos egyenest; s úgy éreztem, sikerülnie kell, menni fog. A hídmakett előtt néhány méterrel hármas fokozatból visszaváltottam kettesbe, s magabiztosan indultam el a rövid emelkedőn. A szűk kémlelőnyíláson át még jól láttam a főhadnagy alakját, aki nyugodtan, kezét a zászlócskával együtt maga mellett tartva várta közeledésemet. A következő pillanatban, mivel a felhajtóhoz érve a gép eleje emelkedni kezdett, elvesztettem szemem elől a terepet, s bárhogy igyekeztem figyelni, csak a kék ég nézett vissza rám. A nagy kék mezőn azonban mintha átvillant volna egy vöröslő szatén-darab. Nyugtalanság futott át rajtam. Meg kellene állnom – gondoltam, de e helyett gázt adtam, s két másodperc múlva már az akadályon túl, újra a jó anyaföldön csörömpöltek a lánctalpak alattam. Megnyugodva és elégedetten, az imitált aknamezőben kicsövekelt átjárón már ismét hármas fokozatban engedtem futni őket.

Hanem a következő akadályhoz, a gázlóhoz közeledve meglepetten láttam, hogy a rövid hatósugarú rádióadóval ott posztoló megfigyelő elem siet, s a kezével azt jelzi, hogy elzárja előlem a betonozott medrű gázlót, forduljak vissza. Erre megálltam, felnyitottam a fülke fedelét, hogy szót értek vele, de ő csak az ellenkező irányba mutogatott a karjával, s valamit mondott is közben. Az erős motorzajban csak annyit fogtam fel belőle, hogy a toronyból kapta az utasítást. Állóhelyben fordultam meg, dehogyan vitatkoztam vele, mert hajtott most már a kíváncsiság is. A hídmakett körül álló társak elképedten, szótlánul álltak, de az oktató az öklét rázta felém, s amint megálltam, felpattant a gép orrára, kirángatott az ülésből, miközben ezt üvöltötte:

– Semmirekellő gazember, te barom, a szakaszparancsnok alig érkezett félreugrani előled!

Ivljev főhadnagy falfehér arccal, még most is remegve ült a híd peremén, s nyitott tenyerében a szilánkosra roncsolt nyelvű kis jelzőzászlót bámulta. Villámgyorsan próbáltam rekonstruálni a történeteket. A tiszt talán attól tartott, hogy a lánctalpak félreviszik a gépet, s az áthaladás nem lesz

sikeres. Bizonyára meg akart állítani, de fél másodpercig tétovázhatott, s ennyi késéssel emelte fel a zászlót, amit – testközelbe kerülvén a monstrummal – ugrás közben el is dobott. Amikor találkozott a tekintetünk, szabályosan megrettentem tőle. A halálra rémisztett ember valami idétlen, tőle teljesen szokatlan hangon csak ennyit tudott nyöszörögni:

– Tönkretetted a zászlócskám, te bűnöző elem... Tönkretetted a zászlócskám...

De ezen már túl vagyunk, elmúlt. Most óvatosabb leszek. Ne féljen, Krecsetov elvtárs, az ön zászlócskáját ez alkalommal nem fenyegeti semmilyen veszély.

---

**BARTHA GUSZTÁV**

### **a háború régi**

*régi háború az új küszöbön  
gyanít és ható  
rá s hírek mi bmondja  
kinek a gondja  
baja nő meg család s védelem  
nélkül évül  
el a tegnap volt hazád  
ért vád  
és dal kel masírozva meg  
zsírozva lánc-  
talp csikordul rá az utcahosszra*

*lő ki dörög s tetők tűzében  
véd ellen  
fél szemben lő és veti porba  
tered ha neved  
létezett beássa pusztulása  
nyomát a bomba-  
kráterek mélyén a vér és irtó  
tudat százados  
romok közt halálba egzecírozott  
apák és fiak  
serege s tüll a gyászon a füst*

## ÖNARCKÉP

*Egy régi fotográfián  
az arc figyel, a csend – beszéd,  
szembenéz velem egy kaján  
időbe mártott sűrű ég.*

*Ifjúságom zöld tavaszán  
véletlenül született kép –  
Gúnyos mosollyal néz ma rám,  
mintha múlt lennék, régiség.*

*Megszemlél engem önmagam,  
s figyelem ösztönömmel őt.  
Kopott, füstös metszőfogam  
szagatni kész a zárt időt.*

*Ki voltál, te papírra kent,  
évmilliókká foszló test?  
Oxigénigényed, lám, szent  
kárhozatba vitt engemet.*

## HIDEG DALLAMON

*Halálra ítélték között  
kattog, döcög még lemezem;  
életre áldottak csúsznak  
– ki ruhában, ki meztelen.*

*Ki festett farsangi maszkban,  
ki csak porba hull fehérén.  
Szavak suttogása szállong  
az embernélküliségben.*

*Valahol még árnyam fekszik,  
hol járnak fényhordó telek.  
S veszettül hideg dallamon  
ezüst húrokat pengetek,*

*mert szeretném eldalolni  
a kertre nőtt alkony dalát –  
Amit régen olyan könnyen  
szétdobáltam itt – odaát.*



## SZENTESTE

*Szenteste van, tétovázva  
hull eléd, uram, a terved.  
Lásd, ki áldott, attól szenved  
– aki bűnös, él hiába.*

*Apró füvek zöld szilánkja,  
reménytelen állok eléd;  
megismertél létem előtt,  
ne vess hát kegyelmi lángra.*

*Tudod te jól, hisz köztudott,  
körülzártad magad fallal:  
kezed keverte habarccsal  
emeltél légből kőpadot.*

*Bocsáss meg, hitem imája;  
vezethetsz, démon – nincs hitem!  
Mellém nem állt még senki sem  
szólni: jó, amit csinálsz ma.*

*Múlt s jövődő civódása  
démonom, akárki lássa:  
távoli emlékképek lágy  
hullámain fénylő fáklya.*



## (F)UTÓLAG EGY FÉLSIKERRŐL

*Régi igazság: könnyű mások munkáját – nézni.*

*Kifogásolni még könnyebb – csavarintanám tovább a dolog fonalát, de megütődve tapasztalom: adott esetben inkább szomorúságos, tán fájdalmas is picit.*

*Arra az összeállításra gondolok, amit a Magyar Napló idei májusi száma publikált a szűkebb pátriánkban művelt irodalom teljes (ámbár szerénynek mondható) szinképének megjelenítése céljával, amelyhez a kéziratok túlnyomó többségét bő esztendővel ezelőtt gyűjtöttem össze kishazai pályatársaimtól.*

*És amelyből nemcsak fontos tónusok, de markáns, meghatározó színek is hiányoznak. Például Vári Fábán László versei. Bartha Gusztáv prózai és versei. Gerzsenyi András kismovellái. Horváth Sándor versei. Bagu Balázs néprajzi témájú tanulmánya. Az Együtt köré tömörült pályatársaktól elzárkózó, de megkeresésemre az összeállításba féltucatnyi kéziratot küldő Balla László írásai.*

*Csak azokat az alkotókat említettem, akik általam bocsátották az összeállítás szerkesztői rendelkezésére kézírataikat. Említhetném azokat a fiatalokat is, akik évek óta az anyaországban élnek, de kötődésük a szülőföldhöz minden híresztelés ellenére ma is erős, mégis kimaradtak.*

*Amikor az anyaggyűjtést vállaltam, kérdés formájában felajánlottam készségemet az összeállítás teljes anyagának megszerkesztésére. Válasz: az anyaggyűjtést megköszönik, a szerkesztés gondjával nem akarnak terhelni. Világos beszéd, legalábbis akkor érteni véltem belőle.*

*Ma már másképp gondolom. Azt hiszem, ragaszkodnom kellett volna ahhoz, hogy a Kárpátalján művelt magyar irodalmat így-úgy reprezentáló összeállítást valamelyik itt élő alkotó szerkessze meg, de legalább vegyen részt abban.*

*Nem azért, mert Budapestről nézve olykor nem azok a művek tűnnek felmutatható értékeknek, amiket mi itt annak tartunk, hanem azért, mert a köztünk élő pályatárs – amennyiben felfüggeszti esetleges személyi ellenérzését – álmából ébresztve is felmondja a helyi viszonyokra érvényes irodalmi „rangsort”, amit az anyaországban sokkal nehezebb felvázolni, tudatosítani. Egy ilyen pályatárs szerkesztésében és/vagy közreműködésével az összeállítás bizonyosan sikerültebb, a szinkép szerepének betöltésére alkalmasabb lett volna.*

*Most már mindegy – mondhatnánk –, valójában korántsem az. Tudomásom szerint a Magyar Napló – egyébként nagyon is üdvözlendő szándékot megvalósítva – további összeállításokat tervez az anyaország határain kívül művelt magyar irodalom terméséből. Kívánom a majdani szerkesztő(k)nek: legyen előttük intő példa a hiányokkal pityergő kárpátaljai összeállítás.*

**NAGY ZOLTÁN MIHÁLY**

## ÚJ TAVASZ, FELSEJLŐ REMÉNY

Üzenet Beregből

*Csordul az eresz, a tornácon megül  
a fény. Tavasz lesz, csak a jelre várok,  
mert új szerre idézett a törvény:  
hívatnak a kőbezárt szentkirályok.*

*A trónon kóbor fattyúfiak ülnek,  
kábán legjobb boraink hevétől,  
s már a vadak is riadtan menekülnek  
a hercegek vadászó erdejéből.*

*A királyi kertbe ordasfalka tévedt,  
hiánya van jó kosnak és üszőnek,  
latrok vámolják a tiszai révet,  
tipratják a legszebb legelőket.*

*Útnak indul hát az öreg Ardó  
a Basán, Tóháton át a sárhajón.  
S vele mennek a hitet megtartó  
ősök, túl az e földi halálon.*

*S jönnek mind, kiket az idő elárult,  
kiknek nincs már hazájuk e földön itt,  
hozzák hitüket, rejtett zugárut,  
kerülve rongy ritterek várait.*

*A tar hegyek közt már nem fog az átok,  
ahol a föld szíve szünetlen dobog,  
s már várnak a fehér barátok:  
a töviskeresztet őrző táltosok.*

*Hetednap indulunk komor éjjelén,  
hét törzs, hetvenhét nem utódai.  
S mire a hajnal átvérzik zord egén,  
földerengnek Fehérvár ékes tornyai.*

## HRADZSIN

*Hallgatnak a déli harangok,  
A hűlt bronz megreped a gyásztól.  
Buda piacán megtört a fény,  
Siratja Hunyadi Lászlót.*

*Messzi, kincses Bohémiában  
Jól őrzik a vendégrabot,  
Fülébe nem cseppen méreg,  
Tőr nem éri; vadkan,  
                                vadászaton.*

*A Duna most éppen zajlik,  
De talán holnapra beáll.  
Megszületik a dermedt remény,  
Az álruhás, új Mátyás király.*



## VERÁNKAIROMÁNC

*A nap már éppen  
anyjához készült,  
mosdóvíz, vacsora várta,  
mikor egy orgazmus-közeli  
sikoly szakadt  
a szeplőtlen gemenci tájra.*

*A fékre lépett,  
visszanézett  
Isten legszebbik csillaga,  
s olyat lobbant,  
úgy fordult máris,  
mint annak előtte soha.*

*Nagyságos szemét  
körbeherdta,  
a szigeten végignézett,  
de a bokrok szoknyája alatt  
csak a tüdőszín eper vérzett.*

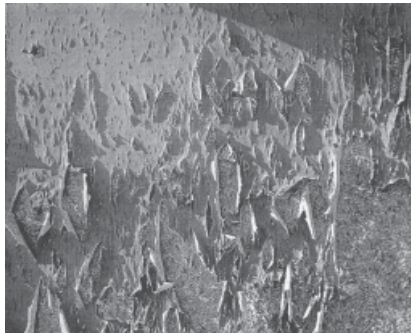
*S újabb kéjes  
hörgések nyila  
hatolt öreg szívébe –  
övéen alul*

*buzogni kezdett  
Zeusz délszaki vére.*

*Haragjában  
a Duna tükrét  
tördelte darabokra,  
végül az író  
elhagyott asztalán  
rálelt a jegyzetlapokra.*

*Lejebb csavarta  
hát a lángot,  
s indulatát feledve,  
megcsalatottan,  
szégyenülten  
roskadtt egy öreg fotelbe.*

*Képtelenség,  
hogy csak könyvben írva  
virítson a szerelem bokra!  
Ez járt eszében,  
s rákapott helyben  
a Cabernet Sauvignonra.*



## SZÉP ILONA

A tavasz gyönyörű!

Az ég kékjén báránnyelűk úsznak; madárseregek keletről nyugatra, délről északra, csőrükben a hósapkás hegyek fenyőillatát hozzák, az életet – amiről dalolnak, madárlelkük minden örömeivel. Lásd, a fény is örvend, puhán hinti széjjel millió színét. Télbe dermedt álmok virulnak ki – akár a domboldalak, a mezők -, és együtt csacsognak a tovacsobogó csermelyekkel; tapsikolnak a réten hancúrozó kislánykákkal: „Lánc, lánc, eszterlánc...”

A városka is kitérja ablakait, fölsepri derékban megroppant járdáit. A hóvirágcsokrok láttán színek ojtódnak a meddő szürkéségbe, szívek a szívbe.

Híre megy annak is hamar – egy kisvárosban minek nem? –, hogy Szép Ilona végre hazatért, a Jázmin utcában lakik, és szebb, mint valaha.

Van, aki tengerkék szemét dicséri, van, aki hosszúfürtű, bársonyosan csillogó haját. Sokan csodálják szomjoltó források pezsgését idéző életkedvét; igézõ, sejtelmes mosolyát.

„Ilona, Ilona...” – mondatja velük a verset az imádat, s az emberek büszkéik az alakjára, mozdulatainak finomságára, vagy csak arra, hogy van; hogy a mienk; hogy van egy Szép Ilonánk.

A kávézó teraszán – a pincérlányok nem kapkodják le idő előtt a kávéscsészéket az asztalról –: Szép Ilonáról folyik a szó. Mit folyik – hömpölyög! Ismerős ismeretlenek szólítják meg egymást, dicsérik Szép Ilona ruhájának anyagát, szabását, az asszonyi lényét körbelengő parfümilletot. Netán csodálkoznak, miért nem bélszínt vásárolt a henteseknél, mert ez is fontos, akár az ajakrúzsának márkája – az élet a részletekben él.

Angyal nem szállt így a földre a világnak ezen a sarkán, hogy olyan fogadtatásban részesült volna, mint részesül Szép Ilona. Miatta hordják el a szeméthalmokat, mossák az utcákat, rendezik a kirakatokat, s közben fényesednek a tekintetek.

„Az ember nem bugyigumi!” – ezt és a többi, mély értelmű falfirkát virágokkal festik fölül. A városka újságja lemond – ahogy a világ proletárjainak egyesítéséről lemondott – abbéli szándékáról, hogy az anyagi csodígg függetlenkedjen: fejlécét az „Ilonkánk, szeretünk!” jelmondat díszíti.

És Szép Ilona a gyönyörű tavaszt még gyönyörűbbé teszi. Mindenkihez van kedves szava: a tétovázókat bátorítja, a csüggedteknek hitet ad, az árvákat gyámolítja... Görbebotjaira támaszkodva nénikék tipegnek el hozzá, vagy jönnek tőle víg kedéllyel a tegnap még fásult lelkek. Biztatása benne sejlik a munkagépek monoton zümmögésében, apasztja a munkára várók hosszú sorát. Szép Ilonáért sarjadnak a rügyek, sóhajtoznak a vágyak, kezének hús simogatására várnak a bágyadt betegek.

Utcagyerekek harsogják: „Mi az övéi vagyunk!”

A kérdések azonban kérdések maradnak.

„Hol volt máig?” – tárja szét karját az értetlenség.

„Miért nem jött előbb?” – sóhajtja a naivság.

„Miért ment el és mikor?” – vár feleletre a kíváncsiság.

A válaszok, a vélemények megoszlanak.

Az idősebbek egy sörvedelő cseh századosról mesélnek: „Vitte, vitte Szép Ilonát Prágába. A minisztériumba rögvest, hogy Masaryk is megcsodálja, milyen lányok teremnek Kárpátalján. Honnan tudta volna az a Patocska – vagy hogy is hívták? –, hogy a mi Szép Ilonánk szegről-végről rokona Fedák Sárinak, akihez Ady verset írt, tévedésből – mert ha ismerte volna a mi Szép Ilonánkat...”

Azt, hogy egy snájdig huszártiszt meg sem állt szép Ilonával Amerikáig, mert odáig kellett futniuk a háború után – kevesen állítják, s még kevesebben hiszik el. Felöklendjük a dzsenti romantikát! Valószínűbb, hogy német katonák hurcolták el Buchenwaldba. Aztán Izraelben élt, onnan jött haza.

A fiatalabbak Sztalin (kamaszmód bezsongó) testőréit hibáztatják. „Meglátta, megölelte, s már vitte magával – mondják – a környék legelső traktoristalányát, aki fel mert ülni arra a pöffögő micsodára. Ez ideig Moszkvában élt, semmi kétség – bizonygatják többen –, vagy Kazahsztánban, mert szegénynek a lágereket is meg kellett járnia. Abban a korban semmi nem volt lehetetlen.”

Az sem kizárt – sokak szerint –, hogy banderistaként harcolt a Kárpátokban, aztán átszökött a határon, hogy Pesten elsirassa a Corvin-köz gyerekhadát.

Ragozható múltunk költészete ez. A csodálatos az, hogy Szép Ilona visszajött közénk.

Kiléphetünk vele a tudatszükítő nyomorúságból, s együtt mondhatjuk: „Az élet szép! Nem közüzemi díj, kormányválság meg maffia...”

A Tisza vize szőke, a Borzsásé mohazöld, de ha Szép Ilona akarja, nagyanyáink gyűszűivel kotorjuk ki a csatornát, s az is megtisztul, mint a szorongó lélek gyónás után.

Mondogatják is az emberek a Szép Ilonától ellesett büvigét: „Nem a mi bűnünk sorsunk zord tele!”; hogy érezzék a tavaszi szelek orgonailatát, hallják az elvetett mag mocorgását; a barackvirágban ott lássák a termést, mert tavasz van, s a tavasz értünk jött el. Róla dongnak a kirajzó bogarak, dúdolnak dalt a szerelmesek. Az ő éltető fénye clikkan a pajkos madárszemekben.

A tavasz gyönyörű!

Gyönyörű Szép Ilona kecses légiessége, amivel jár-kél közöttünk. Szép az is, ahogyan az emberek összehajolnak, hogy megigérjék egymásnak: „Soha, soha többé nem engedjük, hogy elorozza tőlünk a világ!”

**FERENCZI TIHAMÉR**

## **TŰNŐDÉS**

*Gyúljon  
csillag:  
irjak.*

*Nem  
gyúl  
csillag.*

*Verset  
kinek  
irjak?*

## **HIÁNY**

*Nyithat  
a nyár  
szegfűt,  
rezedát  
annak,  
ki téged  
a fényben  
sosem lát -*

## **CSELEKVÉS**

*Merülni  
álom-kékbe*

*Gyöngyöket  
találni végre*

## **CIGÁNYLÁNY**

*Megejtő látvány:  
füstös szivárvány.*

*Buján  
lüktet vére.  
Sorsa:  
éhes vércse.*

## **SZENT MIHÁLY HAVA**

*Miséét celebrál  
a szél  
a halott nyár  
elki üdvéért.*

## **IDEGEN ANYAG**

*Gyűl bennem  
idegen anyag*

*Megtermelem  
halálomat*

## **ALKONY**

*Dinnye-karékj  
az ég  
alja*

*Csillag  
a magja*



## EGY HÉT A NAGY VÍZNÉL

*az első este nagyon vidám  
és rám nézel szemem szeretve  
és kinyílik az óceán  
bogár rohan társat keresve*

*az első este nagyon vidám  
apám lelke leül a tűzhöz  
sárkánylót űz egy vén zsvivány  
a lány pucéran küld a ködhez*

*az első este nagyon vidám  
de bicskázza a kopasz hajnal  
kecseset lép a nap-topán  
csókák cibálják vad zsvivajjal*

*az első este nagyon vidám  
reggel-zsvivárvány, táncra kérjük  
szájoncsók, nagy pironkodás  
homok-szél cifrázza a bőrünk*

*az első este nagyon vidám  
a hetediknél már nincs képzet  
és bezárul az óceán  
csak a halak teszik a szépet*

## JAJ, KEDVESEM

*Jaj, kedvesem, nagyon félek,  
nehogy megvegyen az élet.*

*Búzavirág, gólyahír.*

*Hamar dörmögök. S ha kérek,  
harmadnapra elvetélek.  
Fatulipán, kankalin.*

*Egyszer jártam veled, párban.  
Százszá fagyott kezem, lábam.*

*Muskátli és nőszirmo.*

*Jaj, kedvesem, nagyon félek.  
A mindenben láttalak téged*

*pipacstaposó úton.*

*Egy kútnál toppantott a lélek.  
A margaréta megkísértett.*

*S légpíramis búbján a hóból  
kapkodtam pihényit a  
jóból.*

## **HOGYHA A LÁNY...**

*Hogyha a lány úgy kezdi el,  
csak énekel, csak rám figyel,  
elvinném titkon, nincs hova.  
Mindig vár még egy éjszaka.*

*Hogyha a lány ostort vet rám,  
s ronggyá csúfítja jó ruhám,  
elszaladnék, de nincs hova.  
Mindig vár még egy éjszaka.*

*Hogyha a lány vad táncra kér,  
és megforgat, csak semmiért.  
El is vinném, de nincs hova.  
Mindig vár még egy éjszaka.*

*Hogyha a lány fészkel, alám.  
Szelíden tépdés, marja szám.  
Lefeküdnék, de nincs hova.  
Még mindig vár egy éjszaka.*

*De csak szeretem: férfiláz.  
Vagy árva, béna csigaház?  
Sok napomnak nem lesz hona.  
Vár az utolsó éjszaka.*

## KÖNYVKÖTÉS

Gyalogosan indult a kórházba, hogy útközben legyen ideje kiszellőztetni fejéből a kurtára sikeredett éjszakai alvás okozta kábaságot. Évtizedekben mérhető praxisa során tulajdonképpen hozzászokott a felszeletelt alváshoz, hiszen sokszor hívták beteghez. A most eltelt éjszaka azonban más volt: beteghez nem hívták, ám a megélt idő mélyéről feltoluló, tolakodó gondolatok rapszodikussá tették a testi-lelki pihenés óráit. Óhatatlanul mai munkanapjára gondolt, amelyről tudta, hogy az utolsó, s ezért képtelen volt hánykolódó lelke hajóját a nyugalmas percek kikötőjébe kormányozni: navigálás közben zátonyokra futott, oldalhullámok sodorták nemkívánatos irányba...

Ismerősei és páciensei az utcán jó reggelt, jó napot kívánva köszöntek rá.

„Ez az! – villant benne a felismerés. – Szép napot! Igen, ennek a napnak olyannak kell lennie, mint egy szimfónia zárótételének utolsó akkordja!”

Egy perccel később elmosolyodott saját, esetlenné tűnő gondolatain.

„Honnan ez a romantika? Mit jelent, hogy ez a nap az utolsó munkanapom? Megvan! Legyen ez is olyan, mint a többi volt, de önvalója szerves részeként tartalmazzon valami emlékezeteset. Legyen sajátos, tiszta és formás – mint egy könyv záró fedőlapja. Zárja le életem aktív szakaszának kötetét! Egyszer majd fejezetenként vagy oldalanként elolvasom, bejárom a megtett utat; a színes tintával írottakra talán többször is visszatérek, a nehézkesen rótt, jellegtelenül szürke sorok fölött átsiklom. Itt-ott esetleg találok tanmesébe illő epizódokat. Egy bizonyos: belejavításokkal a szöveget átformálni nem lehet... De milyen lesz a könyv első fedőlapja? Tiszta sor: jellemző kell hogy legyen a könyv tartalmára, és – jelenítse meg a kezdetet...”

Kissé komoran konstataulta mulasztását: nem írta le, emlékezetében sem raktározta el az első napot. Derengés sejtett belül, de bárhogy erőlködött, nem sikerült felidéznie, mi történt azon a napon, amikor lefelől gombolta be magán fehér köpenyét. Bosszúságát hessegetve bizakodni próbált: majd csak visszaköszönek annak a napnak az eseményei is az emlékek sűrűjéből.

Kollégái, beosztottjai viselkedésében nem tapasztalt semmi különöset: ugyanúgy tették a dolgukat, mint mindig az együtt töltött évek alatt. A hivatalos és baráti búcsúztató – a születésnapjára időzítve, emléklapokkal, virágkölteményekkel, köszöntésekkel és sajnálkozással körítve – már három héttel korábban lezajlott, s némi kesernyés mellékízt csak az utódlással járó csatározás hagyott maga után.

„Ez a három hét sem színes tintával íródott életem úgynevezett regényében” – mocorogtak homlokán a ráncok.

„Ami fontosabb: mi történt az első napon?”

Intellektuális betegek mesélték, hogy például hetekkel az akut agyi vérkeringési zavar lefutása után, amikor már a határozott javulás célegyenesében jártak, hiába próbálták feleleveníteni a katasztrófa utáni időszak eseményeit – nem sikerült. A mostani meddő fejtörés és páciensei eredménytelen buzgólkodása közt azonosságot látott.

Belépett a szobájába és szétnézett. Könyveit, jegyzeteit és a szaklapokat már odaajándékozta kollégáinak, a hivatalos iratokat átadta az illetékeseknek, betegek is csupán egy volt; a többi folyamatosan, egészségesen vagy biztatóan javuló állapotban hazabocsátotta, újakat pedig nem vett fel, illetve azokat a kollégáihoz irányította. Egyetlen betegek, a hetvenkét éves Béla bácsi a hatos kórteremben feküdt, agyér-trombózissal, szinte reménytelen állapotban hozta be a rohamkocsi. A reanimatólogusok már csak a kora miatt sem ragaszkodtak a felvételéhez, no meg azért, mert „nem hozott magával kecsegtető perspektívát”.

Ő felvette.

Béla bácsi, a falusi nyugdíjas az első napokban azon a bizonyos mezsgyén leledzett: némi javulás után még kétszer vált kritikussá az állapota, de sikerült visszahozni. A harmadik krízis alatt felesége, aki mellette virrasztott, papot hívott, hogy feladja az utolsó kenetet, s közben szinte kérlelően hajtogatta: „Ne törje magát annyira, doktor úr, hiszen látom én, hogy a férjemnek el kell mennie. Maga eddig is többet tett, mint amennyit emberileg lehet... Bele kell nyugodni Isten akaratába”.

Ő nem törődött bele: fölvette a harcot a sorssal, visszaverte álnok támadásait.

Bement a betegéhez vizitre. Béla bácsi jól érezte magát, fejfájása enyhült, korábban bénaságba zuhant kezét, lábát mozgatni tudta, szomatikus paraméterei stabilizálódni látszottak. Ennek ellenére a szokottnál több időt töltött el az ágyánál: a vizsgálat után beszélgetett a betegével mindenféléről, ami az eszükbe ötlött. Béla bácsi felesége némi huncutsággal mondta: „Ma meglepjük a doktor urat... Bármelyik percben megérkezhet a lányunk, aki külföldön dolgozik. Mert hát tudja azt a doktor úr, hogy itthon nemigen akad munka, ott meg szépen keres. Építkezésen hordja a maltert. Nem jódolgában hagyta ránk a két gyermekét! De a meglepetést most még nem árulom el...”

„Kíváncsi vagyok. Remélem, találkozom a lányával. De most elbúcsúzom... Béla bácsi! Azon túl, hogy a Jóisten vigyáz magára, figyeljen maga is oda az egészségére, ahogy majd a kollégáim is teszik...”

Miután a beteg felfogta a búcsúszavakat, láthatóan lehangolódva, szótlannul szorította meg a feléje nyújtott kezét.

A pihenőszobában már várták az ilyenkor szokásos, kötelező kávéval. A hangulat nem volt valami vidám, a viccmilliomos kolléga legújabb poéndús

története éppen csak megmosolyogtatta az ismerős arcokat. Biztosan tudni vélte: mindannyian az esemény hatása alatt vannak, de igyekeznek ezt palástolni, kerülgetik az ő távozásának tényét, mert úgysem tudnának megfelelő hangnemben, tartalommal szólni.

„Ugye nem lesztek ellene, hogy néha meglátogathassalak benneteket?” – kérdezte széles, de megrebbenő mosollyal.

„Miért kérdezed! Elvárjuk, sőt kötelezünk arra, hogy meglátogass, azaz haza gyere!” – vágta egymás szavába.

Felsőhajtott.

„Köszönöm. Akkor – mennék is...”

Nem kapott, nem kaphatott választ: a kivágódó ajtón a főnövér viharzott be.

„A beteg a hatosban eszméletét veszítette!”

Nem volt ideje gondolkodni: a természetes reflex mindöjüknél gyorsabban lódította a körterembe.

Béla bácsi viaszsápadtan, becsukott szemmel, ernyedttel feküdt az ágyán, lefittyedt szájugában botladozott a lélegzet – nem reagált semmire.

Felesége az ablaknál imádkozott, az ágy melletti széken negyven körüli nő ült révült arccal, a beteg csüngő kezét simogatva.

Kitapintotta a pulzust, vérnyomást mért, közben odavetette a kérdést: „Mi történt? Mikor?”

„Alighogy elment a doktor úr, megérkezett a lányunk... Nagyon megörült neki, beszélgetett vele, de egyszer csak hirtelen zihálni kezdett, rángatózott a keze és a lába, és a kevés levest, amit előtte evett, kihányta... Aztán – így lett...”

Órákig tartó küzdelem után a kollégáival együtt be kellett látnia: Kháron előttük érkezett, nem tágít a beteg ágya mellől, vigyorogva nézi az egyesélyes csatát, szinte élvezzi reménytelen igyekezetüket.

Tehetetlenül, verejtékes homlokát tenyerébe temetve ült a halott mellett.

„Doktor úr! – érintette meg karját a fiatalabb nő. – Nagyon köszönöm, hogy még láthattam édesapámat, beszélhettem vele... De igaz van édesanyámnak: bele kell nyugodni a Teremtő akaratába.”

A beszélő felé fordult, kutatóan fürkészte az ismeretlen, könnyes arcot.

Az idős asszony szípgova szolt: „A meglepetés... Doktor úr nem emlékszik rá, de úgy igaz: őt, a lányomat segítette világra a doktor úr azon a napon, amikor először vette fel a fehér köpenyét!”

PENCKÓFER JÁNOS

**Különféle félelmekről, melyeket a nyelv angyalai  
soroltak egymás mellé,  
érintve a csöndben lakó tapintatlanság mibenlétét**

*Megnevezhetem-e általad  
a szavak tapintatlan csöndjét,  
azt a hallgatást, amely  
a mondat angyalának  
érdeme? Tudom, mi sem áll  
Tőled távolabb, minthogy  
hozzásegíts a megnyugvást  
ígérő némasághoz, mégis  
elbizonytalanodom.*

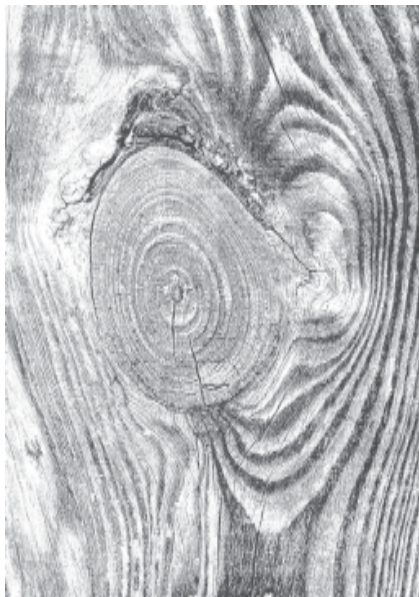
*Ma éjjel olyan közeli a fájdalom,  
ebben a sajtásban a régi  
napok éjei vezetnek. Szavak,  
melyekkel hiába gondolták  
el a kimondásodat, és  
ugyanakkor épp e szavak  
kínálják a megközelítéseted.  
Utak, a visszatérő napok  
útjai ezek.*

*Láthatatlan kezek tapogatnak  
bennem, de a kiújuló  
remegés csak hasonlít a régi  
félelemhez. Aki egy műtő  
hideg vasaira gondol,  
hallja a fémes koccanásokat,  
de aki már látott megriadt  
szemekbe nyíló távolságokat,  
ő felteheti ezt a kérdést.*

*Téli szél mozgatja kinn a téli  
fákat, és az árnyak foltjai  
a függönyről lelépnek.  
Inkább nem oltom el a fényt.  
Beszélnem kellene magamról,*

*aki szájára veszi a meg-  
nevezhetetlenségedet. Arról,  
hogy tudom, ez az én csak  
félíg vagyok én.*

*Édesistenem, hová terelnek, mondd,  
hová a néma angyalok? Hová  
visznek a nyelv angyalai,  
hogyha még nem az el-  
hallgatás beszélő csendjére  
kell ébrednem reggel? S egy  
mondat szótlansága tovább  
feszíti az éjszakát, az éj rám eső  
részét – Benned.*



## **ignoramus**

*mint mikor hosszú hallgatás után  
kilépsz a levelek mögül  
és mi csodálkozunk hogy nem találtunk  
pedig mindenki téged keresett.  
mint mikor hosszú altatás után  
a túlélők veled örülnek  
bár még szokatlan ez az égtáj  
még nem láttak ilyen színű eget.*

*hová viszed örök egyszínű arcod  
mikor a nap a kútba néz miért  
sír a föld vén házam alatt?  
a patkányok miért menekülnek vissza  
hozzám ha látják fénybe karcolt  
ikonjaidon a vért?  
szálanként lehulló hajad  
mikor lesz hogy majd engem betemet?*

*amikor hosszú hallgatás után  
gondolataim aljnövényszerűtét  
két rejtőző kezed szétsimítja  
ilyenkor kicsit messze költözöm.  
aztán a bosszús áltatás után  
gerincem helyre igazítja  
az új nap amihez hozzáöltözöm.  
bújj el – új helyek várnak – nélküled*

## **A-tól lopott holmi**

*sötét szobám sarkában  
kopasz fekete nő a szóvakság  
nem oktat ki miért nem tehetem  
amit szívem szerint tennék  
vennék tőle pár leckét mondom neki  
néni kérem! vagy... kedves vendég!*

*lehetne a váratlan elvesztést  
gyakorolni mielőtt élesbe megy  
különben félek fájni fog.  
de csak az utamat adja ki.*

*aztán meglátom A-t  
régebben kitért szárnyú madár  
aki csak énám vár.  
most testében görcs szorongás  
biztosan én látom másképp  
szemében bölcs borongás –  
kimerült álomruhatáros.  
a kétségbeeséssel határos  
kedvem elé egy mosolyt falazok  
és féltve mozdulok felé.*

*lassú ebéd futó szavak  
után már csak emlék marad a félsz  
– vigyázz fiam amíg hazaérsz.  
és miközben búcsúzunk én  
ellopom mellőle a halált.  
otthon a könyvespolcokon régen lezárt  
süteményesdobozokat tartok  
jól jönnek most  
hogyan halált hozok haza  
egy közülük most is üresen áll  
abba kerül ez a lopott holmi –  
vásárfia  
többé nem adom oda senkinek. anya*

## **szomorú szeretkezés**

*szemem mögött a női  
árnyak könyve becsukódik  
nem nézem őket mert  
a nő mind gonosz  
az arcukon épülő házak  
egy-egy formátlan ablakából  
hiába szólít a gyertyacsonk.*



*az esőcsináló agyagtrónján  
titokban megint lopja az időt.*

*lopnék én is  
lopnék mint istenek szeretőt  
szavaknak közönyt  
közönynek színt bazaltot  
álmot  
de már úgy csalni sem tudok.  
magammal szeretkezem inkább  
merev halotti pózban  
papírszobám falára izzadok betűt  
a néhány szó amit közben kiabálok  
folyton egymásnak ütközik  
rám hull vissza  
próbálok újra ugyanúgy  
kezemben a toll egyre mocskosabb.  
és fejemben a mozgólépcső  
egyre inkább megyek felfelé  
ahonnan Hitchcock madarai  
figyelnek székeiken  
ülve nézik a tájat  
a nagy kövér embert  
benne engem  
és ha szemük lenne látnának is  
de így csak félek.*

*rántanám kezem ökölbe  
hogyan kapaszkodjam hogy üssem  
csak fázom kicsit  
a papír nyugalma tenyerembe simul.  
aztán meglátogat apám  
nem tudom miért van  
mintha elkaparná a szavakat  
mikor magáról olvas  
mindig elindulok egy másik terembe  
a szemén folyók folynak át  
arcán megbecsült szomorúság*

**BAGU LÁSZLÓ**

## **a fehér lép**

*[vak vizek sima papírok hozzák az álmot:]*

*térdig járok a fehér lépben  
önmagamat megtaláltam  
része vagyok és ott lakom*

*finom egy hely és tiszta retro  
nem beszélnek belül szeretetről  
csak szag csak ész és limonádé*

*nyaranta s még inkább télen  
a fehér lép még fehérebb –  
én önfeledten korcsolyázom*

*máskor mintha törne lábam  
elakadok a fehér lépben:  
undorodom és szöknék messze*

*hét múlik el s van hogy kettő  
kiolvassák a szememből  
torz arcukon düh és szégyen*

*pedig én csak visszavágyom  
gyönyörű szép ingoványom  
(arcomon se düh se szégyen)*

*[: és vak papíron visz az álom]*

## **az onedin-fesztivál**

*akkor jó ha jó  
az onedin-fesztivál tart  
és ameddig tart  
madarak halak ünnepelnek és az élet  
ameddig tart*

*van nő van rum  
aki a gőzt kiereszti tudja  
merre tart:  
part bordélyház hajó  
és megint a part*

*nem számít hol van  
ha jól érzi magát  
és fehérre van mosva  
ott távolban  
egy másik vitorla*

*addig néz unottan  
míg a part megeszi magát  
meg a fehér vitorla  
csak az onedin-fesztivál  
marad és örül*

*ameddig tart  
madarak halak ünneplik és  
ha jó az élet  
érezni benne valami  
fesztiválszerűséget*

*nemde, mr. onedin  
ameddig tart*

## erős összefüggések ég és föld között

*semmi közöm a legtöbb zivatarhoz  
semmi közöm e levegőhöz  
semmi közöm e tengerekhez  
párához ködhez  
erős öklömben zsírpapír  
én vele  
gyomroz és öklöz  
ők*

*ha nem veszed észre hogy száj vagy  
áll orr pofa  
a véres nyúl  
gerinceden átszalad  
vagy  
a gerinceden át szalad  
s csak akkor szól  
amikor a sok áll orr pofa  
azt nem mondja  
segítség  
ég*

*azt nem mondja  
azt nem  
ő egy másik rendszer  
ökle becsomagolva zsírpapírba  
mielőtt odamegy önhöz  
megkérdi: szívott-e levegőt  
látott-e valaha tengert  
ha igen gyomroz és öklöz  
miután odament önhöz  
akinek a legtöbb zivatarhoz  
nincs semmi köze*

*A Bihari Füzetek című, Berettyóújfaluban megjelenő sorozat kétségtelenül magán viseli a regionalitás jegyeit, hiszen főleg Hajdú-Bihar megye és a Sárrét kulturális értékeit őrzi, ápolja és mutatja fel – jelentősége azonban túlrad a régióhatárokon, lévén a tevékenysége példaértékű. Mit kell, illik tudni erről a sorozatról, célkitűzéseiről, eredményeiről stb. – e kérdések megválaszolására a sorozat egyik szerkesztője, **Kocsis Csaba** vállalkozott.*

## **„...AKI NEM JÓ LOKÁLPATRIÓTA, AZ NEM JÓ PATRIÓTÁNAK SEM”**

– *Túl a sorozat huszadik kötetén, tehát a visszatekintés céljával, ugyanakkor természetes kíváncsisággal kérdezem: milyen volt az indulás, mikor jelent meg az első számotok?*

– *A Bihari Füzetek gondolata 1997-ben született, amikor a berettyóújfalui városházán Gombos Ferenc fotóművész, a B Tónus Bt. vezetőjének kiállítását rendeztük meg. Az alapítás ötlete az övé, de tény, hogy azonnal jeleztem neki, támogatom az elképzelését, mert engem is régóta foglalkoztatott egy regionális értékmentő kiadvány megjelentetése. Hogy miért nem vágtam bele egyedül? A magyarázat egyszerű: még keserű volt a szám íze, hogy ott kellett hagynom a Hajdú-bihari Napló szerkesztőségét, de még ennél is jobban bántott, hogy megszüntették a lap vidéki mellékletét, amelynek magam is szerkesztője voltam. És volt más is, ami bénítóan hatott rám: akkoriban a szemem láttára szökkent szárba és hervadt el egy ragyogó kezdeményezés, a Sárréti Szivárvány, amely a megye-határokon átívelve a régi Sárrét értékeit, településeinek közéleti gondjait próbálta felvillantani. A kiadvány alkotógárdája lelkes volt, de a terjesztés megoldásának és a megfelelő pénzügyi bázis hiánya miatt a bukás elkerülhetetlenül bekövetkezett... Gombos Ferencet régebről ismertem, művészi pályáját 1986-tól követem nyomon, s akkori kiállításának képei még ma is fel-felvillannak emlékezetemben: felhők, beszédes szemek, ráncos arcok, kérges tenyerek, horizontnak futó sík, hófedte, vízzel borított táj, cserepes szik... Tudtam: ha ő elhatároz valamit, véghez is viszi. Ő fogalmazta meg a leendő kiadvány ars poeticáját is: „A sorozatban megjelennek azok a művek, amelyek bemutatják az itt élő emberek életét, sorsát, a bihari térség történetét, kultúráját, irodalmi-művészi életét, az ezzel kapcsolatos – publikálásra alkalmas – tudományos kutatómunkákat, szakdolgozatokat, a térséghez kötődő kortárs irodalmárok érdekes*

alkotásait, az egyetemes magyar irodalomban, kultúrában Bihart képviselő írók, költők, néprajzkutatók stb. még meg nem jelent és hiánypótló köteteit”.

– Mennyi idő telt el az alapítás ötletétől az első szám megjelenéséig?

– Sorozatunk először a Berettyóújfaluból elindult *Kelet Népe* című irodalmi lapnak kívánt emléket állítani, de az egykori nyomdász fiától annyira bőséges anyagot kaptam a lapindulással kapcsolatban, hogy be kellett látnom: a tervezett határidőre képtelenség összeállítani az első füzetet. Szerencsére a berettyóújfalui városi könyvtár abban az évben vette fel Sinka István nevét, aki méltatlanul elfelejtett költő; a legtöbb határon túli iskolában tanítják, megemlékeznek róla, csak itthon, az anyaországban „felejtik ki” nevét a tankönyvekből. Nos, az első számban az immár Sinka István névre „hallgató” berettyóújfalui könyvtár történetét adtuk közre, megemlékezve a névadó költőről is. A népi írók imént említett orgánumának és Ács/Adler József nyomdásznak, az önzetlen mecénásnak emléket állító füzet *Berettyóújfalui híres nyomdája* címmel jelent meg, a sorozat ötödik darabjaként. Ez nem egyetlen tanulmány, hanem válogatás: a *Kelet Népe* indulásával kapcsolatos viták, visszaemlékezések tarka csokra.

– Szerkesztőként hogy látod: melyek a sorozat legfőbb jellemzői?

– Sorozatunkban a helytörténet és az irodalom dominál, ami egyben a szándékunkat is tükrözi, ugyanakkor nagyon népszerűek a vissza-



emlékezések is. Például Hajzer Margit írása a Sztalinóban és Krasznij Lucson eltöltött „legszebb” éveiről országos visszhangot váltott ki. Más kérdés, hogy ez az érdeklődés nem hozta magával a automatikusan a *Bihari Füzetek* sikerét is, mert az újságírókat elsősorban a megélt tragikus sors érdekelte, s nem a kiadvány, amely először adott teret a megrázó történetnek... A sikerért, az elismertségért számról-számra meg kellett, meg kell dolgozni. Fontos irodalomtörténeti érdekességnek tartom Kosztolányi Dezső és a „bihari trubadúr”, Nadányi Zoltán levelezésének közreadását a hozzá kapcsolódó Bakó Endre-tanulmánnyal együtt; az irodalomtörténész-újságírónak egyébként még két kötete jelent meg sorozatunkban: *Írók, költők Újfalú vonzásában*, illetve *Józsi beszélgetésem* címmel. A 13. füzetben fiatal tehetségek mutatkoztak be: Balogh Gyula költő, Bíró Gyula író, Fenyvesvölgyi Tamás grafikus. Megjegyzem: Balogh Gyula nem ismeretlen az *Együtt* olvasói előtt, s ottani publikációi óta a karcagi Barbaricum Könyvműhely gondozásában verskötete jelent meg *Aszfaltozott mennybolt* címmel. De mondhatok „nagyobb” neveket: Konrád György *Elutazás és hazatérés* című regényéből szintén sorozatunkban jelentek meg először részletek. Emlékezetesek számomra Zsupos Zoltán írásai, s egyébként minden füzet a szívemhez nőtt, amellyel foglalkoztam. Nemrég Németországból került elő egy visszaemlékezés Biharnagybajomról, Mezey Jenő tollából. A kézirat Kobzos Kiss Tamás és Körmendy Lajos jóvoltából került hozzám; nem csupán a gyermekkori élmények leírását tartalmazza, hanem a szerző édesapjának kiváló, korabeli fotóit is. Vélhetőleg ez a kiadványunk a legszemrevalóbb, ami elsősorban Gombos Ferenc érdeme, hiszen a jól megkomponált borítók eddig is magukért beszéltek.

– *Az eredmények bizonyítják a Bihari Füzetek hiánypótló jellegét, szerepét. Mennyire garantált a sorozat jövője, ami a kiadási költségek előteremtését illeti?*

– Kiadványainkat kezdettől fogva elsősorban a civil szféra támogatja, de kaptunk támogatást önkormányzatoktól is. 2001-ben – olvasói kezdeményezésre – mecénás-klub alakult, amely azóta biztos anyagi háttérrel nyújt a kiadványok nyomdai előkészítéséhez. Ez a fajta támogatás tette lehetővé, hogy 2002-ben és 2003-ban már négy-négy számunk jelenjen meg. Amennyiben ezt a szerencsés állapotot sikerül stabilizálni, akár azon is elgondolkozhatunk, hogy periodikaként jelenjünk meg; jelenleg ugyanis nem igazán felelünk meg egyetlen pályázati kiírásnak sem: nem vagyunk könyv, de folyóirat sem, se igazi irodalmi orgánium, még csak kimondottan helytörténeti sorozat sem...

– *Ami nyilván nehezebbé teszi a sajátos, végleges arculat kialakítását. is. Innen, erről jut eszembe a kérdés: mi a titka a sikereknek, amit az országosan ismert Alföld című folyóirat „árnyékában” értetek el?*

– Nincs titok. Az Alföld a „magas” művészet, esztétika, egy jól körülhatárolható markáns irodalmi csoportosulás elefántcsonttoronyává vált, eleve más funkciókkal és célokkal, mint mi, akik nem vagyunk irodalmi lap. Úgy is mondhatnám: ama elefántcsonttoronyból felülről nézik világunk valóságát, mi pedig benne élünk az élet sűrűjében, abból igyekszünk felmutatni hiteles pillanatfelvételeket. Bízom abban, hogy az idő múlásával ezek a füzetek még inkább „felértékelődnek”, aminek már most is vannak jelei: időnként komoly közgyűjtemények keresnek meg, hogy kiegészíthessék hiányos sorozatukat, és vannak olyan számaink, amelyek az utolsó szálig elfogytak, pedig utánnymás is volt belőlük.

– *Tervek, elképzelések a jövőt illetően?*

– A legfőbb cél továbbra is az, hogy az évi négy szám megjelenjék, kiadványonként 500-500 példányban, s azokat eljuttassuk az érdeklődőkhöz, elsősorban a fiatalokhoz. Örömmel tölt el a tudat, hogy egyre többen keresik, igényelik a kiadványainkat, sokan szeretnének visszamenőleg is hozzájutni azokhoz. Még nem is említettem: a *Bihari Füzetek* egyetlen száma sem kerül kereskedelmi forgalomba. Sorozatszerkesztő-társam Gombos Orsolya, megosztjuk a munkát; hogy végül is mi kerül be egy-egy számba, azt a kiadó vezetője dönti el. Örülök, hogy huzamosabb ideje részese lehetek ennek az értékmentő és -teremtő munkának. A huszonötödik füzet megjelenését még szerkesztőként szeretném megélni – utána pedig majd meglátjuk, mit hoz a jövő. Gyakran eszembe jutnak Erdélyi Gábor, a kiváló bihari pedagógus szavai: „*A hazaszeretet: megismerés és cselekvés... Az ember folyton táguló körökből, szervesen építi fel a világát, s ha valahol megszakad ez a folyamat, az egész semmit sem ér. Vagyis, aki nem jó lokálpatrióta, az nem jó patriótának sem.*” Amíg e szempontok szerint bábáskodik bárki a *Bihari Füzetek* fölött, annak létjogosultsága küldetése megkérdőjelezhetetlen.

*Lejegyezte: NAGY ZOLTÁN MIHÁLY*

FÜZESI MAGDA

## AJTÓ

*Ajtót ácsol a halál  
éjfekete ébenfából.  
Ajtót: nyitja-csukja már.*

*Az ajtón innen délibáb:  
csak rozmaring és tulipán,  
csak délelőtt és délután.*

*Az ajtón túl is délibáb:  
ballagnak tejfehér ködök,  
meg angyalok és ördögök.*

*Ajtót ácsol a halál.  
Éjfél felé rám talál,  
s holló rikoltja: „Soha már..”*

## FEKETE SZONETT

(Parafrázis Csokonai Vitéz Mihály  
A reményhez című versére)

*Bened sem hittem elejitől fogva,  
De mert az ember gyarló földi por,  
Lelkében mindig ott van a pokol,  
S nem fél belépni, percet sem habozva.*

*Elfeketedtek köröttem a fák,  
Virág helyett csak csonka ágak élnek,  
Miért, hogy Rólad sorom temérdek,  
S Te nem érzed a lótosz illatát?*

*Boldogtalan, balga örömmel járnám  
Az ősi táncot ősi szénapárnán,  
De felsebeztek csalfa dallamok.*

*Mivel a távol kancsal és csalóka,  
Amiért égek, mind csak furcsa móka:  
Feketén fáj, hogy Ízisz elhagyott.*



*Vasadi Péter* költő, író 1926-ban született Budapesten. 1948-ban érettségizett esti tagozaton, 1951-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán magyar-német szakos diplomát szerzett. Ezt követően egy évig húsipari vállalatnál dolgozott segéd munkásként, 1952 és 1967 közt a KOHUSZ Közlekedési Vállalatnál tervezési csoportvezetőként. 1967-től újságíró, az **Új Ember** című hetilap munkatársa.

Számos vers- és esszékötete jelent meg, legutóbbi verskötete **A zendülés vízsza** címmel 2002-ben a Széphalom Könyvműhely kiadásában.

VASADI PÉTER

## STRATÉGIA

*A verseimmel együtt élek.  
Velük alszom és ébredek.  
Bűnt vallunk, vágyakat s tetézünk  
és mossuk egymást, kéz kezet.*

*De oly törékeny ez a béke.  
Vidámkodik, henye, zavar.  
Méregz a cinkos szív reménye  
sugallván, hogy nem baj a baj.*

*Törjön a szolid egyetértés,  
ahogy szilánkra az üveg.*

*A vést közülünk csörrenésből  
akár csak egy is értse meg.*

*Én állítom, hogy megmenekszünk.  
Ők bizonyítják: pusztulunk.  
S rendben, dobogva fölvonul a  
fegyverbe szólított szavunk.*

*Nincs itt szépelgés. Nincs bocsánat.  
Nem hagy alább a küzdelem.  
A tét nagy. Ő. Az ismeretlen.  
Ki kezdet óta küzd velem.*

## CSASZTUSKA

*Csak hordjuk egybe, mint a hangyák  
rakjuk, tapasztjuk, erőlködünk:  
s holnap szétesik.  
Teremtünk négyévente szép-új világot,  
de jelenünket úgy üli ködünk,  
mint söröslovat az este.  
Akik már lebuktak, bukásunkat lesik.  
A kisember halálig kalapál.  
És könyvhegyek tövében leszokunk a  
beszédről: csúszós a lapály.*

*Csak nézzük ezt a kikevert világot  
s a képernyő nagy-rikkancs sztárjait,  
s közben az igazi megbűdösödik.  
Gaz veri föl. S gáz. Fölverik a gazok.  
Mocsárból nő ki loncosan a fémvázaz  
patkánytanya.  
Latolgassuk: akkor melyik világ van?  
Szavazzuk meg: melyik haza?  
Mivelhogya nem vagyunk denevérek,  
az ősi érzékenység monstrumai.  
Együtt minden gyönyör?  
Vagy a föld, a nép, a múlt – húsunk?  
Húzd rá, cigány. A hangolásodat már hallani.  
A burukkoló show-tapsonc-kar aszondja:  
kacsázz, tipegj ide, te sztriptíz-dáma,  
obligát Madonna.*

## KANCSAL SZÓZAT

*de unom már, hogy mindent  
jobban tudnak  
esti mérgecskét adagolva  
városoknak, faluknak.*

*a fékevesztett tánc ropog  
csillog, darál, túlkiabálja  
amit fõdni akar: ilyen  
a trónvesztõk hisztériája*

*szakad a test, lobog a tûz a képen  
halottaktól kusza az árok;  
elõbb-utóbb te jössz  
írják belém a sarlatánok*

*alkonyodik; fenyõim közt  
a madármocorgás elül;  
a négyszögletes fénymezõben  
hazudnak rendületlenül*

\*

*fénnyel fröccsentett arcukon  
se gond, se ránc, se lélek;  
ismerlek, országló sötétség  
sugalmazod, hogy féljek, féljek*

*Nem gondol az agy  
Nem készül szertartásra a lélek.  
Ver a szív magában  
szabadon.*

*micsoda szomjúság ez  
és micsoda ihlet;  
bujálkodás a kétségbeeséssel  
min isten sem segíthet*

*Nem terheli sem a megtett jó  
sem az elkövetett vétek.  
A kert fölött átrepül Mária köténye.*

## TRÜKKÖS ATEIZMUS

Annak idején a szovjet ideológia igen nagy figyelmet áldozott saját ateista gépezetének hibátlan működésére. Különösen az oktatási és művelődési intézményekben igyekeztek teljes gőzzel pöfögtetni a „tüzes gépeket”. De bármilyen nagy gonddal olajozták a nyikorgó fogaskerekeket a marxista-leninista masiniszta – azok bizony gyakran akadozva forogtak.

Az irányításom alatt működő járási művelődési központ tevékenységéből sem hiányozhatott a vallásellenes propaganda, amelynek külön fejezetet kellett szentelni a munkatervben. A beütemezett ateista harc természetesen többnyire papíron „dült”, hiszen legény kellett volna legyen a talpán az a népművelő, aki az ateista témájú előadásokra, kérdés-felelet estekre, tematikus rendezvényekre akár előadót, közreműködőt vagy éppen hallgatóságot tudott volna toborozni. A munka elvégzését rögzítő naplóba viszont sok badarságot be lehetett írni, a papír ezt is zokszó nélkül tűrte, mint oly sok más valótlanyságot abban az időben.

Persze, egyfolytában csak hazudozni sem lehetett a végtelenségig, mert az ellenőrzések során számolni kellett a turpisságok leleplezésével, s következményként szigorú büntetéssel. Ezért, a látszat kedvéért néhanapján magam is kierőszakoltam magamból valamiféle – ateista témájúnak csúfolható – rendezvényt. Annál is inkább, mert a főnököm folyton erre ösztökölt, különösen olyankor, ha őt meg a saját felettesei dorgálták meg, vagy éppen fülest kapott, hogy ellenőrök érkeznek ízelegni ateista-nevelő munkánkat. Az ilyen „vészes” helyzetekben főnököm már kora reggel magához rendelt egy-kétlelki fröccsre, amelyeknek mi más lett volna a lényege: megfeledeztem az eszmei-nevelő munkáról, csak a discón jár az eszem.

– Mit csináljak, ha ez kell a fiataloknak?! – hivatkoztam kőkemény érveléssel a saját tapasztalatomra.

– Mi az, hogy ez kell? Az kelljen, amit adunk nekik! Vedd tudomásul, a mi szocialista discónk nem hasonlíthat a kapitalista discóra! A mi discónk erkölcsi és ateista nevelést kell hogy nyújtson az ifjúságnak! – oktatott előljárom.

– Főnök elvtárs, csak nem gondolod komolyan, hogy tudományos előadásokat tartsunk a marxizmus-leninizmusról vagy az ateizmusról a discóban? – kérdeztem némi iróniával.

– De! Ezt gondolom, mert fentebb is így gondolják. És mi úgy táncolunk, ahogy fentről füttyülnek nekünk, s nem a te discó-muzsikád szerint!

Később szelídebbre vette a hangját.

– Tudom én, hogy nem könnyű egy vallásellenes előadást összehozni, s hogy annak nem is a discóban a helye. Olyan műsort kellene kitalálni, hogy a nép észre se vegye annak vallásellenes mivoltát, az ellenőrök viszont felismerjék benne az ateista mondanivalót!

– Nehéz lesz – állapítottam meg reménytelenül.

– Meg kell oldani. Először valamelyik közeli falusi művelődési házban kell bemutatni, mert oda könnyebb becsalni a hallgatóságot, mint a városiba. Menj, cselekedj! Majd csak eszedbe jut valami okos gondolat. Holnap várlak az elképzeléssel!

Egyelőre üres volt a fejem, olyannyira, hogy fohászolni kezdtem: „Drága jó Istenem, most segíts egy jó ötlettel!”. Aztán ijedten döbbsentem rá, mihez is kérem a Mindenható segítségét: egy Őt tagadó műsor összeállításához! Nagyon elszégyelltem magam.

Gyarló emberi fohászom látszólag meghallgatásra talált, mert másnap reggelre kialakult az elképzelés: olyan műsort csinállok, amely a boszorkányságot, jóslást, kártyavetést, kuruzslást gúnyolja ki, azaz csupa olyan dolgot, amit a vallás is elítélendőnek, megvetendőnek tart.

Összeállt a műsor. Kultúrházunknak volt egy amatőr bűvésze, akit rábeszéltem: mutatóványai közben leplezze le egy-két ócska trükkjét, mintegy bebizonyítva, hogy nincsenek csodák, a szemfényvesztések csupán az emberi leleményességen és kézügyességen alapszanak.

Az így elkészült trükkös műsor *Csodák csodák nélkül* címmel került a nagyérdemű elé egy közeli faluban, s mivel elterjedt a hír, hogy bűvész is szerepel – amit-akit a falusi nép leginkább kedvel -, a művelődési ház telis-tele lett nézőkkel. Az ellenőrök is megérkeztek, elfoglalták helyüket a nézőtérén – hiszen a műsort az ellenőrzés napjára időzítettük.

„Tudományos ateista előadásomat” egy anekdotával indítottam, amit az egyik közeli faluban hallottam. A nép egyébként mindig azt szerette, ha nem róla, hanem a szomszéd faluról szólt a vicces történet. Amely ezúttal a következő volt.

Élt az egyik faluban egy szemrevaló leányzó, akit Mariskának hívtak, s aki fülig szerelmes volt a szomszéd legénybe, a Janiba. Már régóta együtt jártak, esténként meg a kert alatt szerelmeskedtek. Igen ám, de a legény hallani sem akart arról, hogy bekösse a szeretője fejét! Ezért szegény Mariska egy szép napon titokban elment a szomszéd faluban lakó öreg kártyavető jósnőhöz, hogy megtudakolja tőle: meddig fogja még a Jani őt bolondítgatni?

A banya szétterítette kártyáit az asztalon, s a lapokat fürkészsze, titokzatosan a lány fülebe súgta:

– Mariskám, nagy-nagy boldogságról szól a kártya! Azt üzenik a lapok, hogy hamarosan férjhez mégy és egy szép, egészséges gyermeket hozol a világra!

Mariska majd kiugrott a bőréből örömeiben, s azt hajtogatta:

– Mégis elvesz a Jani, elvesz!...

Amikor azonban a banya tíz rubel fizetségért tartotta a markát, s ő csak egy ötöst rejtegetett a keble alatt, restelkedve így szólt:

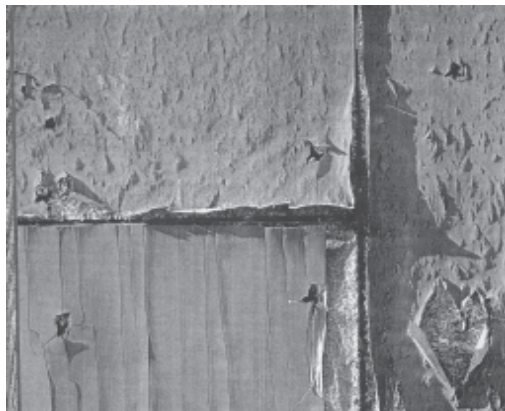
– Nénike, nincs nálam több pénz, csak a felét tudom kifizetni... A többit majd megadom!

A banya rosszállóan pillogott Mariskára:

– Vigyázz! Ha a fizetség másik felét elfeledted megadni, akkor a mesebelien szép jóslat is csak félig válik valóra!

És úgy lett. Mariska elfeledkezett az adósságáról, a szipirtyó jóslata pedig fele részben valósult meg: Mariska nem ment férjhez, de kilenc hónap múlva gyermeket szült...

Az ehhez hasonlóan nevetséges vagy „tanulságos”, babonaellenes anekdotákkal, varázssitalok, -kotyvalékok okozta bajok, betegségek példáival, valamint táncokkal, dalokkal és bűvészműtávjákkal tarkított műsorunk végül is sikeresnek bizonyult. Hangsúlyozom: anélkül, hogy Isten nevét a szánkra vettük volna, vagy akár csak egyetlen szót is ejtettünk volna a vallás ellen. A műsor „trükkös” mivoltát a nézők nem vették észre, hát nagy tetszéssel fogadták. Az ellenőrök kevésbé, ugyanis nem értették a magyar nyelvet. Őket a bevált szovjet varázssitalal – a szokásos néhány üveg Moszkovszkaja vodkával – sikerült meggyőzni a műsor képletesen kifejezett mondanivalójáról. S hogy mindeközben velük együtt mi is jócskán felöntöttünk a garatra – a Jóisten talán ezt is megbocsátotta.



NYILAS ATILLA

## ÉDES ANNA

*Anna vegetáriánus.  
Ha Anna enne húst,  
nem lenne vegetáriánus.*

*Anna antialkoholista.  
Ha Anna inna bort,  
nem lenne antialkoholista.*

*A bornemissza, húsnemessze,  
velünk  
enne, inna Anna.*

\*

*Mert én magamra vettem az állatok sebé,  
áradozott és szinte könyörgött:  
ne csak befelé sugározd az energiát,  
de kifelé, a világ felé!*

*Törődötten álltam, mint akinek  
fejére olvassák rejtegetett bűnét –  
(Ahogyan apja mondta akkor este:  
Istentől legtávolabb.)*

## HANGYA

[József Attila versének igétlenített  
változata; Deim Pálnak]

*A bábok között a hangya.  
Szél, a bábokat most el ne!  
Különben jó az is.*

*Kis, fáradt fejét csillámokra  
és véle csöpp árnyéka is.*

*Egy szalmaszállal szépen!  
De jobb, ha már haza,  
erősen – –*

*A bábok között egy hangya  
és – hopp – egy csöpp már a  
kezemre.*

## KUTYAVILÁG

*Kutya ez a világ.  
(Most hím buldog.)*

*A szájkosár csak látszat,  
letépi,  
pórása elrepül.*

*Lehet, érzi rajtam  
a szukát.*

*Egy pillanatnyi félelem,  
egy pillanat megingás  
végzetes.*

*Ami egyedül megvéd:  
a szeretet.*

## MAJOMHÁZ

*betonfalak  
fémrúdsorok  
mélyen ülő  
tompá szemek*

*néz a majom  
nem bújhatsz el  
rácsa mögé  
ipiapacs*

## BITANGJÁRAT

### 1

A Homokdomb csöndje csupa sejtelem.

Fogyó hold halvány derűjében a csöszkunyhó és a földút mentén foghíjasan sorjázó csökkent akácok sziluettje feketéllik. Egészen távol, a faluban rég becsukták szemüket az ablakok, csak az utcai égők világolnak sápadt, reszketeg fényel.

Vajon hány óra?

Mit számít? Az egyezség szerint egyfolytában itt kell rostokolni, különben oda a kialakított fizetség.

Harmincszor öt – százötven pénz havonta.

Egy hónapra csak, mert a dinnyeszezon aligha tart tovább.

Akkor is szép pénz! Majdnem annyi, mint a gyári kereset volt.

Volt...

Miért a bejárókat rúgták ki?!

A ledolgozott évek, a szakértelem nem számított: kívül tágasabb!

Nagyon is. Mint ez a pótfénnyel átvilágolt éjszaka a széles-hosszan tepsedő mező fölött. Bármennyire hozzászokik a szem, sehol egy biztos, jól kivehető támpont. Mintha a lecsurgó holdfényben feloldódna minden.

Ami történt, rágódni rajta felesleges. Józan ésszel felfogni úgyse lehet, miért nem kell többé a kezed, a munkád.

Nagy szerencse, hogy ennek a káéftének dinnyecsőszre lett szüksége.

Tucatnyi öregember jelentkezett, de a Gazda fiatalabb, erős férfit keresett. „Magukat a szél is elfűjné! Olyan kell, aki nemcsak a fizetésre ácsingózik, hanem a dinnyét is meg tudja őrizni.”

A te ötvenhárom éved, pirospozsgás arcod megfelelt. „Menyhért bátyám! Ha beválik, a téli káposztámat is magára bízom. Legalább két hónapi pluszkereset, utána meg majd lesz valahogy.”

Vajon milyen munkára gondolt? Csak nem jószággondozásra a minitehenészetben?

Az asszonynak mindegy, te nagyokat hallgatsz azóta. Matild reménykedik, hogy mégiscsak tovább gyarapodnak éveid a nyugdíjhoz – hol van az még! –, neked meg semmi kedved jószágok körül forgolódni. A gyári évek alatt elszoktál tőle.

De ha más nincs...

Nem is lesz. Őt káéfté örökölte a kipurcant kolhoz nyomorúságos vagyonát, s mind küszködik. Szántnak-vetnek, de keveset aratnak:

fütyülnek a ganézásra, műtrágyára meg miből telne, ha azt a kevés munkást se tudják rendesen megfizetni.

Ez az egy, a Gazda birtoka elég jól szuperál. Nemhiába tanult – még kolhozi vezénnyel – valami magas iskolán Csóka Bálint, ért a gazdálkodáshoz. Bármibe fog, bejön neki. Nem csoda, hogy jócskán megtollasodott már. Micsoda porta, micsoda pompa bent a házban! Az udvaron két kocsi: egyik az övé, a nemrég vásárolt kisbusz Kareszé, a fiáé.

Igaz, a Gazda eléggé fenn hordja az orrát, amerikás-göggösen ül a kocsija volánjánál, de amúgy a légynek sem árt. Nagy szó, de ki lehet mondani rá: nem kergült meg teljesen a jómódtól.

Az egy szem csemetéjét viszont elkényezteti. Karesz még egyetlen napot sem dolgozott, mégis olyan gondterhelten ül a kormányánál, mintha a világ megváltásán törné a fejét.

Ugyan mivel érdemelte ki a vagyont érő kisbuszt?

## 2

– Mennyit platyiztál\* érte, Karesz?

– Hányszor mondjam: pár ezer dolesit.

– Prima járgány! De egy Audi vagy Merci olcsóbb lett volna.

– Nem látsz a szemedtől? Az egyik legjobb márka!

– De mikrobusz! Mi a frászra való?

– Na, mit gondolsz? A tankja elég nagy, olajozni érdemes lenne vele.

Az öregem ezt szeretné, de leszavaztam. Semmi kedvem naponta órákig rostokolni a határon. Mióta egy fuvart engednek, amúgy sem nagy biznisz az olajozás. Inkább az utasszállítás. Van fogalmad róla, csak a mi falunkból hányan járnak át kulizni a fővárosba? Sokan! A fuvardíj fejenként háromezer. Szorozd be nyolccal, mert ennyi muksót urasan el tudok vinni. És ha visszafelé is van utas, dupla pénz. Harminc-negyvenezer tiszta haszon egy fordulóval!

– És ha nincs utas?

– Mindig van. Egyik brigád megy, a másik jön. Heti egy fuvar úgy összejön, mint a pinty, több nem is kell.

– Többet leszel úton, mint itthon...

– Bőven számolva is legfeljebb két nap egy forduló. Összesen nyolc nap, utána szabad vagyok, enyém a világ!

– Hogy érted?

– Béna a fantáziád! Nézz körül a faluban: kinek van még ilyen fasza járgánya? Senkinek! Valahányszor végighajtok az utcán, a lányok majd

---

\*platyiztál – fizettél (orosz)



elájulnak az ámulattól. Képzeld el, hogy felajánlok nekik egy kis kocsikázást. Egészen odalesznek érte, na meg értem. És mire észbekapnak, már lábuk közt a lompos...

– Nana. Nem megy az olyan könnyen!

– Azt csak bízd rám.

– Mondani bármit lehet.

– Figyelj: ott jön Ildi a boltból. Egy alkalomra ő is megfelel. Odamegyek hozzá, megbeszélek vele egy... kocsikázást.

– Na, erre befizetek!

Karesz ruganyos léptekkel a szőke lány elé siet. Mutatóujján sebesen pörög a karika, csilingelnek a kulcsok.

A mikrobusz mellett ácsorgó cimbora nem hallja, mit beszélnek. Csak annyit lát, hogy csevegnek, és a lány nevetgél, aztán búcsút intenek egymásnak.

– Na, mi az ábra?

Karesz arcán önelégülten kiviruló mosoly.

– Minden oké. Este megdugom!

### 3

Mégiscsak elképesztő: egy ereje teljében levő férfiember napok, éjszakák hosszát tétlenül ücsörög!

Valami nagyon nincs rendjén a világban.

Tiszta szerencse, hogy a kisebbik lányt még nem viszik. Udvarlója akadt volna, nem is egy, de sorra kiadta az útjukat. Matild azt mondja, túlságosan válogatós, amit egyszer majd keservesen meg fog bánni.

Te hiszel a lányodnak: azért nem tart udvarlót, mert tanul. Tanárnő akar lenni, s nem szeretné, ha bárki akadályozná a tanulásban.

Helyén az esze!

Csak nehogy kifusson az időből. Nehogy vénkisasszony legyen belőle. Nagyobb szégyen, mintha máris férjhez menne, te pedig Matilddal törhetnéd a fejed, miből állítsátok ki a stafírungot, a lakodalmi költséget.

A gyárban igazán szépen kerestél, spórolni is lehetett belőle, de mit érsz vele, ha zárolták a takarékbetéteket. Megfeszülhetsz, akkor se jutsz hozzá a saját pénzedhez! Pedig kéne, nagyon kéne: egy lány amúgy is sok költséggel jár, hát még ha tanul is.

De legalább kinő a sárból, nem marad buta liba, mint a többi. Azoknak csak a diszkón jár az eszük. Most is áll a bál a klubban, a csendes éjszakában idáig hallatszik a fülednek idegen zenebona.

Na persze, vasárnap van – vagy már csak volt?

Alacsonyra sikeredett ez a kispad, elzsibbad rajta az ember lába. Meg kell mozgatni, körbejárni a táblát. Hol vagy, Manó?

Persze, megint elcsavargott. Kölcsönkutya, nem vált be. Jobban tennéd, ha visszaadnád a gazdájának. Úgy sincs szükség rá. Egy hete költöztél ide, azóta eseménytelenül telnek az éjszakák. Esküdni lehetne rá, ma sem jönnek tolvajok.

Vagy mégis?

Páros fénycsóva a távolban. El-eltűnedezik az útszéli lombok takarásában. A falu felől jön, feltűnően lassan, zajtalanul.

A Gazda lenne? Téged ellenőriz?

Nem. Kikapcsolta a fényt, holdvilágnál araszol tovább, aztán megáll. Pont a dombhajlat, a dinnyeföld lábánál.

Ez lopni akar!

A nemjóját. Itt az alkalom, megszolgalni a fizetséget.

Hol a kutya? Tán egyedül is elriaszthatná.

Mindegy. Megteszi a hosszúnyelű kisbalta.

Atyaisten! Ez csakugyan nem a Gazda. De nem is tolvaj.

Karesz a kisbusszal.

Mi a nyavalyát keres itt? Kedve szottyant dinnyét csemegezni?

Ilyen későn?!

Hajtásnyira a földúttól megállsz, leguggolsz. A kőkénybokrok résén át tisztán látod a sápadtan meg-megcsillanó járművet. Némi izgalom: mi lesz hát?

A busz ajtaja hátragördül.

Jó ég! A fiú nem egyedül jött. Egy lány van vele. Ünneplőben, nevetgélve.

Ezek a diszkóból jöttek. Nem dinnyére szottyant kedvük, csak egy kis kocsikázásra. Kézenfogva sétálnak egyet a friss levegőn, azután elmennek szépen haza...

Fenét. Mafla vénember lettél, Menyhért! Rögtön gondolhattad volna, hogy ezek mást is akarnak.

Elindulnak. Át a sekély útszéli árkon, ki az egykori legelőből megmaradt füves térségre. Főlegyenesezve, a bokrok fölött átlesve láthatod: összeborulnak, majd leheverednek. A plédre, amit Karesz vitt magával a hóna alatt.

Forró pír az arcodon, szinte perzselő.

Csak nem fogsz gyertyát tartani? Ott a hold, világoljon nekik!

Szégyenkezve elfordulsz, visszakullogsz a kunyhóhoz.

Még jó, hogy a kutya elcsavargott. Biztosan elriasztotta volna őket.

– Gabika! Szevasz!  
 – Jé, Karesz... Szia. Mit csinálsz itt?  
 – Brigádot hoztam, már hazafelé tartok. És te?  
 – Bekóboroltam az Alföldet egy csoporttal. A szabadegyetemről kirándultunk össze-vissza. Akarom mondani: pontosan megtervezett program szerint.

– Érdekes lehetett... És most – te is hazafelé?  
 – Igen, de lekéstem a vonatról, a következő pedig másfél óra múlva indul. Gondoltam, kiállok ide, hátha sikerül stoppal eljutni legalább a határig.

– Jól tetted! Elviszlek. Persze, ha nem veted meg a szalonban terjengő kuli-szagot. Én állandóan érzem, pedig megpróbáltam alaposan kiszellőztetni.

– Mi bajod az emberszaggal? Engem nem zavar. Köszí szépen, hogy hazaviszel. Indulhatunk!

– Ennyire sürgős? Én speciel egy kávéat akartam még bedobni. Meghívlak téged is, aztán kocsikázhatunk. Nem sok az a hatvan kilométer a határig, onnan meg már csak egy köpés... Jössz?

– Jó, de inkább tonikot. Kávéat ittam az állomáson.

– Oké. Add a cuccodat, berakom. Így ni. De régen láttalak, Gabika!...

A sarki presszóban kerek kisasztal mellett foglalnak helyet. Karesz int a felszolgálónak, megrendeli az italokat.

Diskurálnak. A fiú őszintének tűnő érdeklődése rokonszenvet kelt a lányban. Jól érzi magát, csak azt furcsállja, hogy Karesz beszéde újra és újra a pénznél köt ki, a végén pedig pénztárcájával integetve kéri a számlát.

„Mégiscsak bunkó. Kár érte” – gondolja.

Fél nyolc után hagyják maguk mögött a várost. A lány számolgat: legfeljebb egy óra múlva átkelnek a határon, s onnan már csak tíz perc hazáig...

Karesz arcán nem látszik a belső ujjongás: „Ezt a mázlit! Gabika egy bombázó. Ilyen finom nővel még nem volt dolgom. Csak rajtam múlik, hogy ő is sorra kerüljön. Még ma este – jobb alkalmat kívánni sem lehet!”

Nagy hévvel nyomja a szöveget, s néhány kilométer után, mintha önfeledten, valójában előre megtervezett mozdulattal a lány combjára teszi a kezét.

– Ne butáskodj! – hárítja el a lány határozottan. – Az útra figyelj.

– Bocs... De az úton semmi érdekes, te viszont... Nem tudtam ellenállni a kísértésnek. Felejtse el, oké?

- Ha megígéred, hogy nem taperolsz többé.
  - Mi rossz van abban, ha az ember megsimogatja a szépet? Ennyire prúd vagy?
  - Ez nem prüdség. Ha a barátom lennél, akkor sem túrném az ilyesmit, mert olyan... alpári dolog. Bunkóság!
  - Oké, megértettem...
  - Kösz.
- „...hogya téged másképp kell megszerezni, kisanyám. Mert akkora bunkó nem vagyok, hogy kihagyjak egy ilyen ziccert. Mostantól a béterv érvényesül!”

## 5

Nem kellett a kutyát visszaadni. Hazatalált a gazdájához magától. Most már tényleg egyszál-egyedül virrasztol az éjszakában.

Három hete.

Kezded megszokni, már nem érzed egyfajta kiűzetésnek a világból. Hiszen benned a világ: mi minden megfordul a fejedben estétől reggelig!

Otthon persze jobb lenne: kényelmesen elnyújtózni a takaró alatt, az ágyból nézni a tévét, azután odakucorodni az asszony görbéjébe... Éjfél tájt olyan filmet mutatnak, aminek láttán óhatatlanul fölébred a gerjedelem! Még benned is, hát még a fiatalabbakban...

Csoda-e, ha Karesz éli a világát? Két hét alatt legalább ötször hozott ki nőt a dombhajlathoz. És mindig másat! Egyiket sem ismerted fel, de az alakjuk, a magasságuk, a hangjuk mindig más volt. Csak nem a fejébe vette, hogy sorra megkúrja a falu lányait? És ha igen – mi a nyavalyával tudja elcsábítani őket?

Annak idején majd három évig udvaroltál Matildnak. De sokszor neki-döntötted a kapuszlopnak, hogy most aztán... De ő az istennek se engedett. Még akkor se, amikor eljegyezted. Csak az esküvő után, a nászéjszakán...

Fiatalasszony korában egyszer kedved támadt megsimogatni a gömbölyűjét. Mekkora koppantott kezed fejére a laskaszűrővel!

A mai lányok mások. Csak a szórakozás kell nekik. Még a szomszéd faluba is eljárnak diszkózni. Csapatosan, mint régen a legények. Könnyedén feladják a farukat, utána meg mennek kaparásra. A Dadri Pali kamasz-lányának ahhoz se volt esze: megszülte a pulyát, aztán elvájta a határban... Így beszélnek.

Vajon igaz-e, hogy a falusi pásztor kutyája kikaparta a földből a csecsemőt? Sokan esküsznek rá, de senki nem látta...

Akármi az igazság, valami nagyon nincs rendjén a világban.

Milyen jó, hogy Gabika rendes lány. Tűzbe mernéd tenni a kezéd érte! Talán túlságosan is komoly, csak a tanulással törődik. Most is odavan, valami szabadegyetemre jelentkezett. Ahelyett, hogy kikapcsolódna kicsit a nyári vakációban! Tíz napra ment el, ma kellett hazajönnie. Már biztosan otthon van, holnap ő hozza a früstököt...

Na tessék.

Itt van megint. A bitangjárat!

Karez a kisbusszal, de az ellenkező irányból.

Hm.

Most a szomszéd faluban csipett fel egy szajhát?

Ne törődj vele. Ha ketten ugyanazt akarják, senki másnak nincs köze hozzájuk.

Érdekes: most a dombhajlattól távolabb állt meg a kisbusz. Nem elég messze ahhoz, hogy innen, a dombtetőről ne lehetne látni. Nagyon is szem előtt van.

Mindjárt nyílik az ajtó, kiszáll a párocska, és megtörténik, ami történni szokott...

Mégse? Mire várnak?

Hm. Percek óta ott vesztegel a busz, de az ajtaja zárva.

Odabent szűrik össze a levegőt?

Dehogy. Most nyílik az ajtó.

Mi ez? Ezek nem kiszállnak, hanem kiesnek. Jobban mondva: Karez szabályosan kicibálja a nőt, magával vonszolja. Be akarja tuszkolni az utastér ajtaján, ám a nő hirtelen kiszabadul, futni kezd. Karez utána, elkapja.

Hm! Amit nem sikerült csábítással, most erőszakkal akarja megszerezni?

Miféle ember az ilyen?

Az ilyenek miatt nincs rend a világban!

Nem hagyhatod.

Megállj, bitang. Ha apád elmulasztotta, én észhez térítelek!

Már ott is vagy. Amazok dulakodnak: a fiú leteperte a lányt, de az eszeveszett rúgkapálás, csapkodás miatt nem boldogul vele. Szitkozódik, fenyegeti.

Jobb kezeden a kisbalta, ballal markolod meg a gallérját a nyakszirt táján, talpra állítod.

– Mit művelsz!

Karez lábujja épphogy érinti a talajt, torkát szorítja az ing nyaka. Kigúvadt szemmel ámul-bámul.

– Apu! Jaj, apu...

Gabika?!

Atyaisten!

– Csakugyan te vagy az, lányom?

– Én... Áthajtott a falun... Ide hozott...

Megáll az ész.

Te mocsok!

Azt hitted, az én lányomat is megkapod?

Egy fordulóra, mint a többit?

A kezemben vagy – mit csináljak veled? Beszélj!

– Megfulladok...

– Nem lenne kár érted, te naplopó! De ne az én kezemben dögölj meg...

Elegended a grimáncát. Karesz kapkodva, megkönnyebbülten fellélegzik.

Azt hiszi, ennyivel megúszhatja? Nagyon is forr az indulat. Meg kell leckéztetni ezt a kicsit! Kisbalta a bal kézbe, a jobb kéz ököibe szorítva.

– Na. Jobban vagy?

– Igen.

– Akkor... nesze neked – emlékeztetőül!

A fiú nem számított rá, az ütés telibe találja, leteríti. Azonnal feláll.

– Ezért megfizet! – kiáltja.

– Még jár a szád, taknyos? Ül az autódba, és tűnj el, ha nem akarsz még egyet.

– Próbálja csak meg!

– Ne ingerelj, kölyök...

– Mi lesz? Szemtől szemben már nincs bátorsága? Betojt, öreg?

– Én? Tőled?? Ha nem utálnálak, egészben lenyelnélek!

– Rajta. Mire vár?

Bolond ez a fiú. Egy pofontól nem tért észhez. Legyen meg a másik is. Ha annyira akarja!

Közelebb lépsz hozzá. Zsebre dugott kézzel, csúfondáros arccal áll.

– Apu, ne! Rosszat forral!

Késő. Még egy lépés. Beméred az ütéstávolságot, amikor a fiú hirtelen kirántja kezét a zsebéből.

Valami megcsillan. Sziszegést hallasz, abban a pillanatban furcsa szagot érzékel. Felemelt kezéd aláhull. Meginogsz, aztán leroskadsz.

Mielőtt elmúlik a világ, egy pillanatra látni véled a föléd hajló arcon a diadalmas vigyort, és kékes fénnnyel felvillan a gondolat: valami nincs rendjén a világban.

## A HÁRMAS VARÁZSFŰ

(Ruszin népballada)\*

*Kasza röppen, renden a rét,  
mintha beszélgetne:  
szép eladó lányt a legény  
ugyan hol lelhetne?*

*– Falu szélén, kicsi házban  
lelsz magadnak mátkát,  
ott neveli édesanyja  
egyetlenegy lányát.*

*Bekopogtam, megkérdeztem  
a szép barna lánytól:  
– Hozzám jönnél? Megkérhetlek  
az édesanyádtól?*

*– Tiéd leszek, ha koszorúm  
elkészülhet végre -  
szükségem van a hármASFű  
bűvös erejére.*

*– Ó, ez nekem semmiség csak,  
három lovam vár rám,  
megszerzem a hármASFűvet,  
ha azt kéri mátkám!*

*Vitt a lovam réteken át,  
sziklás hegyek alján,  
megláttam a varázsfűvet  
sebes patak partján.*

*De amikor ázni kezdtem  
a csodavirágot,  
kakukkmadár szállt a fára,  
s onnan rámkialtott::*

*– Balga legény, mi szükséged  
a bűvös erőre?  
Hűtlen babád épp most készül  
mással esküvőre!*

*– Ha hűtlen lett, az ő dolga,  
nem öl meg a bánat.  
De a fakó máris fordul,  
hazafelé vágat.*

*Lovam habosra hajszolva  
vigalomra értem:  
való igaz, mit a madár  
elfecsegett nekem.*

*A menyasszony udvarában  
pálinkával várnak:  
– Kívánj te is sok szerencsét  
a fiatal párnak!*

*– Köszönöm a jó kis italt -  
meg nem inni vétek.  
Küldjétek ki régi babám,  
véle hadd beszéljek.*

*– Mit ígértem, megtartottam,  
el is hoztam, látod,  
menyasszonyi koszorúdba  
a bűvös virágot.*

*Légyen tiéd e varázsfű  
most már mindörökre...  
Kard villan, s a szép lány feje  
legurul a földre.*

*– Temető már a hazája,  
sírján gyom egy szál se.  
Ha az enyém nem lehetett,  
ne ölelje más se!*

*Ha üldöznek a zsandárok,  
mind magára vessen.  
Gondolta volna meg a lány,  
kettőt hogy szeressen!*

\* V. P. Lintur gyűjtéséből

S. BENEDEK ANDRÁS

## A TUDOMÁNY ETIKÁJA, A TUDÓS ERKÖLCSE

Kiindulópontunk egy axióma: nincs olyan nép, olyan nemzeti vagy etnikai közösség, amelyet ne foglalkoztatna, hogy honnan jött és mi dolga van a földön. Ezt nevezik lényegében tipológiai kényszerből nemzettudatnak, közösségi öntudatnak. Ez a belső közösségi kényszer önmagában pozitív és inspiráló jelenség.

Le kell szögeznünk azonban, hogy ennek semmi köze a nacionalizmushoz, amely alapvetően XIX. századi jelenség, az úgynevezett szellemfilozófia fattyúgyermeke.

Az első jelenség az ógörög, de közelebről a reneszánsz kori patriotizmusból fejlődött ki. A patriotizmusból, amely alapvetően az erkölcsfilozófiában gyökerezik. Ez az a szilárd erkölcsi bázis, amelyből kiindulva vizsgálja és elemzi a tudós témáját, s ha kell, igaza érdekében a kardivattal s az abból fakadó indulatokkal is szembeszegül. Igen komoly tudósnak és népét igazán szerető embernek kell lennie annak, aki emberi és szakmai igaza érdekében szembeszegül azzal az újfajta nacionalizmussal, amelynek először Fichte<sup>1</sup> volt a meghirdetője, s amely a nemzeti nagyság vélt vagy valós, de mindenképpen illuzórikus gondolatát helyezte előtérbe. A klasszikus nemzettudat eszménykövető volt, az új nacionalizmus mit sem tud az eszményekről.

Az európai gondolat legjobbjai azonban jól látták, hogy a szellem és az akarat a szimbólumai a nemzeti egységnek, darabjai annak az agyagcserépnak, amit egykor széttörtek és szétosztottak a népek, nemzetek, emberi közösségek közt az örök barátság és hűség zálogául; s amelyből a történelem kegyetlen tanulságaira hivatkozva ma már a megértést, a toleranciát is elfogadnánk, mint átmenthető, felmutatható értéket itt, Kelet-Közép-Európában.

Itt, ezen a viharvert vidéken azonban a francia állameszme adaptációja mellett a bizantinizmus volt a legnagyobb hatással. A jakobinus erényterror és végpontján a marxista totalitarizmus.<sup>2</sup>

Mindez elemi formájában már ott volt abban a szellemi közegben, amely a XX. század egyik legnagyobb tudósát, Hodinka Antalt körülvette, s amelyben már-már shakespearei hősként szinte egyedül képviselte az etikus tudományt. Igaz, vitathatatlan tudása, a kor legjobb tudományos intézeteiben végzett tanulmányai és levéltári kutatásai szakmailag támadhatatlanná tették. Ennek alapja pedig: *„...kiváló tehetsége, alapos történetírói felkészültsége, nagy nyelvtudása, főképpen pedig azon kedvező helyzete, melynél fogva éveken át bűvárdokhatott Lelesztől kezdve Rómáig mindazon levéltárakban, amelyekben a munkácsi püspökség múltjára vonatkozó anyagok létezését sejtette”* – állapította meg találóan a ruszin történetírás kezdeteit összefoglaló Zsatkovics Kálmán.<sup>3</sup>

<sup>1</sup> Fichte, Johann Gottlieb: Reden un die Deutshe Nation.

<sup>2</sup> Demeter M. Attila: Nacionalizmus Kelet- és Közép-Európában. Székelyföld, IV. évf. 3. sz., 2000 március, 100-106. p.



Idekíváncozik két megjegyzés. Az egyik: az egyháztörténet adott esetben ekvivalens az etnikum történetével. A másik: ő volt valóban az első, aki a régió valamennyi levéltárában, egyházi intézményében stb. kutatott, és sajnos ő volt az utolsó, aki ezt megtehetette. Ezért nélkülözhetetlenek adatai és ezért megnyugtató, hogy az általa elének tárt történeti információk mind tudományos, mind etikai szempontból vitathatatlanok. Mert sok volt az olyan helyi tudományos publikáció, amely egy-egy kiragadott és önkényesen értelmezett adatra építkezett.

Hodinka szellemi teljesítményét az utókor elfogadja és méltányolja. Egy kárpátaljai történész, a komoly felkészültségű Soós Kálmán már jó évtizede „Hodinka-reneszánszról” értekezett, és *Perlekedő évszázadok* című tanulmánygyűjteményében önálló fejezetben tárgyalja a neves tudós kárpátaljai vonatkozású hagyatékát. A Hodinka-újrakiadásoknak, a kiadatlan anyagok rendszerezésének és értékelésének igazi központja ugyanakkor a Nyíregyházi Főiskola, ahol az Udvari István által vezetett tudományos műhely szinte emberfeletti munkát végez, pótolva más, erre hivatott intézmények tudatos vagy csupán restségből fakadó mulasztásait.

Az aktuálpolitika által áthatott írástudók azonban kerülnek e hatalmas életmű kényes és saját történeti koncepciójukkal (prekoncepciójukkal) ellentétes pontjait. Hodinka számára is könnyebb útnak és népszerűbb vállalkozásnak bizonyult volna, ha enged a kordívatnak. A tudós erkölcsse azonban ezt nem engedte meg.

Nézzük, melyek is azok a pontok, ahol a nagy tudós nem engedett a legendák csábításának.

Az első természetesen **a származás, az etnogenezis** kérdése. Ez mindmáig a legtöbb indulatot keltő témakör, és ebben, a korábban kellőképpen nem tanulmányozott alapkérdésben született a legtöbb mesterségesen felépített legenda. Bár a vélemények eléggé megoszlanak, három alapvető álláspontot különböztethetünk meg.

I. a.) Az első szerint már a honfoglalás előtt éltek itt szlávok (rutének). Ennek argumentumrendszere egy névtelen bajor földrajzíró munkáján alapszik, aki felsorolta a keleten élő szláv népeket és főbb városaikát. Hodinka nem zárja ki, hogy ezek egy része az északkeleti Kárpátokban és előhegyein lakott, de a forrás nem ad választ arra, hogy ez időben hogyan behatárolható, mivel a névtelen szerző sem lokalizálható az időben. Az óvatosság érthető, hiszen a XX. század első harmadában az ebben a témakörben otthonosabban mozgó tudósok (Mellich, Györffy) a helynévtan és a történeti földrajz adatai alapján csupán arra a következtetésre jutottak, hogy a magyar honfoglalás idején ezen a területen (pontosabban: a mai dolisnyák területen) vegyes, magyar-szláv népesség élt, a gyepűrendszer korában. A tudós tehát ilyen esetben kizárja a megfellebbezhetetlen kinyilatkoztatásokat, de önmaga nem ítél, nem gyárt koncepciókat, csak jelzi a további tanulmányozásra érdemes részterületeket.

b.) Egy másik elképzelés, amelynek forrása a szakmai szempontból erősen

---

<sup>3</sup> Zsatkovics Kálmán: A munkácsi görög katolikus püspökség története. (Ism.) GKsZl. 1910, 13. sz., 107. p.

vitatható Névtelen Jegyző, a magyarokkal érkező ruténekből találja meg a ruszinok elődeit. Hodinka, az orosz krónikák jó ismerője<sup>4</sup> az útnak indító fejedelemségekben nem találja ennek nyomát és ezért veti el, figyelembe véve a ruszinok első történetírójának, Bidermannak<sup>5</sup> is több variációt felvázoló álláspontját. A mai tudományos elképzelések az Anonymusnál említett ruténekből a varég harcosok, ruszok kisebb csapatait ismerik fel, annál inkább, mivel a régészet a lokalizálhatóan számba vehető temetőkből hosszú, egyenes karddal eltemetett, a korabeli átlaghoz képest igen magas növésű, normann jellegű leleteket talált; így a gyepűrendszerbe illeszkedő Csomán is, amelyhez a védelmi vonal felépítése alapján Oroszi község kapcsolható, de így van ez a közép-magyarországi és nyugati Oroszi községek esetében is.

c.) A harmadik elképzelés egyértelműen a gyepűrendszer megszűnte után megjelenő telepérfalvakban látja a ruszinok elődeit. Hodinka erre találta a legtöbb adatot, s ezt tudja a legmeggyőzőbben bizonyítani, de nem zárja ki az első két változatot sem.

Ez a megközelítés a tudós véleményalkotását igazolja. A mai adatok ismeretében, amelyekhez már hozzájárult Szabó István korszerű településtörténete, az antropológia és a genetika is, egy szintézis lehetősége vetődik fel. Ezért volt példamutató, ahogyan Hodinka kizárta a szélsőségeket, de teret adott a jövő bizonyító erejű kutatásainak is.

II. A második a *Korjatovics-féle oklevél*, illetve a „*betelepülés*”. Ennek alapja a munkácsi bazilita kolostor állítólagos alapító irata, amelyet 1360-ban állított ki Korjatovics Tódor podóliai herceg. Ennek a kérdéskörnek van a legnagyobb irodalma, s a vonatkozó dokumentumokat, az ezzel kapcsolatos elemzéseket és állásfoglalásokat Hodinka municiózus pontossággal tekinti át. Kerüli a kommentárokat, mégis szükségszerű következtetésekre jut; ezek egyik legfontosabbika, hogy bizonyítva látja az alapítólevél hamis voltát, s így annak későbbi átiratát is véleményezi. Ugyanakkor hitelesnek tartja az úgynevezett mátyási dokumentumokat, különösen Korvin János 1493-as oklevelét, amely bizonyos szempontból kompromisszumot jelent, és adománylevélként is értékelhető.

Különösen fontos a lokális történelem szempontjából, hogy 1360-ban Korjat herceg negyedik fia, Tódor nem tartózkodott Magyarországon. Jelenléte a következő század első éveire tehető, amikor lényegében menekültként a magyar király vendégbarátságát élvezte. Befogadásának körülményei kérdőjelezik meg azt a legendát, amely magát a ruszinok letelepedését is a herceg személyéhez köti.

Ami a Korjatovics-féle oklevelet illeti, Hodinka véleménye szerint mindenkor anyagi természetű viták középpontjában állt. Minden, az első pillanatban negatívan

<sup>4</sup> Hodinka Antal: *Az orosz évkönyvek magyar vonatkozásai*. MTA, Budapest, 1916.

<sup>5</sup> Bidermann, H.: *Die ungarischen Ruthenen, ihr Wohngebiet, ihr Erwerb und ihre Geschichte*. Innsbruck, I. 1862. II. 1867.

megítélhető ténynek azonban meg lehet találni a pozitívumát. Az oklevél körüli viták nélkül nem jött volna létre a ruszinok történetének legteljesebb gyűjteménye: Basilovits *Notitiája*.

Említettük, hogy Hodinka rendkívüli gondossággal és alaposzággal vizsgálta a Korjatovics-féle legenda szakmai viszonyrendszerét. Ma már, a korszerű technikai feltételek birtokában sokkal egyértelműbben eldönthető lenne néhány vitás kérdés, ez azonban a hozzáférést biztosító intézményeknek nem áll érdekében.

III. Sokban összefügg az előző kérdéskörrel a *ruszin püspökség* kialakulásának anyagi érdekekkel motivált érvrendszere. Ezzel kapcsolatban Hodinka megállapítja, hogy az 1360-as datálás nem valós adatokra épül. A munkácsi kolostor létrejötté az oklevelek bizonyossága szerint az 1426 és 1458 közötti időszakra tehető. Ez tehát az 1391-es alapítású körtvélyesi (grusevói) után a régió második görög szertartású kolostora. Néhány évtized alatt a ruszinok vallási központjává vált, és mint székes (püspöki) kolostor, 1751-ig a vallási és egyházi élet központja volt.

Az ezt követő néhány kérdéses pontban Hodinka nem foglalt vitákban megnyilvánuló közvetlen álláspontot. Egyrészt azért, mert ezeket a kérdéseket méltatlannak érezte a saját szakmai tekintélyéhez, tudásával összevetve, másrészt érveit határozottan előadta egyetemi katedráján, magánbeszélgetésekben. Véleményével tehát közvetve, kortársai és a tanítványok írásaiban ismerkedhetünk meg.

IV. Eléggé tetten érhető eredetű és különös fordulatokban bővelkedik a *Petunye (Pető) főúr nevéhez fűzött lázadás, népmozgalom*. Hodinka Antal egyháztörténeti monográfiájából<sup>6</sup> tudjuk, szakmai szempontból nem értékelte túl sokra Mészáros Károlynak a ruszinok politikai történetéről szóló munkáját<sup>7</sup>, olyannyira, hogy elemzésére sem vállalkozott, véleményét elsősorban a már említett egyetemi előadásain fogalmazta meg. Ezt Bonkáló Sándor rekonstrukciójából ismerhetjük.<sup>8</sup> Ezek szerint az Aba nembéli Petőből, Kopasz nádor famulusából e romantikus hajlamú szerző teremtett görög szertartású ruszin főurat, *Petenykót(!)*, aki népéért és vallásáért fogott fegyvert. Pedig, ahogy Kontratovics Irén írta a Zorja–Hajnal című folyóiratban<sup>9</sup>: „*Nekünk nincs politikai történelmünk. Nincsenek politikai hőseink... A mi igazi történelmünk szociális-gazdasági múltunkban, a rutén paraszt szociális-gazdasági életében rejlik...*”

V. A történeti kronológiától függetlenül kell tárgyalnunk *Laborc vezér és Uzhorod legendáját*.

Hodinka Antalnak a Névtelen Jegyző munkájával kapcsolatos véleményét már érintettük. Erről és a korai források hitelességéről részletesen olvashatunk 1923-as kismonográfiájában.<sup>10</sup> Ez a krónika említi Laborc vezért, aki Anatolij

<sup>6</sup> Hodinka Antal: A kárpátaljai rutének lakóhelye, gazdaságuk és múltjuk. Budapest, MTA, 1910.

<sup>7</sup> Mészáros Károly: A magyarországi oroszok. Pest, 1850.

<sup>8</sup> Bonkáló Sándor: A rutének. Franklin Társulat kiadása. H. és É nélkül.

<sup>9</sup> In.: Csatáry György: Zorja–Hajnal. A Kárpátaljai Tudományos Társaság (1941–1944). Mandátum Kiadó–Hatodik Síp Alapítvány. Budapest–Beregszász, 1995.

<sup>10</sup> Hodinka Antal: A kárpátaljai rutének lakóhelye, gazdaságuk és múltjuk. Budapest, 1923.

Kralickij elbeszélésében romantikus hősként jelenik meg. Az uzshorodi (sic) várban székelő utolsó ruszin fejedelem, Laborc menekülés közben veszítette életét egy folyónál, amelyet róla neveztek el Laborcnak. A történettudomány egyik alaptétele, hogy személyekről nem neveznek el a folytonosságot jelentő vizeket, esetleg fordítva. Ez a romantikus legenda épp olyan, mint Vörösmarty regéinek történeti hősei. A különbség csak az, hogy a magyar költő műveire nem alapoznak tudományos tételeket. Helyén kezelve és értékelve ez a legenda is beépülhet egy nemzet hagyományába.

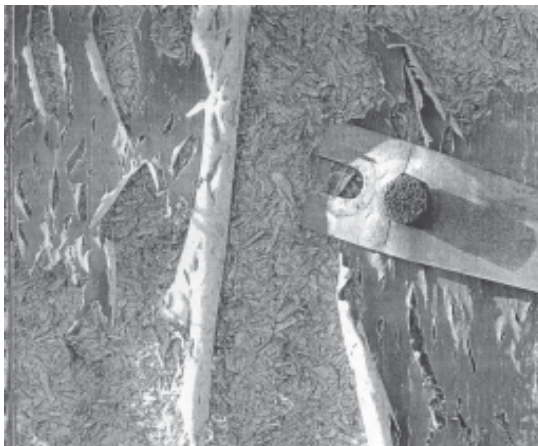
Egészen más kérdés Uzshorod elnevezése. Ungvár nazálisával ugyanis előtagjában valóban korai szláv eredetű. Itt a nemzeti büszkeséget erősíteni szándékozó romantikus elképzelés fordul önmaga ellen. E két „adat” a korabeli nyelvészek közt már-már a szakmai leiterjakab példája volt. Mindkét adatot a már említett Bonkáló Sándor cáfolja az egyéb legendákkal együtt, tudását Hodinka Antal alapvető munkáira és tanítására alapozva, de kifejti véleményét Sztripszky Hiador is.

Látjuk: Hodinka Antal a lényegi kérdésekre koncentrált, azokon belül viszont egyként felvonultatva az érveket és ellenérveket. Igen érzékletesen fogalmazza meg ezt Dr. Ortutay Elemér, aki büszkén vallotta magát Hodinka tanítványának: „Okosan kell tanulni – írta emlékezéseiben –, *fejfel, rendszeresen és mindent átrágni, megemészteni, és csak utána írni, cselekedni és emberebb emberré lenni.*”<sup>11</sup> Nem harcosa egy-egy kérdésnek, csupán a tudományos igazság felderítésére törekszik. Ez a tudós, a tudomány etikája – amiből napjainkban erős hiány tapasztalható.

Nyilvánvaló, hogy nekünk melyik megközelítést kell követnünk.

---

<sup>11</sup> Ortutay Elemér, Dr.: „...Holnap is felkel a nap”. Emlékeim. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1993.



## EGY MONOGRÁFIA (ÉS EGY RECENZÍÓ) MARGÓJÁRA

Távol a precizitástól – akár ezt a címet is választhatnám szösszenetemnek, amelynek megírására Botlik József *A hűség csapdájában* című monográfiája és Bertha Zoltán róla szóló recenziója (*Együtt*, 2004/1. sz.) készlet.

Teljes mértékben egyetérték a recenzenssel abban, hogy a monográfia szerzője, vidékünk társadalom- és nemzetiségétörténetének kiváló kutatója biografikus részletességű pályaképet rajzol a mostoha életkörülmények közt alkotóvá érett Kovács Vilmosról. Tény az is, hogy a mű egy egész korszak politikai, szociológiai, kultúrtörténeti összefüggéseit tükrözi, gazdag dokumentumanyagot felsorakoztatva.

Csakhogy! Ama korszak eseményeinek szemtanújaként, Kovács Vilmos hányatott sorsának ismerőjeként kénytelen vagyok megállapítani, hogy – a recenzens véleményével ellentétben – a szóban forgó monográfia korántsem „aggályosan precíz” tudományos-filológiai megalapozottságú; az adalékok „hemzseggő rengetegében” ugyanis bőven találunk pontatlanságokat, holott a téma iránt érdeklődő olvasók joggal várták volna el a hiteles, valós információkat.

Nézzünk néhányat a legkirívóbb helytelen fogalmazások közül. Idézet a monográfia 64. oldaláról: „A később, 1947. december 1-én kiadott szovjet oktatásügyi rendelet Kárpátalján is az orosz nyelvet tette kötelezővé, az ukránt pedig megszüntette.” Ebben a fogalmazásban ez a mondat félreérthető. Az említett rendelet nem az ukrán nyelvet, hanem annak oktatását szüntette meg a nem ukrán és nem orosz tannyelvű iskolákban. Ugyanezen az oldalon említi a szerző a mezővári „hétosztályos magyar középiskolát”, holott ő is tudja, a hétosztályos tanoda nem középiskola volt. A tényleges középiskolákról pedig a következőket olvashatjuk (93. old.): „...1954-től először a városokban, később a népesebb falvakban – Nagyberég, Nagydobrony, Gát stb. – is magyar tannyelvű középiskolákat nyitottak...” Ebben a fél mondatban négy pontatlanság található: 1.) a magyar középiskolákat nem 1954-ben, hanem 1953-ban nyitották meg; 2.) először nem a városokban, hanem a népesebb falvakban (Mezővári, Nagyberég, Mezőkaszony és Nagydobrony); 3.) a városokban csak az 1954–55-ös tanévben vagy még később kezdték meg működésüket a magyar középiskolák; 4.) Gáton pedig 1965-ben minősítették át a hétosztályos tanintézményt középiskolává. Az iskolákkal kapcsolatosan érdemes idézni a monográfia Függelékében közreadott, 1972 tavaszán kelt, úgynevezett II. Beadvány 4. pontját, amelyben – nyilván sajnálatos elírás folytán – ez áll: „Területünkön nincsen magyar középiskola...” Márpedig 1972-ben legalább 15 magyar középiskola volt vidékünkön.

„Kárpátontúli Ukrajna Kommunista Pártja Központi Bizottsága 1945. augusztus 14-én hozott határozata értelmében hozták létre Kárpátalján a Területi Könyv-

és Lapkiadó Vállalatot. Egy évtized múlva, 1964-ben köztársasági szintű vállalattá szervezték át Kárpátok Kiadó néven...” – írja a szerző 83. oldalán, az olvasó pedig törheti a fejét: az évszám helyes, vagy az évek száma; hogy mikor alakult meg a Kárpáti Kiadó, nem tudja eldönteni.

A 110. oldalon Hruscsovot a szerző úgy említi, mint aki beszédet mondott az SZKP XXIII. kongresszusán, holott azon már jelen sem volt, hiszen a kongresszust 1966-ban tartották, őt pedig már 1964 októberében felmentették minden tisztsége alól. Alaptalanul hivatkozik a tanulmány szerzője Fodó Sándor nyilatkozatára is (159. old.), amely szerint „Hruscsov bukásával Vilmos ellen elképesztő sajtó- és rágalomhadjárat indult”. Tanúsíthatom: 1964-ben Kovács Vilmost a sajtóban még senki sem támadta. A kemény bírálatot kiváltó regénye 1965-ben jelent meg, s még akkor sem a sajtóban kritizálták; a szovjet sajtó elhallgatta a regényt. Tény, hogy az író elmarasztalták miatta, de 1968-ban ettől függetlenül – bár sok akadályoztatás, halogatás után – megjelenhetett *Csillagfénynél* című verskötete. Súlyos következményekkel, az ellehetetlenítéssel járó rágalomkampány majd csak a hetvenes években indult Kovács Vilmos – mint polgárjogi harcos – ellen. Az említett Fodó-nyilatkozat következő mondatában két hibát is talál a figyelmes olvasó: „A regény a hruscsovi peresztrojka idején íródott, Szolzsenyicin Gulágjával egy időben...” Az egyik hibát a monográfia szerzője meg is próbálja korrigálni, zárójelben megjegyezve, hogy a nyilatkozó valószínűleg Szolzsenyicin *Ivan Gyenyiszovics egy napja* című regényére gondolt. Az pedig 1962-ben jelent meg, akkor tehát, amikor Kovács Vilmos *Holnap is élünk* című regénye legfeljebb a szándék szintjén létezett; mi több, merem állítani, hogy Kovácsot éppen az *Ivan Gyenyiszovics...* megjelenése bátorította regényének megírására. A másik hiba a „hruscsovi peresztrojka” szókapcsolat, mert a peresztrojka fogalma húsz évvel a hruscsovi éra után vált ismertté a szovjet politikában, s kizárólag Gorbacsov főtitkár nevéhez fűződik, ahogy Hruscsovéhoz az „olvasás” annak idején. Egyébként Hruscsov sohasem volt az SZKP főtitkára, ahogy azt a monográfia 91. oldalán – és másutt is – olvashatjuk; ő hangsúlyosan az *elsőtitkári* címet vindikálta magának.

A monográfia egyik téves állítása e sorok szerzőjét is érinti: „A kárpátaljai alkotó orosz nyelvű versgyűjteményét (...) 1963 őszén adták ki négyezer példányban Moszkvában, szerkesztője Barzsó Tibor” (103. old.). Az igaz, hogy jómagam (is) „bábáskodtam” a kötet kiadása körül, de annak kolofonjában ott áll a szerkesztő neve: Galina Kuznyecova.

Téves az „Október 50. évfordulója” ungvári utcanév is a 152. oldalon. Ungváron ilyen nevű utca sohasem volt, Kovács Vilmos az Október 40. évfordulója sugárúton lakott. (Csak megjegyzem: egykori lakóházán ma sem őrzi emléktábla a nevét.)

Essék szó a fordítási hibákról is, amelyekről szintén nem mentes a monográfia. Mint a szerző írja (145-146. old.), Kovács Vilmos özvegye a rendelkezésére bocsátotta *A nagy valóság* című írás orosz nyelvű kéziratát, amely – a könyvben olvasható fordítás szerint – a következő megjegyzéssel zárul: „Jelen írásom közlését

engedélyezem bármilyen sajtóorgánumban, de kategorikusan megtiltom annak publikálását vagy újraközlését a Kárpáti Igaz Szóban, amelynek némely munkatársai a velem való személyes leszámolásra használnák azt fel. Kovács V., Ungvár, 1974. IX. 25.” Ez a rendelkezésszerű megjegyzés így logikátlan, mert Kovács Vilmos írását a Kárpáti Igaz Szó munkatársai akkor is felhasználhatták volna a költő ellen, ha az bármelyik más kiadványban – akár a New York Times-ban – jelenik meg. Szerencsére a fenti záradék az orosz nyelvű eredetiben is olvasható a 144. oldalon, s adekvát fordításban, tehát a vonzatok tévesztése nélkül, így hangzik: „Kategorikusan megtiltom annak publikálását vagy újraközlését a Kárpáti Igaz Szóban, amelynek némely munkatársai a velem való személyes leszámolásra használták fel ezt a lapot.” Így már érthetőbb. (Egyébként Kovács Vilmos kitűnően fogalmazott oroszul.)

Érdekes, hogy a monográfia Függelékében közölt *A nagy valóság* című Kovács-nyilatkozat nem tartalmazza az imént idézett záradékot, ugyanakkor számos esetben hibásan idézi a költő verssorait. Például az *Újra szülőfalumban* című költemény egyik sorát így: „...fiad, ki most mezőkön jár”; helyesen: „...s fiad, ki most meződön jár”. Vagy: „Nézd mezőimen a sokmillió fejfát / Mint felemelt ujjak integetnek...”; helyesen: „...intenek, hogy emlékezz rájuk...” S még egy figyelmetlen idézet: „...rég elporladt az ötvenmillió halott / s ugye felakasztottál értünk ötven nácit...”; helyesen: *s ugye felakasztottál értük ötven nácit...*” (Értük = az ötvenmillió áldozatért – B. T.) A monográfia szerzője többször is *Vallani kell!* formában említi Kovács Vilmos első verskötetének címét, holott Kovács itt nem használt felkiáltójelet. *A nagy valóság* című, Kovács Vilmosból hatalmi erővel kikényszerített nyilatkozat a monográfiában közzétett szövegének utolsó mondata pedig (222. old.) teljesen érthetetlen.

Kovács Vilmos a kiadóhoz intézett orosz nyelvű levelének magyar fordításában is vannak elferdített idézetek. Az író például – saját regényéből idézve – így jellemzi a levélben Mazurt, regényének egyik alakját: „Fenevad. Bújik ki a bőrből, mert kidobták a területi pártbizottságból, és bedugták hozzánk klubvezetőnek. Be akarja bizonyítani, hogy a mai vonal liberális, hogy nem kell annyit packázni az emberekkel.” Ez az idézet a monográfia Függelékében közölt Kovács-levélben (187. old., 3. bekezdés) így olvasható: „Állat. A bőrből bújik ki, mivel kikerült a területi pártbizottságból, és ide irányították hozzánk klubvezetőnek. Be akarja bizonyítani, hogy a mostani politika liberális, és felesleges az embereket elkényeztetni.” A hasonlóképpen elferdített idézeteket még sorolhatnám. Akadnak ebben a levélben más fordítási melléfogások is. Ugyancsak a 187. oldalon például ezt olvashatjuk: „Reiner, a területi pártbizottság főnöke”. Ezt így Kovács Vilmos nem írhatta le, hiszen a regényében úgy szerepelteti Reinert, mint a pártbizottság egyik tekintélyes munkatársát, osztályvezetőjét.

A ferdítéseknel maradvá szükségesnek tartom megemlíteni a 107. oldalon olvasható, elhíresült „Balla-idézetet” is: „Ezer év óta nem volt itt semmi.” Ezt „verssort” a 117. oldalon már így „cítálja” a szerző: „Ezer évig itt nem volt semmi.” A laikus olvasó előtt joggal merül fel a kérdés: melyik idézet pontos? Nos, egyik

sem. Balla László *Zengi hangosabban!* című verskötetében, amelyre a monográfia szerzője utal, nem található ilyen verssor. Van ugyan egy hasonló jelentéstartalmú sor: „*Mint a sírban, olyan csend volt itt ezer évig*”, de mi értelme azt megváltoztatni – méghozzá idézőjelbe téve, s két változatban is – egy tudományos igényű monográfiában?

Bő évtizedet tévedve idézi Balla Lászlót a szerző *A nagy valóság* című nyilatkozattal kapcsolatban, amelynek megírására – mint ismeretes – húszoldalas, névtelen vádiratban összehordott koholmányokkal kényszerítették rá Kovácsot. Szó szerinti idézet a monográfiából: „Feltehetően az előbbi vádiratra utal Balla László emlékiratában. A köztudottan békétlen Kovács–Balla kapcsolat ellenére »Barátságunk azonban formálisan, külszíniel még soká fennállt, érintkezéseink megjátszottan szívélyesek voltak egész[en] addig, míg egy sajnálatos félreértés folytán viszonyunk végképp feszültté vált. Valaki (nyilván, akit megsértett fennhéjázásával, fölényes viselkedésével) névtelen, pontosabban: álnévvel szignált beadványt írt ellene a felsőbb politikai is irodalmi fórumokhoz, Kovács pedig rám gyanakodott, nyilván, mert jól tudta, nekem alapos okom lett volna, hogy ezt a lépést megtegyem. Sőt, biztosra vette, hogy az az írás tőlem származik» (147. old.). A feltevés azért helytelen, mert Balla László e sorokat nem az 1974-es, Kovács Vilmost támadó vádirattal, hanem egy több mint tíz évvel korábbi névtelen levéllel kapcsolatban írta, amelyre akkor (1962-ben) Kovács Vilmos *Válasz egy névtelen levélre* című versével reagált. *A nagy valóság* megírásakor, sőt, már évekkel előtte a két alkotó közt még „megjátszottan szívélyes” kapcsolat sem volt; a monográfia szerzője is idézi Balla Lászlót az 1971-ben megjelent *Elidegenedés?* című írás kapcsán: „Kovács Vilmost is végkép elromlik a kapcsolatom, a beszélő viszony is megszűnik köztünk” (127. old.).

A tanulmány 84. oldalán található két idézet is ellentmond egymásnak. Az első szerint a beregszászi *Vörös Zászló* 1953. évi egyik számában megjelent irodalmi oldal volt „irodalmunk első lélegzetvétele”, két bekezdéssel lejjebb viszont már az 1954. októberében megjelent *Új Hang* című gyűjteményről olvashatjuk ugyanezt; így hát a két „első lélegzetvétel” közt egy egész esztendő telt el. Az „aggályos precizításra” jellemző az is, hogy a monográfia írója, miközben ábécérendben felsorolja az *Új Hang* szerzőit, egyiküket – a gyűjteményben a legtöbb, három elbeszéléssel szereplő Szenes Lászlót – kihagyja a felsorolásból.

A szerző állítása szerint „A területi pártbizottságban (...) ebben az időben (1956-ról van szó – B. T.) egyetlen magyar nemzetiségű funkcionárius sem működött” (91. old.). Márpedig működött, nagyon is tevékenyen. Rotman Miklósnak hívták, akiről egyébként Kovács Vilmos Reiner alakját mintázta regényében.

Az általam nagyra becsült Csanádi Györgyöt, a beregszászi járási lap egykori szerkesztőjét a monográfia írója „e cikksorozat szerzője”-ként említi (148. old.), de rejtély marad, milyen cikksorozatra gondol.

A fentiekén kívül a monográfia szerzője gyakran fölösleges ismétlésekbe bocsátkozik, a kelleténél részletesebben idézi, magyarázza a Függelékben amúgy



is olvasható dokumentumokat. A felületes szerkesztés következményei az olyan zavaros-értelmetlen kifejezések is, mint az „álnépdal-utánzatok” (100. old.), az „imprimált kézirat” (103. old.), a beteg költő „egészségügyi állapota” (151. old.) – a számos értelemzavaró elírásról nem is szólva. Érdekes módon akadnak valóság tartalmú elírások is. Kovács Vilmos például a cenzúráról írt panaszlevelében így fogalmazott: „a területi kiadóban szerkesztőként dolgozom”. Ez a mondat a monográfia 177. oldalán így olvasható: „a területi kiadóban szerkesztőkért dolgozom”. És valóban, Kovács Vilmos nem egyszer a szerkesztőkért dolgozott, ha azok nem tudtak megbirkózni a feladatukkal. Ha már az értelemzavaró elírásoknál tarunk, ugyanebben a panaszlevélben ez áll: „Miután a nyomás aláírt kézirat az Oblithez került, Jegorov elvtárs, a főcenzor behívatott, hogy fordítson le (sic!) szóban a verseket.” Helyesen: „...hogyan fordítsam le...” További példák az érthetetlen, legalábbis zavaros fogalmazásokra: „Ki volt Kárpátalja egykori teljhatalmú ura? 1901-ben Turjanica Jánusként született Rápigy (helyesen Máramaros vármegye) községben” (33. old.); „Másfél hónappal a szovjet-csehszlovák szerződés aláírása után a Magyarországot megszálló illetékes szovjet katonai hatóságok...” (46. old.); „Ennek oka minden bizonnyal kül-, illetve román belpolitikai okokban keresendő...” (50. old.); „A dekrétum bevezette (...) a Szovjetunió törvényhozását, az unióban érvényes díjszabásokat, illetékeket a postai és vasúti utazásokra.” (57. old.).

Forrásként megjelölt néhány mű címe is „elíródott”, többek közt a monográfia szerzője és egyik lektora írásának címe. M. Takács Lajos írása például ezt a címet kapta a monográfiában: *Nem magyar, nem forradalmi, nem munkás-paraszt és kormány* (171. old.); helyesen: *...és nem kormány*.

Kicsinyes szórászhasonlatának tűnhet a hiányosságok ilyen részletes (bár nem teljes) felsorolása, de ezzel csak arra próbáltam rámutatni, mennyire *gondatlanul gondozott* ez az „aggályosan precíz tudományos-filológiai megalapozottságú” monográfia. (*Botlik József: A hűség csapdájában. Intermix Kiadó, Ungvár – Budapest, 2003.*)

**BARZSÓ TIBOR**

## ÍTÉLET LESZ, KELL LENNIE

Vasadi Péter verseskönyve a teljesség igényét erősíti, s ez irányú vágyakat ébreszt az olvasóban. Elsősorban az 1999–2000 során írt költemények létélménye sugallja, hogy mennyire létező ez az igény, de a könyv megformáltsága is ezt a felismerést hordozza magán. Elég, ha a szerkesztő – Nagy Gábor – érzékeny munkáját figyeljük, aki vélhetően ugyanezen meglátásból kiindulva segítette elő, hogy a szerző legújabb versei egyetlen nagy költemény gyanánt is feltűnhessenek. Ezzel a szerkesztői munkával kiegészülve az egyes versek könnyen összegződnek, s így *A zendülés vízszaga* a kiemelkedő egyedi műalkotások mára hiányzó szerepét is részben magára tudja öltetni. Ebben a tekintetben tehát tovább gazdagodhat az egységbe álló kötetek azon sora, amelyet például Oravecz Imre *Halászöembere* vagy Borbély Szilárd nagyobb ciklusai jelölnek.

De a kortárs magyar lírának egy másik jellegzetességét ugyancsak érinti ez a kötet. A teljességigénynek épp a Vasadi korosztályára jellemző azon sajátosságát, hogy vers és esszé sokszor együtt értelmezendő a költői világmegértésben. Most jelzéseképp e nemzedék csupán két kimagasló teljesítményét említem itt, a Csoóri Sándorét és a Tornai Józsefét. Természetesen *A zendülés vízszaga* költői világa külön él, csak vers és valóság szembeötlő kötetbeli összefüggése miatt az esszék természete felé is kitekint az olvasó. Meg hát a szerző maga terel ebbe az irányba, ugyanis egy nem régi felkérésre, hogy tárja föl egyik legfontosabbnak hitt versének valóságalapját, Vasadi Péter esszévé bővíti költeménye gondolatait. Ezért is pontos a kiadó rövid összefoglalója-ajánlása, miszerint a szerző „verseit az elevenen lélegző élmények és az áttetszően bennük lüktető gondolati, filozófiai tartalmak poézisa” jellemzi.

A teljesség igézete felé mutató szándék a címválasztás is, illetve annak metaforává szélesülő jelentése kelti ezt az érzetet. 'A zendülés vízszaga' ezért jelentheti szellem és anyag együttes valóságélményét. Az egész verseskönyv ezt a jelentést telíti, magyarázza, teszi időszerűvé és emeli általános érvényre, miközben a Vasadi Péter nevű személy egyszerű magyar nyelvű létéhez van horgonyozva. Nagy távlat az, amely az általánosság éteri elvontsága, viszonyai, és az érzékletesség tárgyi valósága közé épül a kötetben. A zendülés kozmikus titkot és földi zenét egyszerre idéző jelentése, valamint a hajós lét minden kelléke és élménye válik itt létmetaforává. Számos versben tűnik fel újra meg újra ez a hajós lét, ezért a *Még nem* című, *Ars poeticaként* jelölt költemény is túllép a behatároltságán. A hajóstiszt – akinek „meg kell tennie mindazt, mit a matrónak” – ezért lesz a költemény végére más, mint csupán egy művészetéről hitet tevő költő. Hiába szól e vers a hajós(tiszt) konkrét megterhelő munkájáról, s hiába kötődik a zene Segóvia gitárpengetéséhez: a hajós(tiszt) testi és lelki létélménye metaforálódása révén általános érvényt von magához. Emberlétünk értelme, szépsége és kiszolgáltatottsága villan meg e metafora filozófiai tartalmában.

Egy emberi életpálya küzdelmeit, jellegzetességeit lehet érzékelni *A zendülés vízszagában*, erre utal a hajón való utazás metaforája. Jól kitapintható már az *Indulás előtt*ben az ember állapota, aki áll „a part öskövein, nagy bizonyosságban,

egyedül”, és vár, hogy fölszállhasson a számára kijelölt hajóra. A sorjázó versek mind címeikkel, mind valóságvonalkozásaikkal valamiféle előrehaladást is érzékeltetni kívánnak. Ezt igen jól segítik elő azok a költemények, amelyek cím nélkül, egy-egy csillaggal elkülönülve kapcsolódnak az előttük álló versekhez, és készítik elő az elkövetkezendő „megállókat”. Így jönnek létre a fontosabbnak vélt állomások: *Indulás után, Belső beszéd, Esély, Mélypont, Viharban, Már nem, Este...* Ám ebben az előrehaladásban nemcsak egy elvonatkoztatott személy életküzdelmei ismerhetők fel, hanem két másik törekvés és módosulás is hozzákötődik.

Ezek közül az egyik nagyon szép hangban különíti el magát. Két fontos „állapot” között, az *Indulás előtt* és *Indulás után* szólal meg először, a *Stratégiában*: „*Nincs itt szépelgés. Nincs bocsánat. / Nem hagy alább a küzdelem. / A tét nagy. Ő. Az ismeretlen. / Ki kezdet óta küzd velem*”. Aztán szinte szabályos „időközönként” újra és újra jelentkezik: „*Már nem tudom, én írok-e vagy ő ír bennem*”. „*Akit el kéne mondanom, jobbára tiltja*”. A *Már nemben* pedig már ez áll: „*Nincsenek szavaim, őket te beszéled. / Gondolatlanságomat te gondolod. / Kezemmel mozdulsz, ahogy nyúlok*”. A legvégén pedig, az *Estében*: „*A zsoltórokát egymást öelve / énekeljük. / Aztán kitör s egyszerre csordul örömünk / mindenfelől, mint aranyló olaj*”.

A másik törekvés és módosulás abban a személyiséget alapjaiban meghatározó közösségi léttapasztalatban nyilvánul meg, melyet fönt magyar nyelvi létezésnek mondtam. Vasadi Péter ebben a kötetében igen érzékletes képeket villant elénk korunk alapvető civilizációs sajátosságáról, miközben jellegzetesen magyar arcát ismerjük föl benne.

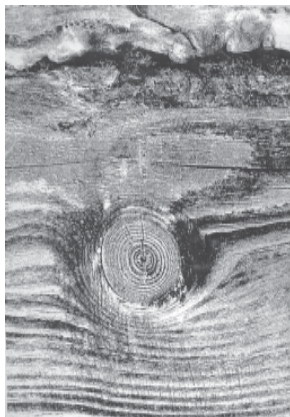
Ugyancsak a két fontos „állapot” között, az *Indulás előtt* és *Indulás után*, a *Stratégia* mellett kapott helyet a *Csaszuska* című vers, melyben ez a helyzeti meghatározottság jól hangsúlyozódik. Igen pontos társadalmi s politikai látetelet ad: „*Teremtünk négyévente szép-új-világot, / de jelenünket úgy üli kódunk, / mint söröslovat az este.*” „*Csak nézzük ezt a kikevert világot / s a képernyő nagy-rikkancs sztárjait / s közben az igazi megbűdösödik.*” „*Latolgassuk: akkor melyik világ van? / Szavazzuk meg: melyik a haza?*” Hát ezt a züllő állapotot természetes, hogy Vörösmarty fájdalmához emeli a szerző, s a „burukkoló show-tapsonc-kar” mellett mondja: „*Húzd rá, cigány. A hangolásodat már hallani*”.

Ezt az állapotot egészíti ki a *Recept* és az *Egy Bűgő-Janinak* című ironikus-szatirikus és indulatos vers. Az irónia inkább a *Recept* zárt formáiban érvényesül jól: „*a sóder kell. a nagy дума. / éber légy minden alkura. // csavard. fogalmazz. ronts neki / s vissza puhán; fogsz tetszeni*”, míg az indulat inkább a másik vers szabadabb soraiban kap nagyobb lehetőséget: „*egyszer mégis az arcába kéne / lökni a lármáját, ezt a hang- / kazettával elkövetett bűnt, / hogy mint a polipkar, az egyforma / dübögés szívóka-sorával körbe- / csavarja nyakát s fojtsa is meg / amitől agyagfeje ráng kopaszon*”.

Ennek az „állapotsornak” a következő állomása a *Kancsal szózat*. Legszívesebben idézném mind a hat versszakát, mert ebben jól ötvöződnek a züllést

bemutató költői erények. Visszautal a *Csasztuska* kiindulópontjára is, a „képernyő nagy rikkancs-sztárjai”-ra, de itt már tovább lép, mikor azt mondja, „ismerlek, országoló sötétség / sugalmazod, hogy féljek, féljek”. Újra megjelenik az a gondolat, hogy bizony két világ létezik (két haza?), de csak „a fékevesztett tánc ropog / csillog, darál, túlkiabálja / amit földni akar”. És ez az elföldni, eltakarni szándék, meg a züllés hangulata pontosan magához emeli a fönt nevezett kortársak hasonló gondolatait, melyek a valósághiányban szenvedő ember jelenlegi állapotára utalnak. A vers utolsó két sora pedig groteszk, vagy inkább, ahogy a szerző mondja: „kancsal” ábrázattal zárja ezt a jellegzetes magyar „állapotsort”: „a négyyszögletes fénymezőben / hazudnak rendületlenül”. Így a „hazádnak rendületlenül”-ből mindössze egyetlen betű kicserélésével könnyed groteszk hangvétellé alakul a zárlat. Nem is igen tudja eldönteni az olvasó, hogy ezek után, mikor a *Végidő* apokaliptikus képeihez ér, azok borzalmasabbak-e, avagy a *Kancsal* szózat önpusztító dáridója a fájdalmasabb. Mindenesetre az *Esély* figyelmeztet, hogy „akár egy nép is belebukhat / ha kőp a dologra s lassan kiderül / annak a dolognak igazság a neve”.

Az igazság gondolata kulcsfontosságú *A zendülés vízszagában*. Az egységbe rendeződő versek tárgyiasult valóságában csakúgy, mint a teljességigény léttapasztalatában. Úgy is megjelenik tehát, mint emberlétünk méltóságának az egyik alapfeltétele, de a viláértéshez kötődő hitünkkel is párbeszédbe lép. Kinél ébresztgeti ez irányú alvó vágyait, kinél erősíti az ilyen igényét. Mindez oly módon fogja át az egész kötetet, hogy *A zendülés vízszagának* önállóságát biztosítja, s egyben Vasadi Péter többi köteteihez, esszéihez is megnyitja az utat. Mindjárt ahhoz a kisesszéjéhez rendel, amelyre fent utaltam, melyben a szerző egyik legfontosabbnak gondolt versét magyarázza: „Ítélet lesz, kell lennie, mert túlcsondul a gazság minden mértéken, és a jóakaratóiak folyton vereséget szenvednek”. (Vasadi Péter: *A zendülés vízszaga*. Széphalom Könyvműhely, 2002.)



**PENCKÓFER JÁNOS**

## A LÉLEKBEN LÉVŐ TÓ ELAPAD

Penckőfer János *Hamuther* című kisregényének főszereplője határon túli magyar értelmiségi, aki elindul, hogy megtalálja egy olyan világot, amely csak benne létezik. Felesége már rég nem érti meg, életkörülményei kilátástalanok; ez kényszeríti arra, hogy Magyarországon keressen gyógyulást lelki problémáira és anyagi gondjaira egyaránt. A nagy élményt, azokat a tereket keresi, amelyek hozzásegítik a katarzishoz. Elhagyja szülőföldjét, családját, és elindul az ígért földjére: „...nem beszélt róla többé, pedig egyre gyakrabban, megújult erővel támadt fel benne az a táj, az az élmény, de nem mondta, mennyire győtri, egyre kinzőbb sóvárgást érez, hogy újra megkeresse, bár nem is konkrétan azt a helyet kívánja, hanem valami megfoghatatlan erő hajtja indulásra, nem tudja hová, de érzi, hogy valahol valami fontos dolog várja őt.”

Hamuth Ernőt, a mű hőstét már a vonaton kirabolják, s a kiszolgáltatottság érzése, amit otthonról hoz, tovább fokozódik. A baljóslatú utazás végén Budapestre érkezik, s vár a csodára. Nővére a környék elismert pszichológusához, Somához küldi, aki piszkos és misztikus játékainak eszközévé teszi. Hogy az alvilág, Soma és a Sunlight nevű kocsmá között milyen a kapcsolat, csak sejtjük. A különösebbnél különösebb szereplők felbukkanása még tovább bonyolítja a szálakat. A Sunlight körüli rejtélyek, a tulajdonos lánya és a Soma közötti intim viszony zilált, megfejthetetlen háttérét adja Hamuth Ernő útkeresésének. A történetben folyamatosan felbukkan az ukrán maffia, s ezzel a motívummal az író azt a hatást kelti, hogy bonyolult büntény szövevényes szálai közé kerültünk. A játékszabályokat nem ismerjük, talán senki sem ismeri. A háttérből valami láthatatlan, megfoghatatlan erő irányít mindent. A kérdés, hogy magára talál-e a főszereplő ebben az új, kiismerhetetlenül bonyolult világban, megválaszolhatatlannak tűnik.

Hamuth Ernő állandóan utazgat, felkeresi néhány áttelepült ismerősét. Látszólag mindannyian másképpen, valójában azonosan reagálnak megjelenésére. Ezeket a találkozásokat a félelem, a titkolódzás hatja át. A regényben a külső helyszínek nem fontosak, annál inkább mindaz, ami a hős lelkében, fejében történik. Hamuth Ernő különös filozófiát vall: „...*a test halálakor valamiféle olyan időtlenségbe kerül az ember, ahol újabb és újabb tereken kell majd haladnia a távozónak, vagy minek, ahol a bennünk beszélő, a nyelvet bennünk mondó VALAKI vagy VALAMI elmaradni készülődik, igen, akkor ott egyáltalán nem mindegy, hogy milyen irányba mozdul el az ember, hogy az a VALAKI vagy VALAMI – persze, elengedhetetlen átalakulás után – majd a neki megfelelő irányba haladjon, hogy ne tévoldzzon, idéetlenkedjen, amikor el kell majd foglalnia az új helyét vagy helyzetét, vagy önmagát.*” El is indul, hogy megkeresse ezeket a tereket; valami – egy felsőbb erő – belülről kényszeríti erre: „*átmeneti időre benne születik meg a Szünetlenül Beszélő, itt teljesedik ki.*”

A szavakkal kifejezhetetlen várakozás (feszültsége) áthatja az egész kisregényt. Maga a cím is a ki nem mondott, a múltat a jövővel összekötő vágyakozást jelenti; egy be nem fejezett szó, amely még számtalan variációt rejt magában.

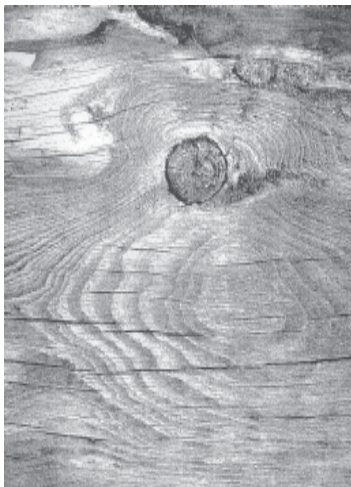
Az író játszik a betűkkel, a szavakkal, a mondatokkal – a nyelv központi szerephez jut a műben. A fejezetek címét a bekezdések kezdőbetűi alkotják, amelyeket összeolvasva a következő mondatot kapjuk: „A TEST HALÁLÁT KÉSZÍTIK ELŐ A MONDATOK AZ ÍRÓJUK HALÁLÁT”. A művészet, a gondolat feltörő erejét visszatartani nem tudó főszereplő ezt a mondatot már egy kórház elfekvő, hetes szobájából üzeni a külvilágnak.

A regény körbejárja az élet és a halál problémakörét: Miért élünk? Hogyan kellene élnünk? Érdemes-e élnünk? A test halála egyben a lélek halála is? Mikor mondunk többet: ha hallgatunk vagy ha szüntelenül beszélünk? Maradjunk-e megszokott életünknel, vagy induljunk új tájakra?

Válaszokat nem kapunk. Csak annyit érzékelünk, hogy az élet nagy körforgásának részeként mi is aldokumentumnyi egység vagyunk – ugyanakkor egyszerre mindennek a kulcsát is jelenthetjük. A szöveg misztikusságát csak fokozza a kisregény bonyolult szimbólumrendszere.

...Mert a nagy élmény önmagunk megtalálása: „Lehet az embernek bármilyen foglalkozása, lehet bármilyen szakmája, érintkezzen bár naponta több száz emberrel vagy éljen visszahúzódo életet, a Föld legzsúfoltabb lakott területén vagy egy tanyán és egyes-egyedül, a legnagyobb élmény számára mégis az lesz, hogy találkozik egyszer magával, egyszer szembe kell néznie azzal, aki nem az ismert, nem a saját arca, teste, de még csak nem is az az énje, aki megszólal, aki beszél, aki hangosan kommunikál, vagy akár az, aki saját szövegét olvassa föl, hanem egészen más.”

Penckőfer János regényhőse hiába keres szabadulási lehetőséget a szegénység, a kiszolgáltatottság (és a belső lelki káosz) korlátai közül. A lelkében lévő tó ezért apad el, feltölti a homok.



**RISKÓ ÉVA**

*Sütő László református lelkész-esperes szerény, hitében megingathatatlan ember. Azok egyike, akik felismerték, vállalták és beteljesítették küldetésüket; az istentagadó, a vallás elsorvasztását célul kitűző szovjetrendszer regnálása idején, sokféle ráhatásnak ellenszegülve, megaláztatásokat elviselve hirdette Isten igéjét gyönyörűséges anyanyelvünkön, sors- és nemzetársait református hitükben erősítve; „bibliás sofőr”-ből küzdötte fel magát a templomi szószékre – lelképásztor lett, s harminc éven át, 2004. február 28-ig szolgált. Négy gyülekezet – Bátyú, Nagybakos, Beregsom és Csonkapapi – gondját hordta a vállán. Nagybakosban egyházat szervezett, templomot építtetett, kezdeményezte a magyar hétvégi iskola megnyitását. 1993-tól Bereg megye esperese, előtte két évig tanácsos volt. Egy évvel ezelőtt, súlyos betegsége okán nyugdíjaztatását kérte. A megtett életútról, a lelkek szolgálatában eltöltött évtizedek eseményeiről **Bagu Balázs** beszélgetett vele.*

### **„...ISTENNÉL SEMMI SEM LEHETETLEN...”**

– *Pillantsunk vissza a régmúltba, a családi gyökerekre...*

– Édesapám, Sütő Sándor és édesanyám, Simon Amália beregsomi születésűek, később költöztek Mezőkaszonyba. Megemlíteném: édesapám géplakatos, a cséplőgépek „doktora”, közismerten aranykezü, családját szerető mesterember volt. Édesanyám egyszerű asszony, mezei munkás, akinek igen sokat köszönhetek. Szüleim istenfélő, templomba járó emberek voltak, gyermekeiket vallásos szellemben nevelték. Édesanyám arra tanított, hogy szeressem Isten. Heten voltunk testvérek, én a legkisebb. A testvérek közül hárman kiskorukban meghaltak, nem is ismertem őket. Irén nővérem húszéves korában, gyerekszülés közben halt meg. Sándor, idősebb bátyám évekig önkéntes katona volt, repülőgép-szerelő, a II. világháborúban a pilótákkal együtt bevetésre járt ő is, géppuskásként. Mivel hősiiesen védte a hazát, később a szovjetek sokat zaklatták, meghurcolták, de különösebb baja nem esett. Isten segedelmével szép kort, 80 évet ért meg, 2002-ben hunyt el. Fiatalabb bátyám, József sorsa tragikusan alakult. Budapesten tanult fényképésznek, de magyarsága miatt a háború után itthon többször is zaklatták, ütlegették, ezért 1946-ban átszökött a zöldhatáron, s azóta nincs hír róla, hiába próbáltuk kerestetni.

– *Iskolái?*

– 1935. december 5-én születtem Mezőkaszonyban, itt kezdtem elemi iskolába járni. Másodikos koromban jött a „felszabadulás”... A szovjetrendszerben elvégeztem a magyar tannyelvű hétosztályos általános iskolát (1951), majd beiratkoztam a beregszászi orosz iskolába, ahol 1954-ben érettségiztem. A magyar iskola után nem volt könnyű orosz nyelven tanulni, de nagy szorgalommal sikerült leküzdeni a nyelvi nehézségeket. Egyébként engem ide, Mezőkaszonyhoz köt minden: azon kívül, hogy itt születtem – itt nyugszanak a szüleim, a testvérem; itt élnek a gyermekeim és unokáim, a rokonaim.

– *Hogyan alakult sorsa az érettségi után?*

– A háború után nem volt elég tanító, mert sokan elpusztultak a légerekben, mások elmenekültek, vagy a fronton haltak meg. Osztálytársaim közül többen elmentek tanítani, s később magánúton elvégezték a Munkácsi Tanítóképzőt.

Nekem is ígértek tanítói állást, de szülőfalumtól távol, így nem vállaltam el. Könyvtáros lettem Hetyenben, igaz, mindössze két hónapig, mert 1954. október 30-án besoroztak katonának. Beregszászon, Szolyván, a Kárpátokon át Nyivenszkojébe, egy Kalinyingrad (rég neve: Königsberg) melletti településre kerültem, ahol egy éven át részesültem rádiólokátoros kiképzésben, utána pedig Mamonovban szolgáltam rádiólokátorosként a tengeri repülősnél. A szakaszvezetőség vittem... A szolgálat éve alatt mindig a szüleimre és az otthonra gondoltam. Istenhez imádkoztam, hogy vezéreljen haza. Őrségben állva felfelnéztem az égre, és azon tűnődtem, Isten mennyire bölcs és szerető: messze vagyok, lám, a szüleimtől, falumtól, s rám figyel, vigyáz rám... Huszonkét hónap szolgálat után, 1956 augusztusában leszereltek, mert a szüleim idősek voltak. Édesanyám nagyon megbetegedett, majdnem meghalt. Hazaérkezésem után meggyógyult, én pedig visszamentem dolgozni a hetényi könyvtárba. 1962 tavaszáig dolgoztam itt. A könyvtárosi munkát is szolgálatnak tekintettem, sokat beszélgettem az emberekkel a könyvekről, a hitről, Istenről. Különösen a jehovistákkal foglalkoztam sokat. Szerették volna, ha belépek soraikba, én azonban megmaradtam református hitemnél. Abban az időben fényképezgettem is. Kultúrmunkásként lejártam a cigánytáborba, ahol szintén Istenről beszélgettem az emberekkel. Sokan mondogatták akkor Hetyenben: miért nem megyek papnak tanulni... Tanítottam szindarabokat, kisebb jeleneteket is, amelyeket bemutattunk a környező falvakban: Nagybakosban, Csonkapapiban, Haranglábban. Szerettem a könyvtárosi és klubvezetői állást, feletteseim szemében azonban szálla lett a tevékenységem, hiszen Istenről is beszélgettem az emberekkel. Rájöttem: a két munka összeegyeztethetetlen. Döntenem kellett, hát meg tettem: Isten szolgálja, lelkész akartam lenni. Nem volt könnyű döntés, de Isten egyértelműen azt sugallta, hogy ott kell hagynom a könyvtárosi munkát, mert Ő segít engem, hogy elérjem a célomat. Így kezdődött el számomra egy új élet: munkásember lettem...

– *Ekkoriban alapított családot is...*

– A feleségem egyszerű hetényi lány volt, a könyvtár előtt járt el, sokat beszélgettünk. Szerette Istent, rendszeresen járt templomba. Óvónőként dolgozott. Vonzónak találtam. 1958. március 21-én kötöttünk házasságot, szép tavaszi nap volt. A Jóisten két gyerekkel áldotta meg frigyünket, egy lánnyal és egy fiúval. Olga tanítónő, László állatorvos. Isten segedelmével szeretetben és megbecsülésben éltünk, élünk. A feleségem kitarzott mellettem a nehéz időkben, csak a családnak élt.

– *Muszáj volt otthagyni a könyvtárosi munkát?*

– Igen. Könyvtáros, klubvezető nem hirdethette Isten ígését. Rákényszerűltem a választásra Isten és az ateizmus közt. Istent választottam. 1962 tavaszán esztergályos-tanuló lettem Beregszászban. Az iskola befejezése után gépkocsiszerelőként dolgoztam a gép- és traktorállomáson. Lettettem a gépkocsivezetői vizsgát is. Egy ideig ugyanott soförködtem, később hazahívtak a kaszonyi kolhozba dolgozni. Éjjel-nappal dolgoztam, hogy megkeresem családomnak a mindennapi kenyeret. Annak örültem, hogy a feleségem itthon lehetett, nevelhette a gyermekeinket. A kolhozban gépkocsivezetőként és expedítorként dolgoztam: tejet szállítottam a beregsomi tejüzembe. Útközben gyakran felvettem gyalogosokat, így ismerkedtem meg Gönczi Pál református lelkésszel. Elmondtam neki, hogy



lelkész akarok lenni. Elgondolkozott, és megígérte, hogy segít a cél elérésében, bár nem tudta, hogyan valósítható meg a szándékom. „Nehéz lesz, hisz a hatalom az egyházat ellenségének tartja, és az ateizmust hirdeti mindenütt” – mondta.

– *Engedjen meg egy közbevetett megjegyzést. A 70-es években feleségemmel gyakran megfordultunk Beregsomban, anyósomnál. Akkor hallottam, hogy Önt „bibliás sofőr”-nek nevezték...*

– Igen. Amíg sor került rám a tejujzemenben, a beérkezés sorrendjében kellett várni, néha nem is keveset, s ilyenkor elővettem a Bibliámat és olvastam; innen a „bibliás” titulus, amit nem tartottam és ma sem tartok sértőnek, sőt: inkább a megbecsülés jelének, örültem is neki. Persze, olykor-olykor “pártebereket”, azaz párttagokat is fölvettem a fülkébe, s ők kifogásolták, hogy a Bibliát olvasom. A kolhoz akkori párttitkára kijelentette: soha nem engedik meg, hogy lelkész legyek. Erre csak ezt felelhettem: „...Istennél semmi sem lehetetlen”. Nemszak a Bibliát, más vallásos könyveket is olvastam... Aztán Gönczi Pál javasolta, beszéljek Petneházi Gyula lelkésszel, a KRE (Kárpátaljai Református Egyházkerület) jegyzőjével, aki akkoriban Mezőkaszonyban szolgált. Előbb azonban a feleségemnek mondtam el, hogy a kapott sugallat értelmében Isten engem a lelkészi munkára szemelt ki, s nekem követnem kell az isteni sugallatot. Egy átbeszélgetett éjszaka után meghoztuk a döntést... Másnap lettem a gépkocsit, átöltöztem és elmentem Petneházi lelkészhez. „*Sajnos, Lacikám, nem lehet tanulni* – mondta. – *Magyarországon nem lehet, itt nincs hol. A püspök úr írogatott mindenfelé, de nem látjuk a megoldást. Rigában, Tallinnban baptista lelkésznek lehet tanulni, majd egy különbszeti vizsgálattal református lelkészként szolgálni.*” Ungváron a vallásügyi hivatal nem engedélyezte, hogy református lelkészek Rigában és Tallinnban tanuljanak. Egyébként is igyekezett mindenféle látható és láthatatlan akadályt gördíteni a lelkészképzés elé. Reménykedtem, hogy Isten nem nézi jó szemmel az ateista törekvéseket. 1969-től készültem a lelkészi pályára. Petneházi Gyula főjegyző ellátott könyvekkel és tanácsokkal. Nagyon féltünk, hogy a hatalom megneszeli felkészülésemet, ezért konspiráltunk: ha kérdésem volt, leírtam egy lapra, és a megbeszélthelyen a templomnál elrejtettem. Rendszerint 5-6 nap múlva megkaptam a választ... Így folyt ez 1970-ig, amikor nyíltan jelentkeztem a lelkészképző tanfolyamra. Ebben az időben ugyanis a hrucsesovi „olvasás” eredményeként némiképp fölengedett a sztálini kemény terror, s az egyházak is lélegzetvételhez jutottak. Más kérdés, hogy a nyugati államok a Szovjetunióval folytatott tárgyalások egyik feltételül szabták a szabad vallásgyakorlás és a lelkészképzés engedélyezését. Sokat segített az ügyben az a tény, hogy Gencsi Béla püspök úr békekonferencián volt Moszkvában, s ott beszélt a vallásügy vezetőivel; elmondta nekik, milyen nagy szükség van református lelkészek képzésére Kárpátalján. Igaz, majdnem egy év telt el, amíg Moszkvából letelefonáltak az ungvári vallásügyi hivatalba, de végül is megtörtént. Ne feledjük: a Helsinkii Egyezmény aláírása (1975) után az egyházaknak megengedték, hogy saját berkeiken belül lelképászorokat képezzenek. 1977-ben pedig, amikor Tóth Károly magyarországi református püspök ismét vidékünkre látogatott, tárgyalta az orosz ortodox egyház képviselőivel. A kárpátaljai református híveket Gencsi Béla püspök képviselte a tárgyaláson, amelynek legfontosabb eredményeként a református egyház hivatalosan is engedélyt kapott lelkészképzésre: kétévenként két lelkész.

– *Erről a fejleményről hogyan értesült?*

– Gönczi Pállal üzent Gencsi Béla püspök úr. Többen jelentkeztünk a képzésre: rajtam kívül Oroszi Pál, Apai György, Gulácsi Lajos és Horkay Tibor. Gulácsi Lajos kérelmét elutasították, mert vallási meggyőződése miatt hét évet ült. Végül is kettőnk jelentkezését hagyták jóvá: az enyémet és Oroszi Pálét. Hogy miért éppen a miénket, azt nem tudom, mert a jóváhagyást éppúgy nem indokolták, mint a visszautasításokat. A tanulást 1972-ben kezdtem el. Ekkor még dolgoztam is, ezért nem volt könnyű; mármint a tanulás mellett a munkát is becsülettel elvégezni. Este későn kerültem haza, s még vártak a könyvek. Késő éjszakáig tanultam, hajtott valami belső erő, késztetés: úgy éreztem, nem csak magamnak tanulok, s a küldetésemet be kell teljesítenem. Tanulásomban igen sokat köszönhettem tanítómestereimnek: Gencsi Béla püspök úrnak és Petneházi Gyula nagytiszteletű főjegyző úrnak. Bátyám apósától, Stumpf Jenő baptista lelkésztől és feleségétől is sokat tanultam, máig hálás vagyok nekik. Stumpf bácsi felesége misszionárius volt, sokszor magyarázta nekem a Bibliát. (A baptista és a református felekezet igen közel áll egymáshoz, régebben három évig együtt tanultak a teológián). De segítettek mások is: Forgon Pál püspök-helyettes, Horkay Barna nagytiszteletű úr, Bán Zoltán lelkész úr. Felügyelő lelkészem Gencsi Béla püspök úr volt, aki többször jelen volt a bátyúi gyülekezetben tartott istentiszteleteimen.

– *Hol tartották a foglalkozásokat?*

– Beregszászban, Ungváron és Szürtén. Oktatóim nagyon elfoglaltak voltak, ezért röviden elmagyarázták az anyagot, s hogy mit kell örökre megtanulni. Teológiai irodalom híján a képzés nagyon nehéz volt; a lelkészek birtokában lévő, 1944 előtti kiadású könyvekből kellett tanulnunk. Főleg az istentiszteleti rendtartásra (liturgia), a keresztyén hittételek (dogmatika) tanítására, a Heidelbergi Kátéra és a II. helvét Hitvallásra oktattak bennünket. A gyakorlati tanulás négy évig tartott. Az első lelkészképesítő vizsga Ungváron volt, emlékszem a vizsgabizottság összetételére: Gencsi Béla püspök (elnök), Mitró István tanácsos, Vass József esperes, Horkay Barna esperes, Stéfán Miklós esperes, püspöki titkár. Az állam nem képviseltette magát, hiszen voltaképpen azt szerette volna, hogy az idősebb papok elhalálózása után elnémuljanak a szószékek, a templomok... A vizsga sikerült mindkettőnknek. Ettől kezdve már nem dolgoztam, hogy jobban felkészülhessek a következő vizsgára, a lelkési képzés elnyerésére. Aztán – a vizsga után – segédlelkész lettem Haranglábban, Kaszonyban, Zápszonyban, Rafanján és Bótrágyon, Bán Zoltán esperes mellett.

– *Az elhatározását vasakarattal kerestülvitte. A hatalmi szervek zaklatták emiatt?*

– Nem tagadhatom, volt részem zaklatásban. Sokfelé beidéztek, hívogattak: az állam, az egyház oldaláról, a munkahelyemen stb. A kolhozirodán fenyegetőzések közepette próbáltak lebeszélni szándékom valóra váltásáról. Beregszászból kijött a járási főnök, akivel együtt jártam annak idején az orosz iskolába; azt ígérték, elküldenek tanulni, csak válasszak: gépészmérnök vagy agrármérnök akarok lenni. „Elintézzük, hogy felvételi vizsga nélkül felvegyenek!” – mondták. Az én válaszom ez volt: „Mérnök lehet akárki, de lelkész csak az, akit Isten elhív erre a pályára...”

*(Hogy a család mennyire nehezen élte át a zaklatásokat, arról Sütő László nem szívesen beszél. A felesége mondja el, hogy amikor a hatalom belátta, semmiféle*

*rábészéssel nem tudja eltántorítani a szándékától, fenyegető módon a családjára kezdett hivatkozni. Gyakran beidéztek Beregszászba, Ungvárra, s rendszerint úgy intézték, hogy lekésse a visszainduló vonatokat. Sokszor késő éjjel került haza, a családjá állandó rettegésben élt. „Mindent ígérték neki, csak lépjen vissza. Laci hajthatatlan maradt. Abban bízott, hogy az Úr megsegíti: így is lett.” – B. B.)*

– *Mikor volt a második vizsga?*

– 1974. június 19-én. Ekkor kaptuk meg a hivatalos okiratokat, hogy lelkészek lehetünk: én és Oroszi Pál. Nagyon boldog voltam, örömmel mentem haza, a feleségem szeme könnybe lábadt, a gyerekek is nagyon örültek... A vizsga után egy hónappal, július 25-én Szűrtében pappá szenteltek. Ekkor mondhattam el: teljesült a vágyam!

– *Hogyan emlékszik a beiktatására?*

– A beiktatásom ugyanazon év augusztus 23-án volt Bátyúban. Horkay Istvántól vettem át az ottani gyülekezetet. A beiktatásomon jelen volt ő és kedves felesége, aki ott kántorkodott; ott voltak továbbá a szomszédos községek lelkészei: Gönczi Pál, Bán Zoltán és Gencsi Béla püspök úr. Velem örült a családom, testvérem, a rokonaim... Akkor még nem gondoltam, hogy harminc éven át fogok szolgálni. Isten ennyit adott nekem. Az ő kezében sorsom, egészségem. Bár úgy lenne, hogy visszamehetnék, szolgálhatnám tovább Istenemet és magyar népemet – akit szeretek... Úgy érzem,ők is engem... Sajnos, megromlott egészséggel szolgálni nem lehet, ezért kértem nyugdíjaztatásomat. Most már idehaza vagyok, és gyakran gondolkodom a lelkészi szolgálaton, amit igyekeztem odaadással és tisztelettel végezni.

– *A szovjet időkben akadályozták lelkészi munkájában?*

– Ezt a szándékot állandóan tapasztalhattuk. Az egyházat igyekeztek a templom falai közé szorítani. Állandóan ellenőrizték, de nem tudhattuk, ki és mikor. A templomba bárki bejöhetett, köztük a megbízott „ellenőr” is; különösen abban az időben, amikor még nem ismertem meg igazán a gyülekezetet. A községi bírók – tanácselnökök – ellenőriztették, hány gyerek jár templomba. Az egyházi rendezvényeket látogató hivatalnokokat, pedagógusokat megfenyegették, munkájukból elbocsátották. Az egyik iskolaigazgatót azért váltották le, mert elment a virrasztóba. Csonkapapiban a tanácselnök megkérdezte: miről prédikálok? Megmondtam neki: semmi olyat, ami az államnak ártana. Sohasem politizáltam, csak Isten igéjét hirdettem... Volt más is. A beiktatásomra például eljött Bihari István, a nagyközségi tanács akkori elnöke, aki részt vett az ünnepi ebéden is, sőt, beszédet mondott a szeretetről és a békéről. Később kitünt, hogy nem egyeztetett a feletteseivel: megdorgálták és leváltották, holott párttag volt. Büntetésül az építőbrigádba tették, majd tagja lett a Jehova Tanúi kisegyháznak... Beiktatásom után többé nem engedélyezték a szeretetszolgálatot, a közös ebédet. A beiktatást visszaszorították a templom falai közé. Az állam nem tűrte tétlenül, hogy sok a szimpatizáns, akik szívében – ha nem is járhattak templomba – ott volt Isten. Az ünnepélyes beiktatás a hatalom szemében nyilvános propagandának számított az egyház mellett. Még hozzá kisebbségi, s nem a pravoszláv egyház mellett. Holott a református Európa-szerte elterjedt modern egyház. A kérdésem ma is jogosak: mitől félt a hatalom? Miért nem tűrte a másságot? Önnön hatalmát féltette? Mindenesetre voltak nagyon szokatlan jelenségek. Például a párttagok nem-párttag szüleit sokszor nem lelkész temette el...

– Ön szerint annak idején mitől tört meg a jég, milyen megfontolással engedélyezték a lelkészképzést?

– A motivációkra már utaltam beszélgetésünk elején. Amit még hozzátehetek: Isten akaratát a hatalom nem gátolhatta meg. Márpedig Isten akarata az volt, hogy ne gyengüljön tovább, hanem fokozatosan erősödjék a református egyház szülőföldünkön. És lám: nem az egyház szűnt meg, hanem a Szovjetunió és annak ateista propagandája... Úgy hiszem és vallom, hogy itt, ezen a sokat szenvedett földön a magyarságnak saját anyanyelvén kell hirdetnünk az Igét. A korábbi hatalom arra számított, hogy nem lesznek igehirdetők, bezáródnak a templomok ajtajai. Zártak is be templomokat: Bilkén, Tégláson, Beregvégárdón. A bilkei lebontották, arra hivatkozva, hogy „elfogytak” a hívek; Téglást Szürtehez, Beregvégárdót Beregszászhoz csatolták, mondván: egy helyen nem kell két templom. A téglási templom ravatalozó, a beregvégárdói ateista múzeum lett... Ma már ezek az egyházi gyülekezetek újra élnek, mert Isten így látta jónak.

– *Lelkési munkájában mit tartott a legfontosabbnak?*

– Az igehirdetést, hiszen a hitoktatás, a konfirmálás megszűnt, bibliaórákat tartani tilos volt, a lelkészlakásokat elvették...

– *Mit üzen a fiatal lelkészeknek?*

– Arra kérem őket, ne hallgassanak semmilyen tévtanításokra, ne hagyjanak teret az ördög munkálkodásának – tisztán hirdessék Isten igéjét. Isten nem engedi, hogy letérjünk a helyes útról, mert szereti az embereket. „Mert úgy szerette Isten e világot, hogy az ő egyszülött Fiát adta, hogy valaki hiszen ő benne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen” (János: 3, 16). Isten küldött a nehéz időkben is embereket, most is küld, hogy hirdessék az igét. Fialalok tanulnak Budapesten, Debrecenben, Sárospatakon, Pápán, Kolozsvárott a teológiákon, hogy hazatérve hirdessék Isten igéjét és szolgálják népünket. Örülök, hogy unokám, Danes Róbert is lelkész lesz. Nekik már sokkal könnyebb a felkészülés, de a rájuk váró feladat nehéz. Nekünk annak idején az egyház megmentése volt a feladatunk – nekik a rohanó világgal kell szembenézniük, azzal a szemlélettel, amely a fiatalokat a mának-élésre ösztönzi, elfordítja Istentől. a felnövekvő nemzedékek, a maroknyi kárpátaljai magyarság megmentése az italozástól, drogoktól, a lelki kiüresedéstől – ez a fő feladatuk. Kérem őket, jöjjenek haza szolgálni, s rendületlenül munkálkodjanak annak érdekében, hogy az itt élő magyarság ajkán még századokig felcsendülhessen a Kárpátaljai Református Egyházkerület Himnusza: „Mindig velem, Uram...” S végül: legyenek szerények, szelídek, hű szolgái református egyházunknak – a szülőföldjükön... Örök példaképeik legyenek számukra is azok a lelkészek, akik a nagy világgégés és a temérdek meghurcoltatás után is itt maradtak, hogy Isten áldásával lelket öntsenek a kárpátaljai magyarságba, segítsék bennük újjáéledni a megmaradás hitét.

*Lejegyezte: BAGU BALÁZS*

## A KÁRPÁTALJA FOGALOMKIALAKULÁSA ÉS VÁLTOZÁSAI

A 19. század végén kialakult *Kárpátalja* nagytáj – Ung, Bereg, Ugocsa, Máramaros vármegye – és benne a mai Kárpátalja területe a magyar történelem egyik legfontosabb helyszíne. A 895. évi magyar honfoglalástól az Árpád-kor utolsó szakaszáig, a 13. század derekáig a gyepű, az ősréngetegek, a havasok tája, ezt követően hat évszázadig már az említett négy megye területe. Béla király jegyzője, Anonymus szerint „...*azt a helyet, amelyet először foglaltak el, Munkácsnak nevezték el, azért, mivel igen nagy munkával, fáradtsággal jutottak el arra a földre, amelyet maguknak annyira áhítottak. Ott aztán, hogy fáradalmaikat kipihenjék, negyven napot töltöttek, és a földet kimondhatatlanul megkedvelték... Az Úr megtestesülésének kilencszázharminc esztendejében Árpád vezér elküldvén seregeit, az egész földet, amely a Tisza és a Bodrog közé esik Ugocsáig, minden lakójával együtt elfoglalta. Borsova várát ostrom alá fogta, harmadnapra harccal bevette, falait lerombolta*”.<sup>1</sup> Az 1200 körül keletkezett *Gesta Hungarorum* szerzője, Anonymus – mint az idézetből kiderül – nyolc évvel későbbre, 903-ra tette a honfoglalást. Az említett *castrum Borsova* a mai Mezővári község mellett állt, ahol a Borsza folyó a Tiszába ömlik.

A későbbi Kárpátalja nagytáj, illetve a mai Kárpátalja területe a Kárpát-medencei magyar honfoglalás első színtere, a legújabb régészeti kutatások és felismerések szerint a honfoglaló magyarság legsűrűbben lakott központi szállásterülete.<sup>2</sup> Tizenegy évszázaddal ezelőtt ide érkezett az első magyar uralkodó dinasztia az Árpád-ház őseivel, Álmos vezérrel az élen. A magyar főssereg 895 elején, a Vereckei-hágón átkelve először Munkács vidékére ért, majd megszállta az Alföldet. Anonymus a *Gesta Hungarorum*-ban azt írja, hogy Álmos (819?– 895?), a magyar törzsek első fejedelme itt tette vezérére fiát, Árpádot.<sup>3</sup> Ez azonban nem valószínű,<sup>4</sup> mert a besenyő támadás következtében elszennvedett vereség miatt Álmosnak feltehetően le kellett mondia hatalmáról, és a bővebb krónikák szerint rituális királygyilkosság áldozata lett Erdélyben. Fontos megjegyezni, hogy a korabeli, a 10. századi magyar fejedelmi központ is erre a tájra – a Felső-Tisza vidékére – tehető, amit a gazdag leletek, a méltóságjelvényeket tartalmazó vezéri sírok sűrű előfordulása bizonyít. Árpád vezetésével lényegében a későbbi Kárpátalja nagytáj területéről kiindulva a magyar seregek mindössze négy év alatt vették birtokba a Kárpát-medencét és Erdélyt, és 900 őszére kialakították a történelmi Magyarország 1918– 1920-ig változatlan területét.<sup>5</sup>

Az Anjou-korban ezen a tájon alapították az öt koronavárost: Husztot, Visket, Técsőt, Máramarosszigetet és Hosszúmezőt. Az itteni kőso bányászata már a középkorban nagy hírnévre emelkedett. Később a nevezetes Rákóczi család birtoka, Munkács központtal. A magyarságot és az országot nyomorító Habsburg-hatalom ellen felkelést szervező Thököly Imre (1657–1705) felesége, Zrínyi Ilona (1643–1703) – a költő-hadvezér Zrínyi Miklós unokahúga – több mint két évig,

1685. november 21-től 1688. január 17-ig védte az ostromlott Munkács várát a császári csapatok ellen. Fia, a majdani Nagyságos Fejedelem, II. Rákóczi Ferenc (1676– 1735) 1703-ban innen indította szabadságharcát a Habsburg-uralom ellen. Bő egy évszázad múlva, 1831-ben Kölcsey Ferenc (1790– 1838), a magyar Himnusz alkotója megírta *Huszt* című epigrammáját, amely a reformkor legfontosabb gondolatát hirdette: „*Hass, alkoss, gyarapíts: s a haza fényre derül!*”

Mai alakjában a Kárpátalja szó 1889. október 27-én tűnt fel először nyomtatásban a Munkácson induló *Kárpátalja* című, vasárnaponként megjelenő politikai és társadalmi hetilap fejlécén, a fogalom azonban korábbi keletű: 1817-ben már előfordul Hübner János „*Mostani és régi nemzeteket, országokat... esmértető*” lexikonában, amely Pesten jelent meg, méghozzá Szepes vármegye egyik járásának elnevezésében, amit akkor *Kárpát allyainak* neveztek.<sup>6</sup> A fogalmat a megyében, majd a szomszédos Sáros vármegyében élő ruszinok is átvették, egyszerű tükörfordításban: *podkarpatszkij*, azaz *kárpátaljai* formában. A ruszinok nemzeti himnuszát megalkotó Duhnovics Sándor (Olekszandr Duhnovics, 1803– 1865) versének első sorában is megjelent *podkarpatszkij ruszin (kárpátaljai ruszin)* alakban,<sup>7</sup> amely elsősorban az ő munkássága során széles körben elterjedt.

A *podkarpatszkij* fogalom hamarosan a ruszin egyházi kiadványokban is megjelent, például Popovics Andrej (1809–1898), a magyar forrásokban András), a máramarosi Nagykoppány (Felsőveresmart) község görög katolikus lelkésze 1859-ben kiadott *Novaja ruszkaja azbuka (Új orosz/ruszin ábécé)* című könyvében is fellelhető, amely 1861-ben második kiadásban is napvilágot látott.<sup>8</sup> Az 1864-ben Ungváron létrehozott *Obscsesztvo Szvjatovo Vaszilija Velikovo (Szent Bazil Társulat)*, melynek alapszabályát ugyanazon év december 15-én hagyta jóvá a budai helytartótanács, már hivatalosan használta ezt a fogalmat. Statútumának címe: *A kárpátaljai görög-egyesült katolikusok literatúrai társulatának alapszabályai*.<sup>9</sup> Az eredeti „orosz”-ruszin szövegben *podkarpatszkij* (genitívus) alakban szerepel.

A 19. század utolsó harmadában használt kárpátaljai ruszin nyelv állapotát tükrözte Laszlov Csopej (Csopey László, 1856– 1934) 1883-ban Budapesten megjelent ruszin– magyar szótára.<sup>10</sup> Az úttörő jelentőségű művel kapcsolatban állapította meg Udvari István: „*Magyarországon elsőként ő írt ruszinul, amikor 1881-től a ruszin nép által is érthető könyveket igyekezett írni, illetve szerkeszteni. Szótára s annak bevezetője egyrészt e törekvésének szerves folytatása, másrészt szolgálni kívánta vele a magyar államnyelv elsajátításának elősegítését, s a ruszin társadalom modernizálódását is*”.<sup>11</sup>

A munkácsi *Kárpátalja* című lap 1889. október 27-én megjelenő *Mutatvány és első számában* nem volt magyarázat a névvel kapcsolatban, a második számban azonban már értelmezték azt, amikor is Cserszky Antal – az 1860-as években Bereg vármegye főügyésze, 1873-ban a Nagy Szent Bazil Társulat<sup>12</sup> másodelnökévé választották – a *Megyei dolgok* című rovatban a következőket írta a szerkesztőnek: „*T. Szerkesztő úr 'Kárpátalja' c. lapjának 1-ső számát örvendezve fogadta a Kárpátalja, mert fel akarja ölelni az itt lakó népek érdekeit és azok érzelmeit,*

*kívánságait akarja tolmácsolni. Alkalmash időben nem nyilvánulhatott ily törekvés, engedje ennél fogva, hogy azonnal tért foglalhassunk. Ne foglalatoskodjunk mindig csak kárpátaljai városunkkal (ti. Munkáccsal – B. J.), ép oly fontos és közeli nekünk a mi régi kedves Bereg vármegyénk, melyhez való szeretetünk bár eddig nem lett kellőleg ápolva, méltányolva, s úgy tekintettük azt, mint melynek ügyeit mások intézik, és mi csak engedelmeskedünk, de mindig éreztük, hogy ez a mi vármegyénk is.”<sup>13</sup>*

Az itt élő magyarság a Kárpátalja szót a Hegyaljához, Mecsekaljához stb. hasonlóan képzett tájnévként ekkor már évtizedek óta használta, és csak a Kárpátok alján elterülő alföldi részt értette rajta. Csomár István, az újság szerkesztője az induló lap mutatvány- és első számában közölt *Viszontlátás* című beköszöntőjében leszögezte: „A Kárpátalja című lap... nevét azért kapta a keresztségben, mert lehetőleg fel akarja ölelni az észak-keleti Kárpátok alján élő népek érdekeit, s annak érzelmeit és kívánságait akarja tolmácsolni”.<sup>14</sup> A lap megfogalmazása jelezte, hogy a 20. században használt Kárpátalja fogalom területi vonatkozásai ekkor még nem határolódtak el pontosan.

A *Kárpátalja* című lap szerkesztője által említett északkeleti Kárpátok a Tapoly-völgy–Bártfa–Zboró–Zborói-hágó vonalától keletre, a Borsai-hágó–Visó–Iza-völgy–Felső-Tisza vonaláig húzódik, amelynek területén az 1918–1919. évi impériumváltozás előtt a következő vármegyék nagyobb része feküdt: Sáros, Zemplén, Ung, Bereg és Máramaros, valamint kis részben Ugocsa. A hajdani vármegyék síksági tájait is magába foglaló nagytáj – 19,2 km<sup>2</sup> – neve a 20. század első felében: Északkeleti-Felvidék.<sup>15</sup> Érdekes felidézni, hogy Bereg vármegyétől, illetve Munkáctól mintegy 150-200 km-re északnyugatra, már az Északnyugati-Felvidék peremén évtizedekkel az 1848/49-es forradalom és szabadságharc leverése előtt Szepes vármegye négy járásának egyikét – mint említettük – *Kárpát allyai*, azaz *Kárpátaljai járásnak* nevezték.<sup>16</sup> Ezt az adminisztratív egységet később, az 1867. évi osztrák–magyar kiegyezés után több alkalommal végrehajtott országos szintű vármegyei közigazgatási átszervezések során tagolták, és helyén – 1876 után – az Ólublói, a Késmárki, illetve a Szepesszombati járást hozták létre.<sup>17</sup> Ugyanakkor – az 1890-es évek elején – Bereg vármegye öt járása közül az egyik neve Felvidéki járás volt, székhelye Ilosva község.

Az 1880-as években, mint az említett munkácsi hetilap neve is bizonyítja, a Kárpátalja fogalom alatt már Bereg vármegye Tiszahát elnevezésű síkságát, illetve a felette húzódó dombvidéket értették, a Szerednye–Munkács–Nagyszőlős vonal két oldalán. Ez a kistáj azonban területileg hamarosan bővült, mégpedig az 1897-ben indított, s kezdetben „ruthén”, majd nemzetpolitikai megfontolásokból „hegyvidéki akció”-nak nevezett gazdasági mozgalom során, amely nemcsak a közéletben, a sajtóban, hanem a kormányzati-hatósági ügyintézésben is széles körben elterjedt. Ezt a tényt számos levéltári forrás bizonyítja, amelyek közül a 19–20. század fordulója ímént említett legjelentősebb eseményének dokumentumát idézzük.

1897 januárjában Firczak Gyula<sup>18</sup> (1836-1921) munkácsi görög katolikus püspök és a vidék 14 országgyűlési képviselője (Szaplóczay Miklós, Urányi Imre, Nyegre László, Jónás Ödön, Szentpály Jenő, báró Perényi Zsigmond, Lónyay

Sándor, Lónyay Géza, Nedeczey János, Bartha Ödön, Tomcsányi László, gróf Sztáray Gábor, Komjáthy Béla és Hegedüs Béla) beadvánnyal fordult báró Bánffy Dezső (1843– 1911) miniszterelnökhöz *Emlékirat az északkeleti Kárpátok közt és alján lakó ruthén nyelvű nép szellemi és anyagi viszonyainak elősegítése és felvirágoztatása tárgyában* címmel.<sup>19</sup> A nyomdai úton előállított, kilencoldalas felterjesztésnek már a címében is megjelent a Kárpátalja fogalom (*Kárpátok... alján* változatban), a szövegben pedig két alkalommal az *északkeleti Kárpátok alján elterülő vidéknek*<sup>20</sup> nevezték a nagytájat; a *kárpátaljai vidék* három, a *kárpátalji vidék* egy, a *kárpátalji nép* nyolc(!), a *kárpátaljai nép* egy alkalommal fordul elő.<sup>21</sup> Ez a beadvány négy vármegye – Bereg, Ung, Ugocsa és Máramaros – rutén nemzetiségű lakosságának szellemi és anyagi felemelését szorgalmazta, és a tájat eközben egyértelműen *kárpátalj(a)i* vidékként, lakóit pedig *kárpátalj(a)i* népként határozta meg.

Az emlékiratban foglaltakkal nemcsak a helyi<sup>22</sup>, hanem az országos sajtó is sokat foglalkozott. A legfontosabb országos lapok közül elsősorban Vészi József (1858– 1940) lapja, a *Budapesti Napló*, a Légrády Testvérek Nyomdai Műintézete által kiadott, mérsékeltlen konzervatív *Pesti Hírlap*, valamint a *Budapesti Hírlap*, a *Magyarország*, az *Egyenlőség* és a *Magyar Hírlap* foglalkozott rendszeresen a kárpátaljai helyzettel.

További néhány példa a hegyvidéki akcióval kapcsolatos levéltári forrásokból. Firczak Gyula püspök fő-, illetve alespereseihez, valamint lelkészeihez 1898. augusztus 18-án küldött főpásztori körlevelében olvashatjuk: „*A Bereg, Máramaros, Ugocsa és Ung vármegyék vezérfitai és országgyűlési képviselői által híveink, a kárpátalji ruthén nép anyagi és szellemi javának előmozdítása érdekében megindított mozgalom szeretett hazánk magas Kormányának meleg érdeklődésével találkozván, szép reményekre jogosító lendületet kezd venni*”.<sup>23</sup> Hegedüs Sándor (1847– 1906) kereskedelemügyi miniszter 1899. december 23-án a következő kísérszöveget juttatta el Széll Kálmán (1845– 1915) miniszterelnökhöz: „...*van szerencsém a kárpátalji rutén nép helyzetének javítása tárgyában Ugocsa vármegye iparfejlesztő bizottságához intézett leiratom másolatát Nagyméltóságodnak idezártan tisztelettel átküldeni*”.<sup>24</sup> Wlassics Gyula (1852– 1937) vallás- és közoktatásügyi miniszter 1901. február 14-én ugyancsak Széll Kálmán kormányfőhöz benyújtott indítványában többek közt ez áll: „*A kárpátaljai ruthén nép nyomorúságának egyik okozója a népművelődés végtelen elmaradottsága... Azon meggyőződésben vagyok, hogy a kárpátalji hazafias és jóindulatú nép megmentésére irányított mindennemű közgazdasági kormány-actio csak úgy vezet majd tartós sikerre, ha e népet borzasztó szellemi elmaradottságából jó népnevelés által felemeljük... Máramaros, Bereg és Ung vármegyékben az állami népoktatást évről-évre nagy arányokban fejlesztem*”.<sup>25</sup> 1901. június 10-i átiratában már az alábbiakról tájékoztatja a kormányfőt: „*A Bereg megyei kárpátalji állami elemi iskolák létesítésével felmerülő költségek fedezésére a vallás- és közoktatásügyi tárca 1901. évi beruházási kiadásainak 6. cím 2. rovata alatt 200.000 korona irányoztatott elő*”.<sup>26</sup>



A fentiek bizonyítják, hogy már az 1890-es évek végén, a hegyvidéki gazdasági mozgalom indításakor Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyét összefoglalóan *Kárpátaljának* is nevezték. Megjegyzendő, hogy a négy vármegyét magába foglaló Kárpátalja tájnév gyors meghonosodása és közismertsége elsősorban a korabeli helyi, de az országos sajtónak is köszönhető; mindenekelőtt azért, mert a kezdetben Egan Ede (1851– 1901) miniszteri biztos vezette hegyvidéki gazdasági mozgalom kapcsán előtérbe került az úgynevezett „kazárkérdés”, vagyis a Galíciából és Oroszországból bevándorolt izraeliták ügye, akiknek túlnyomó része elsősorban Bereg, Máramaros, Ugocsa és Ung vármegyében telepedett le.<sup>27</sup> E kérdésnek különösen nagy figyelmet szentelt a Kolozsváron megjelenő politikai napilap, az *Ellenzék*, amely 1901. január 1-én kezdte közölni a tulajdonos-főszerkesztő, korának legismertebb publicistája, Bartha Miklós (1848– 1905) *Kazár földön* című sorozatát. Kárpátalja társadalmi-gazdasági helyzetét, viszonyait feltáró, terjedelmes művé duzzadt írásait – amely a szociográfia műfajának első magyarországi alkotása, alapmű – még ugyanabban az évben, 1901 végén könyv alakban is kiadta.<sup>28</sup>

A néhány évtized alatt, a 19-20. század fordulójára földrajzi értelemben kiforrott Kárpátalja nagytáj név mellett az említett kormányzati források, a hatóságok, a közvélemény, s főként a sajtó gyakran használta a *felvidéki ruthén nép felszégélyezésére* kifejezést. Firczák Gyula püspök a felvidéki – egyes forrásokban *földvidéki* – ruthén nép érdekeinek előmozdítására alakult bizottság elnöki tisztségét is betöltötte. Korszakunkban már általánosan használt az említett északkeleti Kárpátok és az Északkeleti-Felvidék elnevezés is, ami a négy kárpátaljai megyénél – Ung, Bereg, Ugocsa, Máramaros – tágabb területet jelentett: Zemplén, sőt esetenként Sáros vármegyével is kiegészült; miként a többszörösen nagyobb Felvidék, amelynek északkeleti részén a hegyvidéket felvidéknek is nevezték, kis kezdőbetűvel írva. Például a munkácsi püspök 1899. december 7-én, Széll Kálmán miniszterelnöknek írt levelében arról számolt be, hogy a tönkrement kukorica- és burgonyatermés miatt „*Máramaros, Ugocsa, sőt a szomszéd felvidéki vármegyék hegyvidéki lakosságának nagy része is éhínségnek néz elébe*”; ezért kérte a kormányfőt, hogy „*E szegény felvidéki nép nyomorán ez évi adója elengedése, munka, kereset és oly házi iparágak meghonosítása által segíteni kegyeskedjenek*”.<sup>29</sup>

Talán meglepő, de a Kárpátalja tájnév mellett a Felvidék fogalom használata is természetes volt a térségben, hiszen a történelmi Magyarország Felvidék elnevezésű országrészét – Pozsony vármegyétől Máramaros megyéig – 22 vármegye alkotta, és szervesen kötődött hozzá a szóban forgó négy vármegyének.<sup>30</sup> Például az 1902. május 31. és június 1. közt Miskolcon tartott úgynevezett *Felvidéki Kivándorlási Kongresszusra* a kérdésben erőteljesen érintett Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegye is képviselőket küldött.<sup>31</sup>

Természetes tehát, hogy ezen a tájon is adtak ki olyan lapokat a 19-20. század fordulóján, amelyek nevükben hordozták a nagytáj nevét. Így például 1863 májusától 1866 december végéig Ungváron látott napvilágot – a következő év

januárjától Kassán szerkesztették, ott is jelent meg – a *Felvidék* című „vegyes tartalmú hetilap s az Ung-megyei Gazdasági Egylet, az Ung-Szerednyei Borászati Társulat és az Ung-megyei Takarékpénztár Hivatalos Közlönye”. 1867-től e lap folytatása az *Ung* című hetilap. Ugyancsak Ungváron látott napvilágot 1889. január 10. és 1891. december 29. közt a *Felvidéki Sion* című G(örög) Kath(olikus) Egyházi s Irodalmi folyóirat, amelynek összesen 26 száma jelent meg, kezdetben kéthetenként, később havonta három alkalommal. A *Felvidéki Méhész* című havi folyóirat a Felsőmagyarországi Méhészegyesület hivatalos lapjaként jelent meg 1917 májusa és 1919 februárja közt a Partiumban, Szatmárnémetiben; egyes időszakokban Heves, Nógrád, Sáros vármegyei, illetve a Felsőszabolcsi Méhészkör hivatalos kiadványaként is jegyezte magát.<sup>32</sup> A négy vármegyét – a Felvidéktől leválasztva – ekkor már külön fogalommal, Kárpátalja névvel illették.

Mint említettük, a ruszinok a fogalmat lefordítva, *Podkarpatszka* alakban használták. Ezt tartotta helyesnek Hodinka Antal (1864–1946), a jeles ruszin irodalomtörténész is. A bibliográfus, etnográfus és irodalomtörténész Sztripszky Hiador (1875–1946) a *Potiszja Rusz*, azaz *Tiszamenti Rusz*(inföld) elnevezést javasolta. A ruszin szállásterület másik elnevezése egyébként ebben az időben *Uhorszakaja Rusz* (*Magyarországi Rusz*) volt, amit az 1919–1920. évi impériumváltozás után a csehszlovák hatóságok *Podkarpatská Rusra* cseréltek, s annak ruszin formában – Podkarpatszka Rusz – való alkalmazását is szorgalmazták.<sup>33</sup> A kezdetben csak földrajzi, majd nemzet- és nemzetiségpolitikai értelemben kiforrott Kárpátalja nagytáj fogalma különösen az 1897-ben indított rutén, majd hegyvidéki gazdasági akciónak átnevezett mozgalommal kapott nemzetiségi-politikai tartalmat, amely azonban csak az 1918–1920. évi impériumváltozás idején vált erőteljessé.

Itt kell szólnunk az északkeleti-Kárpátokban, illetve az azon belüli Kárpátalja nagytájon élő ruszin népről, amelynek ősei a 13. század második felében jelentek meg a mai Kárpátalja területén; latinus nevükön rutének (*ruthenicus*), másként *magyarorosok*, *kisorosok*, *rusznyákok*. Az 1241–1242. évi tatárjárás után IV. Béla király (1235–1270) új védelmi rendszert épített ki ezen a vidéken is, és megkezdte a gyeptű benépesítését. Hozzáfogtak az erdőrengetegek kiirtásához és falvak telepítéséhez. A király ezen a vidéken hatalmas birtokokat adományozott híveinek, s az újföldesurak a tatárjárás mérhetetlen embervesztése után onnan hoztak telepéseket, ahonnan tudtak. A közelség miatt ez elsősorban a Kárpátok északi és északkeleti oldaláról történt: Halicsból és Podóliából, ahol ebben az időben oroszok, azaz *ruszok* és nem ukránok éltek.

A betelepítés a későbbi századokban is folytatódott, és csak a 17. század elején fejeződött be. A latin nyelvű okleveleinkben *ruthenicus*nak – magyaros formája a *rutén* – nevezett emberek nem egységes nemzetként vagy népcsoportként érkeztek, hanem a kenézek vezették őket új lakhelyükre különböző időszakokban és helyekről erdőirtásra, földfoglalásra, falvak építésére. Ezt bizonyítja az is, hogy a rutének/ruszinok sem nyelvileg, sem szomatológiailag, sőt ruhaviseletükben sem voltak homogének. A rutének egyik legnagyobb

betelepülő raja Korjatovics Tódor podóliai herceg vezetésével 1397-ben érkezett a mai Kárpátalja területére, ahol Zsigmond király a főurnak adományozta Munkács várát. Egyesek a herceg kísérőinek számát 40 ezer főre, sőt családra teszik, ami nyilvánvaló túlzás, hiszen akinek ekkora népe van, nincs oka menekülésre; aligha valószínű, hogy Korjatovics a szűkebb környezetén kívül nagyobb tömeget hozott volna magával. A herceg betelepülésének tényét egyes történészek a „*Kárpátalja, mint ősi ukrán föld*” szöveg hivatalos hangoztatásának igazolására igyekeznek felhasználni.<sup>34</sup>

Az ukrán államiság azonban ekkor még ismeretlen, az *Ukrajna* kifejezés – *határszél, peremvidék* értelemben – egy 12. századi óorosz krónikából ismeretes, mint a Kijevi Rusz délnyugati területeinek elnevezése. Ezt követően – a hivatalos történetírás szerint – az ukrán nép kialakulása három-négy évszázadig tartott. Halics és Podólia ebben az időben egyébként a Lengyel Királysághoz tartozott. A 16-17. századi sorozatos kozákfelkelések után, 1654-ben a mai Ukrajnának a Dnyeper folyó bal partján lévő része – Kijevvel együtt – Oroszországhoz került. Mindezt azért fontos megemlíteni, mert a hivatalos ukrán álláspont szerint ma Kárpátalján nem ruszinok, hanem ukránok laknak.

Fontos rámutatni arra is, hogy a magyarországi ruszin értelmiség szóhasználatában már a 17. században feltűnt az *uhroruszkij* (*magyarorosz, magyarországi ruszin*) népnév. Ez azt is jelentette, hogy a *történelmi Magyarországon élő ruszin értelmiség a magyar állam alkotórészének tekintette a ruszinokat*. Az *Uhro-Rosszia* név először az állítólag 1458-ból való *Munkácsi krónikában* fordul elő. A kárpátaljai rutének első nyomtatott könyvének – az 1698-ban megjelent De-Camelis-féle katekizmus – címe: *Katechisis. Dlja nauki Uhoruskim ljudem* (*Katekizmus az uhrorusz nép számára*). A papság számára 1727-ben kiadott kazuisztikában ezt olvassuk: *polzy radi klyura Uhoruskomu* (*az uhrorusz papság számára*); ez a kárpátaljai ruszin irodalom második nyomtatott könyve.<sup>35</sup>

A magyarorosz népnév magyarul 1797-ben jelent meg először nyomtatásban Décsy Antal miskolci ügyvéd művében.<sup>36</sup> Az elnevezést a 20. század elejéig – az Osztrák–Magyar Monarchia feldarabolásáig – használták; lakóhelyüket, a Magyar Királyságot pedig *Uhorszka Ruszjnak* nevezték.<sup>37</sup>

Itt fontos közbevetni, hogy a 19. század előtti időkben a magyar nép- és irodalmi nyelv a Magyar Királyság területén élt keleti szláv népesség megnevezésére az *orosz* népvét használta, az orosz birodalomban élő keleti szlávok megnevezésére pedig a *muszka* etnonímot. A magyar irodalmi nyelvben az orosz népnév a 19. század folyamán jelentésváltozáson ment át. Az 1848/49-es forradalmat és szabadságharcot eltipró I. Miklós cár muszka seregeivel történt közvetlen találkozást követően a muszka népnév nyelvünkben fokozatosan archaizálódott, pejoratív jelentést kapott, s felváltotta az *orosz* szó.<sup>38</sup>

A nyelvtudomány is megerősíti, hogy a Kárpátalján élő ruszinok nem ukránok, hanem a nyolc évszázados együttélés során közép-szláv néppé, ruszinná formálódtak, Kárpát-medencei tudattal. Alexander Dulicsenko, az észtországi

Tartu egyetemének professzora mutatta ki 1995-ben megjelent művében<sup>39</sup>, hogy a bács-szerémi, azaz jugoszláviai/vajdasági ruszin nyelv nem az ukrán nyelv egyik dialektusa, mint azt az ukrán hivatalos álláspont bizonygatja, hanem önálló képződmény. A hajdani délmagyarországi területre – a Bácskába, illetve a Szerémségbe – a ruszinok Mária Terézia királynő idejében, 1745-ben és az azt követő években az Északkeleti-Felvidékről telepedtek le. Dulicsenko azt is megállapította, hogy a ruszin nyelv hangtanilag a szlovákhhoz (nyugati szláv), szótanilag a keleti szlávhoz (nyugat-orosz), mondattanilag a délszlávhoz (horvát, illetve szerb) hasonlít, és nem rokon az ukrán nyelvvel.

Ez utóbbi nézet képviselői a mai ukrán nyelvet vetítik vissza olyan időkre, amikor az még nem létezett, így nem is hathatott a ruszin nyelv formálódására. Az ukrán irodalmi nyelv – bár kezdetei a 18. század első feléig nyúlnak vissza – csak a 19. század derekán, illetve harmadik harmadában alakult ki az úgynevezett Balparti Ukrajnában a kijevi-poltavai nyelvjárásból. Az ukrán nacionalizmus korszakában ezt terjesztették el az akkor osztrák fennhatóság alatt álló Galiciában – az ukrán történelemszemlélet szerint Nyugat-Ukrajnában –, tudatosan kiszorítva az ott addig beszélt, illetve használatos, az óorosz nyelvből eredt nyugat-orosz nyelvet. Ez utóbbiból merített egyébként a kárpátaljai ruszofilizmus. A hajdani galíciai nyugat-orosz nyelv legfeltűnőbbben a ruszin nyelv szótani elemeiben maradt fenn. A fentiek ismeretében érthető csak a mai ukrán-ruszin, illetve a görög katolikus– pravoszláv vita Kárpátalján, amely egyértelműen politikai indíttatású; lényege: az autochton ruszin nyelv és ebből következően az etnikum létének tagadása. Pedig – mint azt Dulicsenko megállapította – a ruszin nyelv nem az ukrán nyelv egyik dialektusa, hanem önálló képződmény; alapjai a nyugat-orosz, a nyugati szláv és a délszláv nyelvekhez vezethetők vissza. A ruszin–ukrán vita azt is jelzi, hogy a ruszin nemzetté válás immár több mint másfél évszázada tartó folyamata még napjainkban sem zárult le.<sup>40</sup>

Az 1919–1920. évi impériumváltás időszakában nemcsak a Kárpátalja fogalom, hanem a rutén, magyarorsz népnév is változott. Emlékezzünk rá, hogy a magyar kormányzat által a ruszin nép gazdasági és szociális felemelésére indított, Egan Ede által vezetett hegyvidéki akció kapcsán terjedt el széles körben a Kárpátalja nagytáj fogalma, amelyen Ung (3 230 km<sup>2</sup>, 162 089 lakos), Bereg (3 786 km<sup>2</sup>, 236 611 lakos), Ugocsa (1 213 km<sup>2</sup>, 91 775 lakos) és Máramaros (9 716 km<sup>2</sup>, 358 065 lakos) vármegye együttes területét (17 945 km<sup>2</sup>) értették. Az 1910. évi népszámlálás adatai szerint a négy közigazgatási egység összalakossága kereken 848 ezer fő, amelyből 356 ezer (42,0 %) rutén, 267 ezer (31,5 %) magyar, 95 ezer (11,2%) román, 93 ezer (10,1 %) német, 38 ezer (4,5 %) szlovák anyanyelvű.

A Károlyi-kormány 1918. december 25-én Kárpátalja nagytáj területére vonatkoztatva tette közzé *A Magyarországon élő ruszin (ruthén) nemzet autonómiájáról* szóló, 1918. évi X. néptörvényt.<sup>41</sup> Ez a dekrétum a ruténeknek a beligazgatás, az igazságszolgáltatás, a közoktatás, a közművelődés, a vallásgyakorlat és a nyelvhasználat terén biztosított önrendelkezési jogot, és kimondta: Máramaros, Ugocsa, Bereg és Ung vármegyék ruténlakta részeiből

„*Ruszka-Krajna (Rutén Tartomány) néven autonóm jogterület (kormányzóság) alakítatik*”. 1919 januárjának első napjaiban megkezdődött a törvény megvalósítása, s annak folyamata a Magyar Tanácsköztársaság március 21-i kikiáltása után sem szakadt meg, hanem Munkács központtal tovább folytatódott a Ruszin Népbiztosságnak nevezett jogterületen.

A Tanácsköztársaság legfelsőbb vezetése is a nemzeti önrendelkezés alapján építette tovább a rutén önkormányzatot, erre azonban a Károlyi-kormányzat alatt már kijelölt Ruszka-Krajnában csak negyven napig volt lehetősége, mivel az Ung vármegyének Ungvártól, az Ung folyótól keletre eső területén, Bereg vármegye nagy részén, Ugocsában és Máramaros vármegyének a Tiszától északra fekvő nagyobb táján lévő autonóm területen ennyi ideig állt fenn a hatalma. A tanácskormány elméletileg összesen 20 130 km<sup>2</sup> területen, kerekén 980 000 lakossal hozta létre Ruszka-Krajnát, amely a négy kárpátaljai vármegye magyarlakta területén kívül magába foglalta volna Zemplén vármegyét a Bodrogeközi, a Sárospataki, a Szerencsi, a Tokaji járások, valamint a Sátoraljaújhelyi járás 10 községe és Sátoraljaújhely városa nélkül; végül Sáros vármegyét az Eperjesi, a Kisszebeni, a Lemesi és a Giráltyi járások kisebb része révén, Eperjes és Kisszeben városok nélkül. Az Északkeleti-Felvidéken az így behatárolt terület lényegében a ruténlakta vidéket foglalta (volna) magába. A katonai helyzet miatt azonban ténylegesen csak mintegy 9 700 km<sup>2</sup> területen, 460 000 lakossal jöhetett létre a rutén kormányzóság, így annak igazgatását csak részben tudták kiépíteni.<sup>42</sup>

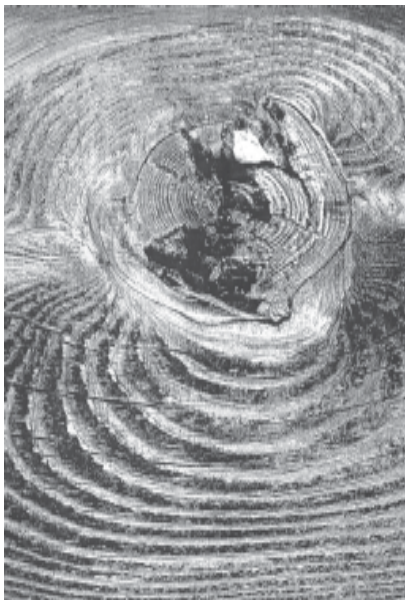
A csehszlovák és a román hadsereg közös támadása 1919 áprilisának utolsó napjaiban felszámolta a Tanácsköztársaság kárpátaljai hatalmát. A párizsi békekonferencia 1919. június 7. és augusztus 12. közt tartott tárgyalásain döntött Ruténföld ideiglenes nyugati határáról, amit kezdetben demarkációs vonalnak is neveztek. Ez a határ „*nagy vonalakban keletre követi*” a Csap és Ungvár közötti vasúti pályát, „*meghagyja Ungvárt és környékét Podkarpatská Rusnak*”, majd az Ung folyó mentén az Uzsoki-hágóig, azaz a lengyel határig húzódik.<sup>43</sup> Délen azonban a demarkációs vonal egy szakaszon átlépte a Csap és Ungvár közötti vasutat, s ennek következtében a pálya keleti oldalán fekvő három falut – Kistrátot, Nagyrátot és Tiszaásványt – közigazgatásilag Szlovákiához csatolták, és Pozsonyból igazgattak. A határvonal nyugati oldalán, az Ung folyó jobb partja mentén 32 települést sorolt fel a korabeli hivatalos csehszlovák statisztika, amelyeket viszont Ungvárról irányítottak.<sup>44</sup> Az akkori, már jelentősen megkisebbedett Kárpátalja, vagyis Podkarpatská Rus területe 12 694 km<sup>2</sup> volt, amelyen 606 568 lakos élt.<sup>45</sup>

Az újonnan kialakított Kárpátalja nemzetközi jogilag a *Szerződés Csehszlovákia függetlenségének elismeréséről és a kisebbségek védelméről* szóló, 1919. szeptember 10-én Saint-Germain-en-Laye-ben aláírt egyezményvel vált az új csehszlovák állam részévé.<sup>46</sup> A békeszerződés II. fejezetének 10. cikkelyében Csehszlovákia kötelezte magát, hogy a Kárpátoktól délre lakó rutének területét „*olyan autonóm egység alakjában fogja megszervezni, amely a Csehszlovák Állam egységével összeegyeztethető legszélesebb körű önkormányzattal lesz felruházva, és választott képviselőit, akik részt vesznek a csehszlovák országgyűlés munkájában, e terület*

*lakosai közül fogják kiválasztani*”. A saint-germaini békeszerződésben kijelölt Csehszlovákia keretébe a korábbi Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegye által alkotott Kárpátalja nagytáj több mint kétharmada, összesen 12 694 km<sup>2</sup> terület került.<sup>47</sup> A Kárpátok lábainál, a síkvidéki Tiszahát összefüggő, akkor lényegében színmagyar tájáról és annak lakóiról a saint-germaini szerződés „természetesen” hallgatott.

Ebben a szerződésben csak a *Kárpátoktól délre lakó rutének területét* említették, Kárpátalja új cseh elnevezéséről szó sem volt benne. Csak fél év múlva, az 1920. február 29-én kelt és március 6-án a *Törvények és Rendeletek* 121. számában kihirdetett, és e napon hatályba lépett *A Csehszlovák Köztársaság Alkotmánylevele*<sup>48</sup> című alaptörvényben szerepelt először hivatalosan Kárpátalja új cseh elnevezése *Podkarpátská Rus*, illetve – másodikként – *Rusínsko* formában. A két hivatalos cseh fogalom a hatóságok révén igen rövid idő alatt elterjedt. A *Rusínsko* elnevezés egyébként a *Slovensko* név mintájára született. Hamarosan „megmagyarosítva”, *Ruszinszkó* formában vált ismertté, amit az 1920-as évek elején számos kárpátaljai magyar, ruszin és más párt, sőt egyesület, újság a nevébe is felvett: *Ruszinszkói Magyar Jogpárt*, *Ruszinszkói Magyar Hírlap*, *Ruszinszkói Ügyvédek Szövetsége*, *Ruszinszkói Méhészek Egyesülete* stb. A két világháború közt Magyarországon Kárpátalját *Ruszinszkóként*, a Felvidéket pedig *Szlovenszkóként* is emlegették.

*(Folytatás és a forrásmunkák jegyzéke a következő számban.)*



# MŰVELŐDÉSI ÉLETÜNK KRÓNIKÁJA

2004. április–május–június

## ELISMERÉSEK

❖ **Gyórfy Máriát**, a Beregszászi Egészségügyi Szakközépiskola tanárát Ukrajna Egészségügyi Minisztériumának *díszoklevelével* tüntették ki.

❖ **Köszeghy Elemér**, az UMDSZ alelnöke az *Esélyt a jövőnek Kárpátalján* program megszervezéséért Neumann János emlékéremben részesült. A kitüntetést **Dr. Csepeli György**, a Magyar Köztársaság Informatikai és Hírközlési Minisztériumának politikai államtitkára adományozta.

❖ Szakmai ünnepük alkalmából a megyeházán megtartott ünnepségen a *Kárpáti Igaz Szó* munkatársait: **Balogh Csabát**, **Dunda Györgyöt**, **Fedák Anitát**, **Magyar Tímeát**, **Lajos Mihályt** és **Nigriny Szabolcsot** díszoklevéllel tüntették ki.

❖ Az MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottsága a *Fiatalkutatók teljesítményének elismeréséért* kategóriában **dr. Csernicskó Istvánnak**, a Beregszászi II. Rákóczi Ferenc Magyar Főiskola tanárának *Arany János Díjat* nyújtott át **Vizy E. Szilveszter**, az MTA elnöke.

❖ A tudósítók szakmai fórummal és filmszemlével egybekötött első nyíregyházi világtalálkozóján sikeresen szerepeltek az ungvári tévések. **Kovács Géza** szerkesztő és **Vass Tamás** operatőr **Balázs István** viski fafaragót és a kárpátaljai fafaragó művészetet bemutató *Beszélő Ják* című filmje a kistérségi televíziók versenyén *különdíjban* részesült.

❖ **Nuszer Ernót**, a megyei tanács elnökhelyettesét a Kijevi és Ukrajnai Pravosláv Egyház metropolitája nevében a *Vlagyimir Nagyherceg Rendjel III. fokozatával* tüntette ki **Agapit**, a Munkácsi és Ungvári Pravosláv Egyházkerület püspöke.

## ESEMÉNYNAPTÁR

### Április

❖ Az Illyés Gyula Közalapítvány Kárpátaljai Alkuratóriuma elemezte a mintegy 400 beérkezett pályázatot és a támogatandó programokat illetően megtette javaslatait a budapesti főkuratórium felé. A tanácskozáson részt vettek az ungvári magyar főkonzulátus, a HTMH és az IKA főkuratóriumának képviselői is.

❖ A MÉKK és a Wass Albert Alapítvány szervezésében, magyarországi előadóművészek részvételével zenés irodalmi műsorokat rendeztek Wass Albert, a hányatott sorsú író emlékére Ungváron, Beregszászon és Dercenben.

❖ Református egyházkerületi énekverseny zajlott le Gáton.

❖ Ungváron megtartották a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség 15. Közgyűlését. Elnöki beszámolójában **Kovács Miklós**, a Szövetség vezetője többek közt kiemelte, hogy a magyarság érdekvédelmi szervezetének szerződéseket kell kötnie az ukrán politikai közélet fontos szereplőivel. A beszámolót követő vita után a közgyűlés nyilatkozat elfogadásával zárult.

❖ **Viktor Janukovics** miniszterelnök hozzájárulásával Munkács lakossága, ezen belül a nemzeti kisebbségek jelentős támogatásban részesültek. A helybeli humánpedagógiai főiskola, a 3. sz. magyar iskola és a 14. sz. általános iskola 4 ezer hrvnyva értékben kapott irodalmi kiadványokat.

❖ A Költészet Napjának nyitórendezvényét az Ungvári Bródy András Művelődési Központban tartották a MÉKK Ifjúsági Tagozata szervezésében. **Gortvay Erzsébet** irodalomtörténész előadása után a jelenlévők megismerkedtek az *Együtt*, a *Jetty*

és az *Apropó* című lapok legújabb számaival. **Horváth Katalin** docens nagy érdeklődés közepette mutatta be az Ungvári Nemzeti Egyetem magyar filológiai karának tollforgatóit. Az ünnepi hét keretében az érdeklődők megnézhatték a világszerte vegyes visszhangot kiváltó *Passio* című filmet. A zárórendezvényen **Horváth Sándor** költő tartott előadást nagyszámú közönség előtt.

❖ Nemzetközi dalfesztivált rendeztek Munkácson.

❖ Szakmai tanácskozást tartottak a Beregszászi Körzeti Információs Irodában. Az iroda idén februárban 1865 kérelmet fogadott, a körzeti irodákhoz 1130 elkészült igazolványt továbbított, a feldolgozott és a magyarországi illetékes hatósághoz eljuttatott űrlapok száma 1081 db. **Dupka György**, az Ungvári Központi Információs Iroda vezetője elmondta, a mintegy 7 ezer magyar pedagógus közül mindössze 1800 fő váltotta ki a pedagóguskártyát, a 22 ezer magyarul tanuló diák közül pedig ötezen igényelték diákigazolványt. Az ezzel kapcsolatos ügyintézés megkönnyítése (2004 januárja) óta a jelentkezők a körzeti irodákban is igényelhetik a diák-, pedagógus- és oktatói kártyát.

❖ A Szolyvai Emlékpark-bizottság ülésén áttekintették a területrendezés időszerű kérdéseit. A testület az UMDSZ-szel közösen pályázatot nyújtott be az Illyés Közalapítványhoz az áldozatok nevét megőrző emléktáblák elkészítéséhez és felállításához szükséges pénzüsszeg előteremtése céljával. A tervek szerint a márványtáblák idén novemberig, az elhurcolások 60. évfordulójáig helyükre kerülnek az emlékparkban.

❖ **Gortvay Gábor** alapítványi titkár kezdeményezésére a Bercsényi Alapítvány, az Ung-vidéki Magyarok Baráti Köre és a Kárpáti Igaz Szó esszéíró pályázatot hirdett iskolások számára. A példaértékű kezde-

ményezést felkarolta a Magyar Értelmisségiek Kárpátaljai Közossége, az Ung-vidéki Magyar Szövetség, a Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok Egyesülete és a Magyar Újságírók Kárpátaljai Szövetsége. Kevés híján 30 pályamunka érkezett be, amelyekben az ifjú szerzők a költészetről, általában az irodalomról, olvasói élményeiről fejtették ki gondolataikat. Az eredményhirdetésre a megyei könyvtár magyar és idegen nyelvű osztályán került sor, ahol **Horváthné Somogyi Ilona** osztályvezető, a KMKE elnöke köszöntötte a pályázókat és kísérőiket, majd **Gortvay Erzsébet**, a MÉKK társelnöke értékelte a dolgozatokat. A zsűri döntése szerint **Dajka Emőke** salomoni, **Krivka László** homoki, **Molnár Edina** beregújfalui, **Kovács Eleonóra** és **Szabó Szilvia** szalócai, **Lőkös Mónika** viski, **Tóth Szabolcs**, **Kiss Anett** és **Jóó Orsolya** szernyei pályázók munkái bizonyultak a legjobbaknak.

❖ Tizedik alkalommal került sor Bátyúban a Költészet-napi szavalóverseny döntőjére a KMKSZ és a KMPSZ szervezésében. Ezúttal 17 versenyző mérhette össze versmondó tudását. A zsűri elnöke **Vári Fábrián László** volt. Negyedik helyezett: **Bíró Nóra** (Bátyúi Középiskola, felkészítő tanára **Szántó Edit**). Harmadik: **Józan László** (Mezővári II. Rákóczi Ferenc Középiskola, felkészítő tanára **Vidnyánszky Éva**). Második: **Bárány Réka** (Győri Kazinczy Gimnázium, felkészítő tanára **Szivónné Vásárhelyi Zsuzsanna**). Holtverseny miatt a zsűri két első díjat osztott ki, amelyen **Varga Szabolcs** (Nagyberegri Református Liceum, felkészítő tanára **Sniccer Zsolt**) és **Szász Orsolya** (Győri Kazinczy Gimnázium, felkészítő tanára **Szivónné Vásárhelyi Zsuzsanna**) osztozott. Az eredményes versenyzőket **Erfán Ferenc**, **Tóth Lajos**, **Magyar László**, **Kolozsvári László** festőművészek és **Hidi Endre** keramikus, Ukrajna Érdemes Népművésze alkotásaival jutalmazták. A döntő ideje alatt az érdeklődők megtekinthették a **Hidi Endre** alkotásaiból rendezett kamarakiállítás, amelyet **Riskó**



**György**, a KMKSZ kulturális titkára nyitott meg.

❖ A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma keretében működő Határon Túli Magyar Könyvkiadási Tanács új összetételű regionális alkukuratóriumokat hozott létre a Kárpát-medencében. Ezek a testületek, mint ismeretes, ajánlási-javaslattevő joggal bírnak. A kárpátaljai alkukuratórium elnöke **Vári Fábián László** költő, titkára **Varga Béla**, a Tankönyvkiadó ungvári szerkesztőségének vezetője, tagjai: **Beregszászi Anikó**, **Cserniczkó István**, **Dupka György**, **Gortvay Erzsébet**, **Gönczy Sándor**, **Horváth Sándor**, **Ivaskovics József**, **Nagy Zoltán Mihály**, **Riskó György**.

❖ Az Európai Tanulmányok Központja Nyíregyházán tartott második konferenciáján népes kárpátaljai küldöttség vett részt, többek közt a magyarlakta települések polgármestereinek egy csoportja: **Nagy György** (Csetfalva), **Ember Balázs** (Kisdobronya) és **Szilvási Zoltán** (Nagydobronya). A határ menti térség fejlesztésének lehetőségeiről **Dupka György**, a Kárpátaljai Határ Menti Önkormányzatok Társulásának titkára számolt be.

❖ Az *I. Kárpátaljai MUTIMEG Dalversenyen*, amelyet a MÉKK Ifjúsági Tagozata rendezett az Ungvári Bródy András Művelődési Központban, a fiatalabb korosztály képviselőiben a kisgejőci **Tóth Emese**, az idősebbek kategóriájában az ungvári **Árpa Noémi** érdemelte ki a rendezvény fődíját. A felnőtt kategóriában megosztott második helyezést ért el az ungvári **Varga Katalin** és **Ádám Nelli**, a tisztaásványi **Bak Alexandra** harmadik lett. A szépségkirálynőt megillető *Nimfa-díjat* a beregszászi **Sütő Andrea**, a *Szimpátia-díjat* pedig a nevetlenfalui **Simon Margaréta** kapta.

❖ A budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen megrendezték a Simonyi Zsigmond Helyesírási Verseny Kárpát-medencei döntőjét.

A kárpátaljai résztvevők közül legeredményesebben szereplő ungvári **Jevcsák Szinttiát** különdíjjal jutalmazták.

❖ Ungváron a Kárpátaljai Magyar Zsidók Szövetsége és az UMDSZ szervezésében megemlékeztek a holokauszt áldozatairól. A rendezvényen **Dupka György** MÉKK-elnök és **Huber Béla**, a KMZSSZ elnöke mondott megnyitó beszédet. Előadást tartott **Fülöp Lajos** helytörténész, az Ungvári Duhnovics Társaság elnöke, **Gortvay Erzsébet**, a MÉKK társelnöke és **Szabó Ottó** ungvári főkonzul. A túlélők nevében **Neumann István** beszélt.

❖ Az Amerikai Egyesült Államok Kongresszusának emberjogi frakciójában meghallgatásra került sor az ukrán–szlovák határon 60 éve kettévágtott magyar falu, Szelmenc ügyében. A kettészakítottság okozta áldatlan helyzetről **Tóth Lajos**, a település szlovákiai részének polgármestere és **Illár József**, az ukrainai településrész első embere nyújtott tájékoztatást. A meghallgatáson jelen voltak ukrainai és szlovákiai diplomaták is, akik felvázolták a határ megnyitásának lehetőségét a kettészakított település területén.

❖ Vásárosnaményban lezajlott a hagyományos *Beregi Ünnepi Hét* rendezvény-sorozata, amelyre meghívtak számos beregszászi alkotót és együttest.

❖ A KMKSZ nyilatkozatban tiltakozott a nemrég elfogadott ukrán választási törvény ellen, amely jelenlegi formájában nem teszi lehetővé az ukrainai nemzeti kisebbségek képviselői jogainak maradéktalan érvényesítését.

❖ Magyarország Európai Unióba való belépésének alkalmával újra kiadták a *Hármas-határ* című sajtóorgániumot, melynek első példánya 1992-ben jelent meg. Ez a lap három régió – Kárpátalja, a magyarországi Szabolcs-Szatmár-Bereg megye és a romániai Szatmár megye életéről tájékoztat.

❖ Harmadik alkalommal tartottak Kortárs Zenei Fesztivált az Ungvári *Cantus* kamarakórus szervezésében. A találkozáson németországi, svájci, lengyelországi együttesek és szólisták is szép számban vettek részt. Az egyhetes rendezvény szervezőbizottságának elnöke **Emil Szokacs**, a *Cantus* művészeti vezetője és karmestere volt.

## *Május*

❖ Negyedik alkalommal szervezett majálist a kaszonyi üdüllőövezetben a Beregszászi Járási Állami Közigazgatási Hivatal, a járási tanács és az UMSZ. A rendezvényen több ezer érdeklődő előtt megtartották a járás folklór-együttesének seregszemléjét.

❖ Tiszaújlak polgárai nagyszabású ünnepi program keretében méltatták a település alapításának 700. évfordulóját.

❖ A KMKE és az UMSZ szervezésében író-olvasó találkozót tartottak a beregszászi járási Csoma község könyvtárában, melynek vendége **Vass Tibor**, a Kijevi Magyarok Egyesületének elnöke, a Kijevi Lavra Barlangkolostor főigazgató-helyettese volt.

❖ *Élő újság* címmel Mezőváriban nyitotta meg új rendezvénysorozatát a Kárpáti Igaz Szó. A népnepélynek méltán nevezhető, többórás rendezvény műsorában **Papp Éva** műsorvezető mellett szót kapott **Vologya Balackij** (alias *Pitkin*), vidékünk neves humoristája, **Salamon Elemér** polgármester, **Kőszeghy Elemér**, a lap főszerkesztője. Külön érdekesség volt a helyi középiskola ifjú tehetségeinek bemutatkozása. A lap munkatársainak egy csoportja – **Horváth Sándor**, **Magyar Tímea**, **Nigriny Szaboles**, **Balogh Csaba**, **Varga Márta** – szintén bekapcsolódott a műsorba. A találkozó kitűnő megszervezése **Kenyeres Mária** középiskolai igazgató érdeme volt.

❖ Születésének 70., pályakezdésének 50. évfordulója alkalmából az ungvári értelmiség a helyi filharmóniában köszöntötte **Zsoffcsák Zoltánt**, az Ungvári 2. sz. Középiskola igazgatóját, az általa alapított *Havasi Gyopár* kórus vezetőjét.

❖ A Lemberg-i Polgármesteri Hivatal hagyományossá vált, úgynevezett “születés-napi” ünnepségén a helyi magyarság műkedvelő csoportja (többek közt **Almássy Gábor** vonósnégyese) mellett fellépett és nagy sikert aratott a Nagyberegi Református Liceum táncscsoportja. Az ünnepségen jelen volt **Varga Attila** ungvári konzul is.

❖ A nagyszőlősi járási Mátyfalván istentisztelet keretében szentelték fel a felújított református templomot. A helyi lakosok és a környező falvakból meghívott vendégek közt jelen volt **Horkay László** püspök, **Seres János** esperes és **Gajdos István** parlamenti képviselő.

❖ Magyarország megyéiben ünnepségsorozattal méltatták az ország Európai Unióba történő belépésének napját. A nyíregyházi ünnepségen jelen voltak kárpátaljai közéleti személyiségek is: **Gajdos István** parlamenti képviselő, **Revák István**, a megyei állami közigazgatási hivatal elnökhelyettese, **Nuszer Ernő**, a megyei tanács elnökhelyettese.

❖ **Horváth Csaba**, a megyei könyvtár munkatársa részt vett és előadást tartott Csongrádon a Kárpát-medencei könyvtárosok *Korszerű könyvtárakkal Európába* című konferenciáján.

❖ A KMKE és az UMSZ szervezésében, **Balogh Csaba** nivódíjas újságíró és **Horváth Sándor** költő részvételével író-olvasó találkozót tartottak Gecsében, Csetfalván és Orosziban.

❖ **Ambrus Pál**, az IKA Kárpátaljai Alkura-tórium elnöke közlése szerint a testület

címére 99 egyházi és 296 civil pályázat futott be. Az egyházi pályázatokban igényelt támogatások összege 62 millió forint, a civil szféráé megközelíti a 276 millió forintot. A testület döntése szerint a támogatások a következőképpen oszlanak meg: 29,75 százalék – az UMSZS és a hozzá tartozó szervezetek; 20,35 százalék – a KMKSZ és a hozzá tartozó szervezetek; 22,74 százalék – a három történelmi egyház; 11,23 százalék – oktatás; 15,93 százalék – egyéb.

❖Ungváron tanácskozást tartottak a nemzeti kisebbségek jogaival foglalkozó törvénytervezetről. Az eszmecsere főelőadója **Gajdos István** parlamenti képviselő, a tervezet egyik társszerzője volt. A fórum munkájában a megye vezetői mellett szakemberek és kisebbségi szervezetek vezetői vettek részt.

❖A helyi katasztrófavédelmi központ részeként Beregszászban megnyílt a *Segítő Jobb Humanitárius és Szociális Alapítvány* intézete. Az eseményen jelen volt **dr. Kalmár László**, az alapítvány elnöke, **Gajdos István** UMSZS-elnök, **Szabó Vilmos**, a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára, **Szabó Ottó** ungvári főkonzul, valamint a beregszászi járás, a református és római katolikus egyház vezetői. **Nagy Béla**, a KRE diakóniai központjának vezetője köszönetet mondott mindenkinek, aki elősegítette az intézet megnyitását.

❖Az ungvári Bercsényi utcai magyar katonai temetőben a MÉKK és az UMSZS lomtalanítási akciót szervezett. Ebben a temetőben a Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézete és Múzeuma kezdeményezésére, az Ungvári Polgármesteri Hivatallal együttműködve ez év szeptemberében tervezik felavatni a Kárpátaljai Magyar Katonai Temetőt, ahol 2 ezer, az első világháborúban elesett és 117, a második világháborúban hősi halált halt honvéd nyugszik.

❖15. alkalommal gyűltek össze a Felső-Tisza-vidéken szórványban élő magyarok Rahón, hogy bemutassák, milyen mértékben sikerült elsajátítani anyanyelvüket az elmúlt év alatt. Az *Őrizz meg bennünket, édes anyanyelv!* elnevezésű, a Rahói Petőfi Sándor Anyanyelvi Klub, a KMPSZ és a KMKSZ szervezésében megtartott szavalóversenynek ez alkalommal 101 résztvevője volt.

❖Alapításának 50. évfordulóját ünnepelte a Mezőkaszonyi Középfiskola. A rendezvényen jelen volt és beszédet mondott **Bihari András**, a Beregszászi Járási Közigazgatási Hivatal elnöke, **Zubánics László**, az UMSZS OT elnöke, **Hitman Tibor** helyi polgármester, **Kőszeghy Elemér**, a Kárpáti Igaz Szó főszerkesztője, **Brenzovics László**, a KMKSZ alelnöke, **dr. Deák Ferenc** főiskolai tanár, a középfiskola korábbi igazgatója, **Medvigy István** beregszászi polgármester-helyettes.

❖**Gazda László**, a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Közgyűlés elnöke, **Szabó Ottó** ungvári főkonzul, **Ivan Rizak** kormányzó, **Mikola Andrusz**, a megyei tanács elnöke és **Gajdos István** parlamenti képviselő jelenlétében Ungváron megnyitották az ukrán–magyar településfejlesztési irodát.

❖A Munkácsi Városi Művelődési Házban megtartották a Kárpátaljai Magyar Gyermekszínház XII. Találkozóját, amelyen az iskolák mellett a sárosoroszi és bátyúi művelődési ház is képviseltette magát. A rendezvény házigazdája a KMKSZ és a KMPSZ volt.

❖A MÉKK Ifjúsági Tagozata szervezésében ifjúsági napot tartottak Tiszapéterfalván. A helyi és környékbeli folklór-együttesek mellett nagy sikerű műsort adott az ungvári járási kiséjezői énekkar.

❖Ungváron és Beregszászon a kárpátaljai magyar társadalmi szervezetek képviselőivel tanácskozott **Vass Lajos**, a Nemzeti

Kulturális Örökség Minisztériumának politikai államtitkára. Az ungvári tanácskozáásra a MÉKK székházában került sor.

❖ *A Család Világnapja* alkalmából szülői értekezlettel egybekötött ünnepséget tartottak a Csapi 2. sz. Iskolában. **Maha László** megnyitó beszéde után a széles körben ismert Csapi Nyugdíjas Klub tagjai adtak műsort.

❖ *Diáknapok* elnevezéssel háromnapos rendezvényt szervezett a Kárpátaljai Magyar Diákok és Fiatal Kutatók Szövetsége. Az élménydús rendezvényen az Ungvári Nemzeti Egyetem magyar diákjai kulturális, sport-, szabadidős és bulizós programok közül választhattak.

❖ Néhány éves kényszerszünet után ismét napvilágot látott a *Kijevi Magyar Visszhang* című kiadvány, amelyet az eljövendőkből havi rendszerességgel kívánnak megjeleníteni a szerkesztők. A lapot a Kijevi Magyarok Egyesülete adja ki, a szerkesztőbizottság tagjai: **Vígh János, Vass Tibor, Tompa Tibor, Pókhán Katalin, Kárász Magdolna és Birta Mihály.**

❖ **Rezes Katalin**, az Ungvári Dayka Gábor Középiskola és Gimnázium tanára a Keszthelyen lezajlott Helikon-napokon előadást tartott a MÉKK kultúraformáló tevékenységéről.

❖ Técsőn megtartották a Felső-Tisza-vidéki református gyülekezetek presbiteri konferenciáját, amelyen a presbiterek egyházi életben betöltött szerepével kapcsolatos kérdéseket beszéltek meg.

❖ Magyarországi támogatással újítják fel a beregszentmiklósi Rákóczi-kastélyt. Az akció kezdeményezője **Bartos József** munkácsi festőművész, aki az önkormányzattól 30 évre bérbe vette a várkastélyt. A felújítást követően a művész nemzetközi kulturális központot készül létrehozni a történelmi falak közt.

❖ Befejeződött az *Esélyt a jövőnek* program első szakasza. Az Informatikai és Hírközlési Minisztérium támogatásával, az UMDSZ égisze alatt zajló akció keretében Kárpátaljaszerte információs központokat alakítanak ki. A program szervezői: **Kószeghy Elemér** UMDSZ-alelnök, **Árpa Péter, Bíró László, Dunda György** és **Makuk János** szakbizottsági elnökök.

❖ *Magyar kis- és középvállalkozók együttműködési lehetőségei a Kárpát-medencében az EU-bővítés után* címmel nemzetközi konferenciára került sor Kassán, ahol vidékünk képviselőiben **Dupka György** MÉKK-elnök, a Kárpátaljai Vállalkozásfejlesztési Központ igazgatója tartott helyzetelemző előadást.

❖ A Kárpátaljai Néprajzi Múzeumban reprezentatív kiállítás nyílt a 60. születésnapját ünneplő **Soltész István** ungvári festőművész tiszteletére.

❖ Az Európa Tanács **Hanne Severinsen** képviselő vezette küldöttsége a KAMOT Jótékonyági Alapítvány székházában az UMDSZ vezetőivel tanácskozott, elsősorban az oktatási helyzetről és a nyelvhasználat kérdéséről.

## *Június*

❖ Az Európai Unió új tagországai – Magyarország, Szlovákia és Lengyelország – határ menti megyei küldöttségének részvételével Ungváron Európa-napot tartottak.

❖ Lezajlottak a tanévzáró ünnepségek vidékünk tanintézeteiben. Az érettségizők száma 15 ezer 304, az általános iskolai végzősöké 19 ezer 274 fő. A magyar iskolák és egyházi líceumok kevés híján 2 ezer végzős hallgatót bocsátottak útjukra. A huszti magyar középiskolától idén második alkalommal vettek búcsút a végzősök.

❖ Az UMDSZ kibővített elnökségi ülésen olyan kérdésekre keresett és adott választ, amelyek a magyar közösség életének alapjait határozzák meg. Ezek sorából kiemelkedik a kulturális autonómia és a huszti magyar iskola ügye, valamint a gazdaság, a gazdálkodók támogatása; mindazok a programok, amelyeket az UMDSZ magyarországi minisztériumoktól kapott támogatással indított el.

❖ Az Ukrán Tudományos Akadémia Történelemtudományi Intézetének vezetője, **Valerij Szmolij** akadémikus támogatja az UMDSZ indítványát ukrán– magyar történészbizottság létrehozására. A bizottság ukrán tagjainak felkérése folyamatban van, a magyar fél részéről a tagok szervezését **Glatz Ferenc**, az MTA Történelemtudományi Intézetének igazgatója vállalta.

❖ A munkácsi római katolikus székesegyházban katolikus ifjúsági találkozót tartottak.

❖ *Regionális autonómia a Kárpát-medencében* címmel közönségtalálkozóval egybekötött vita zajlott le a budapesti Tolcsvay Béla Klubban. A moderátor **Gecse Géza**, a Kossuth Rádió *Határok nélkül* című műsorának felelős szerkesztője volt. A vita során **Dupka György**, az *Autonómia-törekvések Kárpátalján* című monográfia szerzője bemutatta az ukrainai nemzeti kisebbségekről és a kulturális autonómiáról szóló törvénytervezetet.

❖ Ungváron megtartották a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának közgyűlését, amelyen döntöttek a társaság idei rendezvényeiről, köztük az őszi alkotótábor megrendezéséről. A társaság felvette tagjai sorába **Prihogyko Magdolna** művészettörténészt és ifj. **Hidi Endre** szobrászt.

❖ *Útavaló* címmel, az NKÖM támogatásával 2 ezer példányban jelentette meg a KMPSZ

a kárpátaljai érettségiző magyar fiatalok névsorát tartalmazó kiadványt. A pedagógusszövetség arra törekszik, hogy minden évben megjelentesse ezt a kiadványt.

❖ Az aknaszlatinai fiatalok emlékfutást szerveztek a sztálinizmus áldozatainak tiszteletére Aknaszlatina és Szolyva közt.

❖ A Magyar Kisebbségi Információs Egyesülés szervezésében Szegeden megtartották a Kárpát-medencei magyar érdekvédelmi szervezetek képviselőinek tanácskozását, amelynek témája az őshonos magyar közösségek autonómia-törekvéseit vállaló szervezetek együttműködése volt. A tanácskozáson vidékünket **Milován Sándor**, a KMKSZ alelnöke képviselte.

❖ Beregszászba látogatott **Demszky Gábor**, Budapest főpolgármestere, aki tárgyalásokat folytatott a város és a magyar társadalmi szervezetek vezetőivel. A vendég a járási kórháznak gyógyszereket, a Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnáziumnak könyveket ajándékozott.

❖ Az Újságírók Napja előestéjén a *Kárpáti Igaz Szó* szerkesztőségében **Gajdos István** parlamenti képviselő a megyei és járási magyar média képviselői egy csoportjának átadta az ukrán államfő mellett működő, kisebbségi ügyekben illetékes tanácsadó testület oklevelét.

❖ Budapesten lezajlott a Magyarok VI. Világkongresszusa, amelynek munkájában küldöttként részt vett **Zubánics László**, az UMDSZ OT elnöke.

❖ A helyi községi tanács és KMKSZ-alapszervezet gyermeknapjainak szervezett a tiszacsomai kultúrházban.

❖ A KMPSZ Beregszászon, a szabadtéri színpadon gyermeknapjainak ünnepség keretében rendezte meg az *Irka* című gyermeklelkes születésnapját.

❖ Az Ung-vidéki műkedvelők ungvári bemutatkozásán dicséretesen szerepeltek a magyar hagyományörzők együttesek, köztük a szürtei *Rózsa* népdalkör, az eszenyi *Ritmus* néptáncegyüttes, a nagydobronyi táncegyüttes, valamint a szolisták közt a kisdobronyi **Hidi László** és **Hidi Erika**.

❖ Beregszászon megtartották a Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok Egyesületének regionális konferenciáját, amelynek résztvevői nyilatkozatban szólították fel az illetékes állami szerveket a könyvtárügy támogatására.

❖ Budapesten lezajlott a 75. Ünnepi Könyvhét. A rendezvény szervezői Kárpátaljáról a következő kiadványokat vették fel az ajánlólistára: *Hármashatártalanul* (irodalmi antológia); **Ferenczi Tihamér**: *A csenden túl* (verskötet); **Gortvay Erzsébet**: *Emlékezni szükséges* (tanulmánygyűjtemény); **Bagu Balázs**: *Életutak* (riportgyűjtemény); **Dupka György**: *Autonómia-törékvések Kárpátalján* (monográfia). Az említett kötetek mellett a kárpátaljai könyvkiadók sátrában bemutatottak az Intermix Kiadó további kiadványait: **Olasz Tímea** *Tücsök meséi* című gyermekkötetét és **Fekete Erzsébet** *Kender, kender, de szép tábla kender* című, népszokások színpadi feldolgozását tartalmazó kötetét, amely a Credo Alapítvánnyal közös kiadásban jelent meg. A Magyar Napló Kiadó sátrában még kapható volt **Penckőfer János** *Tettben a jellem* című, irodalomtörténeti tanulmányokat tartalmazó könyve, s ugyanitt forgalomba került **Nagy Zoltán Mihály** *A teremtés legnehezebb napja* című regénye, *A sátán fattya* című trilógia befejező része. A kárpátaljai alkotók egy csoportja: **Dupka György**, **Fekete Erzsébet**, **Gortvay Erzsébet**, **Nagy Zoltán Mihály**, **Penckőfer János** és **Zubánics László** a Magyar Írószövetség vendégeként volt jelen és dedikált a könyvhéten. **Dupka Györgyöt**, a MÍKICS titkárát fogadta **Kalász Márton**,

a MÍSZ elnöke. A beszélgetés során megállapodtak abban, hogy az őszy folyamán közösen rendezik meg a kárpátaljai írók estjét Magyarországon.

❖ Budapesten megtartotta évi rendes ülését a Határon Túli Magyarok Közművelődési Tanácsa. Az ülésen vidékünk képviselőjében **Riskó György**, a KMKSZ kulturális titkára és **Dupka György** MÉKK-elnök vett részt. A kuratórium ezúttal 3 millió forintot szavazott meg a kárpátaljai kulturális programok költségeire.

❖ Kisebbségi találkozó zajlott le Pécsen, amelyen a határon túli magyarság képviselői elsősorban azokat a kitörési pontokat elemezték, amelyek révén lehetségessé válhat a magyar közösségek sokoldalú fejlődése. A tanácskozáson az ukrajnai magyarságot **Zubánics László**, az UMDSZ OT elnöke és **Bakancsos László**, a KMKSZ elnökségi tagja képviselte.

❖ A következő tanévben az 5. osztálytól kezdve *Ungvár története* címmel új tantárgyat vezetnek be Kárpátalja iskoláiban.

❖ **Harangozó Miklós** salánki festőművész munkáiból önálló kiállítás nyílt Beregszászon a II. Rákóczi Ferenc Magyar Főiskola Kölcsey Ferenc Szakkollégiumának kiállítótermében. **Grigora Éva** laudációját követően **Horváth Anna** beszélt a művészről és pályájáról.

❖ Fennállásának 55. évfordulója alkalmából nagyszabású kiállítást rendeztek a Kárpátaljai Megyei Boksay Szépművészeti Múzeumban az itt őrzött alkotásokból. A tárlat anyaga a XVII. századtól napjainkig terjedő időszakot öleli fel.

❖ A Magyar Köztársaság Ungvári Főkonzulátusa az ukrajnai újságírók szakmai ünnepe alkalmából kötetlen beszélgetésre invitálta a kárpátaljai magyar sajtó képviselőinek egy csoportját. **Szabó Ottó** főkonzul

oklevéllel köszönte meg **Kőszeghy Elemér** főszerkesztőnek, hogy a *Kárpáti Igaz Szó* hitelesen tájékoztat a főkonzulátus tevékenységéről.

❖ Az évente megrendezett Budapesti Nyári Fesztiválon Kárpátalját idén a ruszin-magyar *Uzshorod Folkloregyüttes* képviselte **Fülöp Lajos**, az Ungvári Duhnovics Társaság elnöke vezetésével.

❖ Az UMDSZ szervezésében először tartottak informatikai szakmai napot vidékünkön. Az *Esélyt a jövőnek Kárpátalján* című program keretében *Open Way Net* szolgáltatási rendszert kapott a szolyvai magyarság. Az ebből az alkalomból rendezett ünnepségen részt vett **Szabó Vilmos**, a Miniszterelnöki Hivatal államtitkára, **Szabó Ottó** főkonzul, **Németh János** külügyminisztériumi főosztályvezető és **Gajdos István** parlamenti képviselő, az UMDSZ elnöke.

❖ Tiszapéterfalván több száz érdeklődő részvételével zajlott le a Kárpáti Igaz Szó *Élő újság* című programsorozatának műsora.

❖ **Gajdos István** parlamenti képviselő megbeszéléseket folytatott **Valerij Szmolij** akadémikussal, az Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia Történelemtudományi Intézetének igazgatójával a közeljövőben megalakuló ukrán–magyar történelemszövetség tevékenysége felvázolásának tárgyában.

❖ Az Uzshorod Galériában megyei szintű kiállítást rendeztek vidékünk fiatal képzőművészeinek alkotásaiból.

❖ **Dr. Csepeli György**, a Magyar Informatikai és Hírközlési Minisztérium államtitkára az UMDSZ szervezésében megtartott informatikai konferencián szoftvercsomagot nyújtott át a Mezővári és a Mezőkaszonyi Középiskolának, valamint a Beregszászi 4. sz. Kossuth Lajos

Középiskolának. E három tanintézmény mellett további hét jutott hozzá ehhez az értékes ajándékhoz: a Técsői Hollósy Simon-, a Viski Kölcsey Ferenc-, a Csapi 2. sz., valamint a péterfalvi, nevetlenfalui, derceni és szürtei középiskola.

❖ A Magyar Tudományos Akadémia külső tagjává választotta **Mikola Bojkót**, az Ungvári Nemzeti Egyetem gazdasági, menedzsment és marketing tanszékének professzorát, aki aktívan vett részt a Miskolci Tudományegyetem modern marketing-fejlesztés programjának kidolgozásában.

❖ A KMPSZ idén is megszervezte a Kárpátaljai Nyári Kölcsey Pedagógus Akadémiát. A Magyar Oktatási Minisztérium által meghirdetett magyarországi kurzusokon ebben az évben mintegy 250 pedagógus vehetett részt.

❖ Veres Ágota képzőművész selyemfestéséből nyílt kiállítás Beregszászon a Bereg Alkotó Egyesülés szervezésében a járási állami közigazgatási hivatal épületének előcsarnokában.

❖ A KMPSZ Tankönyv- és Taneszköztanácsa kiadásában *Az arany pázsitot lépő lány* címmel meseválogatás jelent meg. A meséket **P. Punykó Mária** válogatta, az illusztrációk **Jankovics Mária** munkái.

❖ Az ukrán–magyar kormányközi vegyes bizottság 12. ülésének jegyzőkönyvében megfogalmazott ajánlásokból kiindulva az UNE rektori hivatala és **Gajdos István** parlamenti képviselő beadvánnyal fordult Ukrajna Közoktatási és Tudományügyi Minisztériumához, hogy a magyar középiskolák végzősei számára az UNE történelemkarán engedélyezzék egy csoport létrehozását. **Vaszil Kremeny** oktatási miniszter válaszelevelében tájékoztatta **Gajdos Istvánt**, hogy a beadvány alapján a 2004–2005-ös tanévben tíz pótlólagos helyet biztosítanak a magyar középiskolák végzősei számára.

❖ Az UMDSZ társszervezésében tartották meg a kisgejőci falunapot, amelyen sikeres műsort adtak a **Vaski Erika** által vezetett folklóregyüttesek, valamint **Csákiány Marianna** és **Doktor Edina** énekesek.

❖ Két napon át Kárpátalja vendége volt a Kijevei Lavra Barlangkolostor vezetősége. **Vass Tibor** főigazgató-helyettes a *Kárpáti Igaz Szó* szerkesztőségében tett látogatásakor arról nyilatkozott, hogy a kolostor igazgatósága szeretné szorosabbra fűzni kapcsolatát a munkácsi várral a célból, hogy még vonzóbbá tegye azt a magyarországi turisták számára.

❖ Megyénk vezetősége jóváhagyta azt a programot, amelynek alapján nyilvántartásba veszik a vidékünkön található régészeti és építészeti műemlékeket, kulturális örökségünk legfontosabb objektumait, számítógépes adatbank létrehozásával.

❖ A KMPSZ szervezésében Tiszapéterfalván megtartották a hagyományos ének-, zene-, néptánc- és kézműves tábor.

❖ Tíz magyar szervezet részvételével Nagyváradon megalakult a Kárpát-medencében őshonos magyar közösségek törekvéseinek demokratikus eszközökkel való egységes képviselésére hivatott *Kárpát-medencei Autonómia Tanács*. Az eseményen vidékünkéről a KMKSZ alelnöke, **Milován Sándor** volt jelen.

❖ *Logikai elemek és kapcsolatok – gráf elméleti alapfogalmak* címmel újabb oktatási segédkönyv jelent meg a KMPSZ Tankönyv- és Taneszköz-tanácsának gondozásában.

❖ A Lakiteleki Petőfi Sándor Művelődési Házban megtartották a gyermekszínházok idei nemzetközi találkozóját, amelyre vidékünkéről az orosz *Kökörcsin* kultúrcsoport – mint a Kárpátaljai Magyar Színházszó Találkozó I. helyezettje –, valamint a mezővári és a nagymuzsalyi csoport kapott meghívást.

❖ **Korotij Ágnes**, a Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnázium érettségi előtt álló diákja a Feodoszsiában megrendezett országos angol nyelv vetélkedő győztese lett.

❖ Szalókán a Magyar Könyv Napja keretében bemutatták **Fekete Erzsébet**, a helyi általános iskola tanára *Kender, kender, de szép tábla kender* című könyvét. A Credo Alapítvány és az Intermix Kiadó gondozásában megjelent kötet megszületésének körülményeiről **Ivaskovics József** felelős szerkesztő beszélt, **Dupka György** az idei ünnepi könyvhétre megjelent kiadványokat ismertette.

❖ Tíz kilencedikes és nyolc tizenegyedikes tanulóknak osztották ki a bizonyítványokat a huszti magyar iskolában. **Himcsuk Katalin**, a tanintézet helyettes vezetője a tantestület és a szülők nevében köszönetet mondott az évzáró rendezvényen résztvevő **Gajdos István** parlamenti képviselőnek, kihangsúlyozva, ő tette a legtöbbet annak érdekében, hogy ebben a hányatott sorsú iskolában bizonyítványosztásra kerülhessen sor.

❖ Lerakták a Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnázium leendő új épületszárnyának alapkövét. Az eseményen jelen voltak a beregszászi járás vezetői, **Gajdos István** parlamenti képviselő, a történelmi egyházak képviselői.

❖ A KMKSZ válaszmánya felhívóként tartja, hogy – mint az általa elfogadott nyilatkozatban áll – bizonyos politikai erők el akarják venni a Beregszászi II. Rákóczi Ferenc Magyar Főiskola épületének tulajdonjogát. A válaszmány megítélése szerint a főiskola rendkívüli jelentőséggel bír a kárpátaljai magyarság számára, s ezért minden, az intézmény ellen irányuló akció a magyarság megmaradásának esélyét csökkenti. A nyilatkozat egyben leszögezi, hogy a válaszmány nem fogadja el a



nemzeti kisebbségekről kidolgozott törvénytervezetet sem, mivel annak minden változata visszalépést jelent a jelenleg hatályos törvényhez képest.

❖A huszti magyar iskola ellen intézett újabb támadással kapcsolatban az UMDSZ elnöksége nyilatkozatban fejtette ki álláspontját. Mint ismeretes, **Mihajlo Dzsanda**, Huszt város polgármestere a megyei fellebbviteli bírósághoz fordult a tanintézmény bezárása végett, ezúttal arra hivatkozva, hogy a magyar iskolában

uralkodó köztisztasági helyzet nem felel meg a kívánalmaknak. Az UMDSZ nyilatkozata leszögezi: ez a kifogás átlátszó, nem fedi a valóságot, miszerint a szélsőségesen kisebbségellenes kirohanásairól közismert polgármester eltökélt szándéka, hogy felszámolja az egyetlen magyar tannyelvű oktatási intézményt abban a városban, ahol kb. 3 ezer magyar lakos él, s ahol a szovjet időszakban mintegy fél évszázadon át nem működhetett magyar iskola.

**D. GY.**

---

## TÓMONDATOK

### GOMBOS FERENC FOTÓMŰVÉSZRŐL

1950-ben született Komádiban.

Első fotója 1972-ben jelent meg a *Hajdú-Bihari Napló*ban.

1978-tól több országos és nemzetközi kiállításon szerepelt fotóival.

Saját fogalmazása szerint: "Néha díjakat is nyertem".

1998-1999-ben a *Bolyongó Magazin*nál – a fotózással egyidejűleg – laptervezést végzett.

2002-től a *Vadgazda Magazin* művészeti vezetője.

A Berecki Nemzetközi Fotóművész Alkotótelep tagja.

#### Önálló kiállításai

1984: Boldog, Budapest, Csepel Galéria.

1985: Budapest, Leányfalu.

1986: Berettyóújfalu, Sirok.

1987: Miskolc, Szentendre.

1988: Komádi.

1989: Berettyóújfalu.

1990: Budapest, Babits Mihály Könyvesbolt Galéria.

1991: Budapest, Nemzetközi Vásár, IFABO (fotóxerográfák).

1994: Nyíregyháza, Komádi.

1997: Páty.

1998: Berettyóújfalu.

1999: Oroszlány.

2000: München.

2001: Nagyvárad, Budapest, Lithea Könyvesbolt.

2003: Marosvásárhely.

*Állandó kiállítás:* Berettyóújfalu, Városháza.

---

## ÚJKÖNYVEK

---

### *Megjelent:*

**Jó pástor volt.** Gece Endre-émlékkönyv. Szerkesztette: Gortvay Erzsébet. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2004.*

Dupka György: **Autonómia-törekvések Kárpátalján.** Monográfia. *Intermix Kiadó, Ungvár– Budapest, 2004.*

Ferenczi Tihamér: **A csenden túl.** Versek. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2004.*

**Hármasatártalanul.** A Hármasatár Irodalmi Társaság antológiája. Összeállította: Füzesi Magda és Zubánics László. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2004.*

Fekete Erzsébet: **Kender, kender, de szép tábla kender.** A Szalócai Általános Iskola hagyományörző együttesének a helyi népszokások alapján színpadi előadásra feldolgozott jelenetei. *Credo Alapítvány–Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2004.*

Gortvay Erzsébet: **Emlékezni szükséges.** Tanulmányok, jegyzetek. *Intermix Kiadó, Ungvár– Budapest, 2004.*

Olasz Tímea: **Tücsök meséi.** *Intermix Kiadó, Ungvár– Budapest, 2004.*

Bagu Balázs: **Életutak.** Riport– és dokumentumgyűjtemény. *Intermix Kiadó, Ungvár– Budapest, 2004.*

Nagy Zoltán Mihály: **A teremtés legnehezebb napja.** Regény. *A sátán fátya* című trilógia befejező része. *Magyar Napló Kiadó– Szárnyas Saru, Budapest, 2004.*

Csanádi György: **Sorsfordító évek sodrásában.** Fejezetek Beregvidék történelmi múltjából. Monográfia. *PoliPrint, Ungvár, 2004.*

### *Előkészületben:*

Tóth Mihály: **Nemzetiségpolitika Ukrajnában.** Tanulmány. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest.*

---

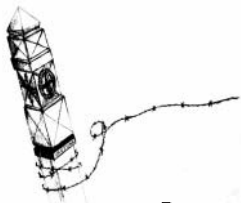
## SZERZŐINK

---

Bagu Balázs (1932) Bányú  
Bagu László (1972) Budapest  
Bartha Gusztáv (1963) Nagyberég  
Barzsó Tibor (1931) Ungvár  
Becske József Lajos (1965) Visk  
S. Benedek András (1947) Budapest  
Botlik József (1949) Budapest  
Dupka György (1952) Ungvár  
Ferenczi Tihamér (1941) Badaló  
Fodor Géza (1950) Dercen  
Füzesi Magda (1952) Nagyberég  
Gombos Ferenc (1950) Budapest  
Ivaskovics József (1950) Ungvár

Kocsis Csaba (1959) Berettyóújfalu  
Kölcsey Ferenc (1790– 1838)  
Lengyel Tamás (1971) Budapest  
Nagy Zoltán Mihály (1949) Csonkapapi  
Nyilas Attila (1965) Budapest  
Penckófer János (1959) Beregszász  
Riskó Éva (1981) Bányú  
Schober Ottó (1932) Budapest  
Sütő László (1935) Mezőkaszony  
Szöllősy Tibor (1940) Técső  
Tártsy Andor (1954) Ungvár  
Vasadi Péter (1926) Budapest  
Vári Fábian László (1951) Mezővári

*E számunkat Gombos Ferenc fotóművész munkáival illusztráltuk*



# Emelj magasba

FÜZESI MAGDA VERSE

IVASKOVICS JÓZSEF ZENÉJE

Musical score for the song "Emelj magasba" by József Ivaskovics, lyrics by Magda Füzesi. The score is in 4/4 time and features two staves of music with lyrics in Hungarian. The first staff includes chords Dm, A7, Dm, F, C, and F. The second staff includes chords Gm, Dm, C, A7, and Dm.

Bo-lyon-gok ár-nyék - ta-la-nul, min-den i - mám a föld-re hull.

Nem é-gek és nem é - ge-tek, te - rítsd rám, U - ram, fel - le - ged.

*Bolyongok árnyéktalanul,  
minden imám a földre hull.  
Nem égek és nem égetek,  
terítsd rám, Uram, felleged.*

*Emelj magasba: fű vagyok,  
eltipornak a vándorok.  
Láng vagyok: óvjad pislá fényem,  
hogy ne haljak meg még egészen.*

*Víz vagyok, keskeny csermely-ág,  
kövel rekeszt el a világ.  
Ha nem vigyázod utamat,  
minden szekér belém szalad.*

*Bolyongok árnyéktalanul,  
minden imám a földre hull.  
Nem égek és nem égetek,  
terítsd reám szerelmedet.*

## ZRÍNYI MÁSODIK ÉNEKE

*Te lásd meg, ó sors, szenvedő hazámat,  
Vérkönnnyel ázva nyög feléd!  
Mert kánya, kígyó, féreg egyre támad,  
És marja, rágja kebelét.  
A méreg ég, és ömlik mély sebére,  
S ő védtelen küzd, egyedül.  
Hatalmas! ó légy gyámja, légy vezére,  
Vagy itt az óra, s végveszélybe dűl!*

*Áldást adék, sok magzatot honodnak,  
Mellén kiket táplál vala;  
S másokra vársz, hogy érte vívni fognak?  
Ön-népe nem lesz védőfala?  
Szív, lélek el van vesztegetve rátok;  
Szent harcra nyitva várt az út,  
S ti védőfalat körüle nem vonátok;  
Ő gyáva fajt szült, s érte sirba jut.*

*De szánjad, ó sors, szenvedő hazámat!  
Te rendelél áldást neki:  
S a vad csoport, mely rá dühödve támad,  
Kiket nevelt, ön-gyermeki.  
Tapsod el a fajt, rút szennyét nememnek;  
S míg hamvokon majd átok ül,  
Ah tartsd meg őt, a hív anyát, teremnek  
tán jobb fiak, s védvén állják körül.*

*Törvényem él. Hazád őrcsillagzatja  
Szülőtti bűnein leszáll;  
Szelíd sugárit többé nem nyugtatja  
Az ősz apák sírhalminál.  
És más hon áll a négy folyam partjára,  
Más szózat és más keblű nép;  
S szebb arcot ölt e föld kies határa,  
Hogy kedvre gyűl, ki bájkörébe lép.*

